

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

(Fotó: Józsa Zsolt)

Készült:

**A Völgy Vidék Vidékfejlesztési Közösség Közhasznú Egyesület
megbízásából**

Témavezető: Bodó Erzsébet Tünde

Szerkesztette: Horváth Judit

Chemcon 2002 Bt.
Baracska, 2013. április

© Minden jog fenntartva. A tanulmány egészének vagy részeinek másolása és sokszorosítása csak a megbízó és a készítő előzetes engedélyével szabad.

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap: A vidéki területekbe beruházó Európa.
Az Európai Unió és a Magyar Köztársaság támogatásával.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	5
II. Az épített és a természeti értékek fogalmi keretei	6
III. A fogalmak helyi alkalmazásának lehetőségei	9
IV. Természeti értékek települési katasztere	10
IV.1. Alcsútdoboz.....	10
Természeti területek	10
ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)	10
Ökológiai hálózat.....	11
NATURA 2000 területek	12
Természetvédelmi oltalom alatt álló területek:	13
IV.2. Baracska	15
Természeti területek	15
ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)	16
Ökológiai hálózat.....	16
NATURA 2000 területek	17
Természetvédelmi oltalom alatt álló területek:	17
IV.3. Csabdi.....	18
Természeti területek	18
ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)	18
Ökológiai hálózat.....	19
NATURA 2000 területek	22
IV.4. Ercsi.....	24
Természeti területek	24
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)	26
Ökológiai hálózat.....	26
Natura 2000 területek	27
IV.5. Etyek.....	29
Természeti területek	29
Érzékeny Természeti Területek	29
Ökológiai hálózat.....	30
Natura 2000 területek	31
Védett természeti területek:	32
IV.6. Felcsút	33
Természeti területek	33
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)	33
Ökológiai hálózat.....	34
Natura 2000 területek	34
IV.7. Gyúró.....	36
Természeti területek	36
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)	36
Ökológiai hálózat.....	37
NATURA 2000 területek	38
Védett természeti területek	38
IV.8. Kajászó	39
Természeti területek	39
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)	39
Ökológiai hálózat.....	40
NATURA 2000 területek	40

Védett természeti területek	40
IV.9. Lovasberény	41
Természeti területek	41
Ökológiai hálózat.....	43
NATURA 2000 területek	44
Védett természeti területek	44
IV.10. Mány.....	45
Természeti területek	45
Érzékeny Természet Területek (ÉTT)	45
Ökológiai hálózat.....	46
Natura 2000 területek	47
Védett természeti értékek:	47
IV.11. Martonvásár.....	48
Természeti területek	48
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT).....	49
Ökológiai hálózat.....	49
Natura 2000 területek	50
Természetvédelmi területek:.....	50
IV.12. Óbarok.....	51
Természeti területek	51
Érzékeny Természeti Terület (ÉTT).....	51
Ökológiai hálózat.....	51
Natura 2000 területek	52
Természetvédelmi területek.....	52
Természeti területek	53
Érzékeny Természeti Terület (ÉTT).....	53
Ökológiai hálózat.....	54
Natura 2000 területek	54
Természetvédelmi területek.....	54
IV.14. Tabajd.....	55
Természeti területek	55
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT).....	56
Ökológiai hálózat.....	56
Natura 2000 területek	57
Védett természeti területek	57
IV.15. Tordas.....	59
Természeti területek	59
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT).....	59
Ökológiai hálózat.....	60
NATURA 2000 területek	60
Természetvédelmi területek.....	60
IV.16. Vál.....	61
Természeti területek	61
Érzékeny Természet Terület (ÉTT).....	61
Ökológiai hálózat.....	62
NATURA 2000 területek	62
Természetvédelmi területek.....	62
IV.17. Vértesacsa.....	63
Természeti területek	63
Érzékeny Természeti Területek (ÉTT).....	63

Ökológiai hálózat.....	64
NATURA 2000 területek	64
Védett természeti területek:	64
V. Épített értékek települési katasztere.....	65
V.1. Alcsútdoboz	65
V.2. Baracska.....	77
V.3. Csabdi	85
V.4. Ercsi	91
V.5. Etyek.....	112
V.6. Felcsút.....	119
V.7. Gyúró	125
V.8. Kajászó	131
V.9. Lovasberény.....	134
V.10. Mány	143
V.11. Martonvásár	148
V.12. Óbarok	156
V.13. Ráckeresztúr	158
V.14. Tabajd	163
V.15. Tordas	171
V.16. Vál	178
V.17. Vértesacsa.....	185
VI. Összegzés, következtetések és javaslatok	188
VIII. Felhasznált források.....	189

II. Az épített és a természeti értékek fogalmi keretei

A természeti értékek fogalmát az 1996. évi LIII. tv. határozza meg, ekképpen:

Természeti érték: a természeti erőforrás [Kt. 4. § c) pont], az élővilág és a fennmaradásához szükséges élettelen környezete, valamint más – e törvényben meghatározott –, természeti erőforrásnak nem minősülő környezeti elem [Kt. 4. § a) pont], beleértve a védett természeti értéket is.

A természeti értékek csoportjai hazánkban:

- Földtani (pl. barlangok, víznyelők, ásványok, ősmaradványok)
- Vízteni (pl. forrás, mocsár, láp, tó, vizesés)
- Növényteni (pl. természetes növényfajok, társulások)
- Állattani (pl. természetes állatfajok, társulások)
- Tájképi (pl. tájformációk, természetes tájak)
- Kultúrtörténeti értékek (pl. növénygyűjtemények, földrajzi pontok)

Természetvédelem tárgyai: ~t képezik azok a földtani, vízteni, növény-, állattani, tájképi és kultúrtörténeti értékek, valamint az élőlények élő- és tenyészőhelyei, amelyek megőrzése és fenntartása tudományos, kulturális, esztétikai vagy gazdasági szempontból ritkaságuk és különbségeik miatt értékesek, vagy amelyeket az átalakítás, megsemmisülés vagy kipusztulás veszélye fenyeget.

A védett értékek lehetnek helyi jelentőségű védett értékek, térségi jelentőségűek és országos jelentőségűek.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény erejénél fogva (*ex lege*) *védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár.* Területükre az országosan védett természeti területekre vonatkozó természetvédelmi előírások érvényesek.

Természetvédelmi szempontból a táj értékes eleme az **ökológiai hálózat**, ami a természeti és természetközeli területek, valamint védett természeti területek és védőövezetük ökológiai folyosókkal biztosított biológiai kapcsolatainak egységes elnevezését jelenti. Ezek a területek védett fajok élőhelyei, ökológiai funkcióval rendelkeznek. Fő alkotóelemei a következők:

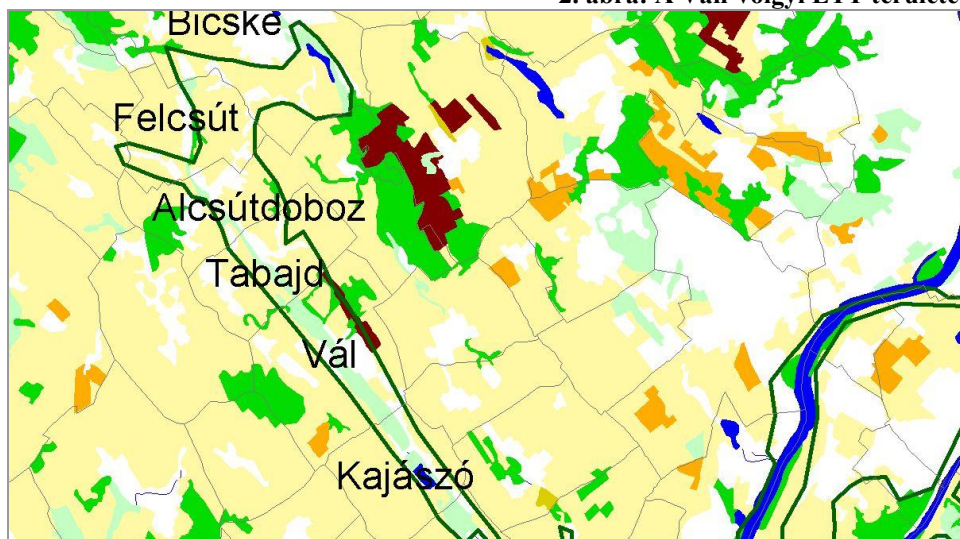
Magterület: természetes és féltermészetes, Európára jellemző és európai jelentőségű területek, európai jelentőségű fajok, populációk élőhelyei.

Ökológiai folyosó: kielégítően nagyméretű élőhelyek a populációk számára, a vándorló fajok mozgásához megfelelő minőségű élőhely-összeköttetés, genetikai és térbeli kapcsolat.

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A térség területét a 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet mellékletében „Váli-völgyi ÉTT” –ként lehatárolt terület érinti:

2. ábra: A Váli-völgyi ÉTT területe (tervezet)

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Az Érzékeny Természeti Területek azok, amelyek környezetérzékenységi térképek alapján átlag feletti sérülékenységet mutatnak. Az ÉTT területeket - természetvédelmi támogatás fontossága szempontjából - három kategóriába sorolhatjuk:

I. A „**kiemelt ÉTT**”-ken nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő természeti értékek jelentős állománya fordul elő, amelyek fennmaradása 5-10 év távlatában is kétséges, amennyiben a természetkímélő gazdálkodás nem részesül támogatásban.

II. A „**fontos ÉTT**”-ken országos viszonylatban jelentős természeti, táji értékek fordulnak elő, amelyek fennmaradása, vagy állapotuk javítása érdekében természetkímélő gazdálkodás támogatása szükséges.

III. A „**tervezett ÉTT**”-k azok, ahol jelentős az extenzív élőhelyek aránya, de a természeti értékek jelentősége kisebb, illetve, ahol az extenzív gazdálkodás ösztönzésével növelhető lenne a terület természeti értéke.

Az ÉTT területek környezetbarát fenntartására kiemelt támogatási rendszert dolgoztak ki, amelyek először a mintaterületeken váltak elérhetővé, 2002. évtől kezdődően.

Jelenleg az egységes területalapú támogatásokkal együtt, agrár környezetgazdálkodási célprogramok keretében részesülnek támogatásban a programokhoz csatlakozó gazdálkodók.

A Váli-völgyi ÉTT még mindig csak „**tervezett**” státuszban lévő, kiemelt agrár környezetvédelmi támogatásokban nem részesülő terület.

Ökológiai hálózat: Az ökológiai hálózat a természeti és természetközeli területek, valamint védett természeti területek és védőövezetük ökológiai folyosókkal biztosított biológiai kapcsolatainak egységes elnevezését jelenti. Ezek a területek védett fajok élőhelyei, ökológiai funkcióval rendelkeznek.

Az ökológiai hálózat fő alkotóelemei:

1. Magterület: természetes és féltértermészetes, Európára jellemző és európai jelentőségű területek, európai jelentőségű fajok, populációk élőhelyei.

2. Ökológiai folyosók: élőhelyek az egyes állat- és növénypopulációk számára, a vándorló fajok mozgásához megfelelő minőségű élőhely- összeköttetést, genetikai és térbeli kapcsolatot biztosít.

Épített érték:

E tanulmányban – összhangban az Étv.-vel, az **épített érték** fogalmát a következő jelentésben használjuk: az épített környezet minden olyan tárgyi és szellemi (építészettörténeti, építőművészeti, műszaki-tudományos) építészeti minőséggel rendelkező alkotásokban megjelenő értéke, amelyben a mindenkori társadalom - ezen belül a helyi közösségek - identitása és alkotóképessége fejeződik ki. Az épített értékek állhatnak helyi védelem alatt, illetve részei lehetnek az országos műemléki kataszternek.

III. A fogalmak helyi alkalmazásának lehetőségei

A térség nem bővelkedik országos jelentőségű védelem alatt álló értékekben.

A helyi jelentőségű védett értékek száma nagyobb, ami tükrözi a helyi lakosság azon szándékát, hogy megőrizze, fenntartsa azokat.

A **természeti értékek** esetében a biológiai sokféleség csökkenése az egész világon megfigyelhető probléma, ami ellen elsősorban helyi szinten lehet tenni. Ehhez a lakosság közreműködése elengedhetetlen, ezért kiemelten fontosnak tartjuk az **ismeretterjesztést** és a **szemléletformálást** ezen a területen, elsősorban a helyi jelentőségű védett természeti értékek bemutatásával és megőrzésével.

A helyi jelentőségű védett természeti értékeknek két típusa létezik: helyi jelentőségű védett természeti terület és helyi jelentőségű védett természeti emlék.

Helyi jelentőségű védett természeti terület: Települési (vagy korábban megyei) önkormányzat által védetté nyilvánított, jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő terület, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme.

Helyi jelentőségű védett természeti emlék: Települési (vagy korábban megyei) önkormányzat által védetté nyilvánított, valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület (pl. fa, fasor, szikla, stb).

Táji értékek:

A szakmai felfogás szerint a ritkábban előforduló és jelentősebb egyedi tájértékek az "értékesek", az említésre méltóak. A **táj változatossága** azonban önmagában is tájképi érték. A változatosság az egyes művelési ágak előfordulási gyakoriságától függ. Az egyes tájhasználati módok gyakoriságát, illetve "ritkaságát" a szegélyeik fejezik ki egyértelműen. Az egyes művelési ágak érintkezési vonalainak, szegélyeinek hosszát lemérve a következő besorolást alkalmazhatjuk:

Tájjelleg	Szegélyek hossza
homogén	< 1.000 m/km ²
tagolt	1.100 - 3.000 m/km ²
változatos	3.100 - 8.000 m/km ²
igen változatos	8.000 m/km ² <

IV. Természeti értékek települési katasztere

IV.1. Alcsútdoboz

Természeti területek¹

A község területe a **Lovasberényi-hát** és az **Etyeki-dombság** kistájak része.

Területe változatos domborzati és vegetációs képet mutat. A település területének mintegy 30 százaléka tartozik a Lovasberényi-háthoz. Ez a kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja. Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel. Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter.

A község területén évszázadok alatt folyamatosan csökkent az erdőterületek nagysága, de a nyugati és a középső részen (Arborétum és környéke, valamint a Rézhegy) és Szentgyörgy-pusztán megmaradtak. Minden szántóföldi növénytermesztésre vagy kertkultúra létesítésére alkalmas területen elfogytak az erdők, csupán a legmeredekebb vagy a löszre jellemző letörésekre hajlamos térrészeken láthatunk ma több évtizedes, telepített akácerdőket.

Az őshonos növényzet e klimatikus és talajtani adottságok mellett a cseres – kocsánytalan tölgyes és a tatárjuharos lösztölgyes, a Váli-víz mellett pedig a tölgy-köris-szil ligeterdő lenne.

Az Etyeki-dombságra jellemző jegyek a község keleti kétharmadán figyelhetők meg: egykor ezt is nagyrészt zárt és nyílt tölgyesek boríthatták. A szántók között kis foltokban nem igen maradt meg a természetesebb növényzet.

Természeti területek, azaz természetszerű élőhelyek, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község dél-nyugati, nyugati és középső részén, a Váli-víz mentén, valamint a dél-keleti részen (Szentgyörgy-pusztá) található (gyurgyalag- és parti fecske – telep, erdők, pannon gyepek). Ezek alkotják az ökológiai hálózat fő elemeit, valamint a Natura 2000-es területet.

ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)

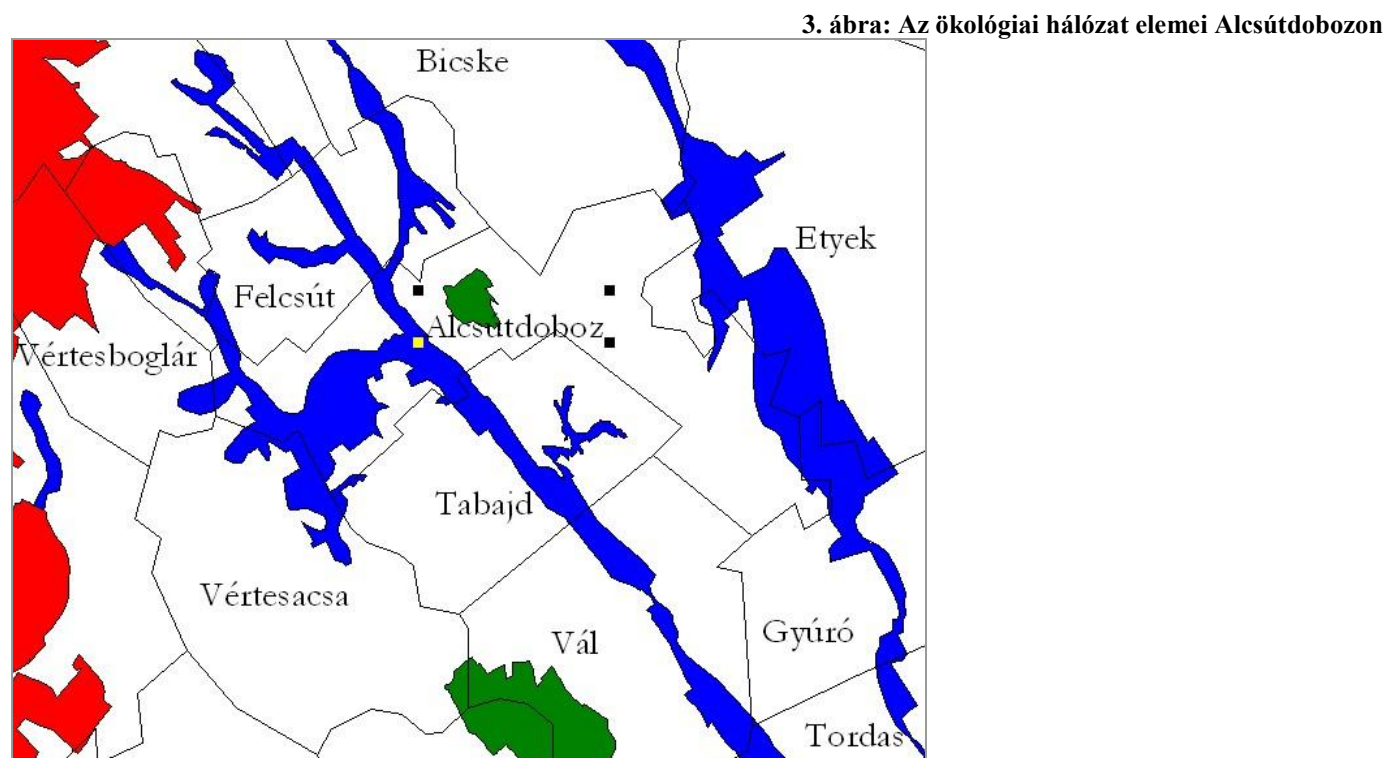
A község területét a 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet mellékletében „Váli-völgyi ÉTT” –ként lehatárolt terület érinti. (L. II. fejezet)

---

¹ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A települést a térségen végigfutó, a Váli-víz és a Szent László-víz mentén húzódó, regionális jelentőségű ökológiai folyosók (*kékkel jelölve*), valamint a *zölddel jelölt* ún. megszakított ökológiai folyosó (= Rézhegy) érintik:

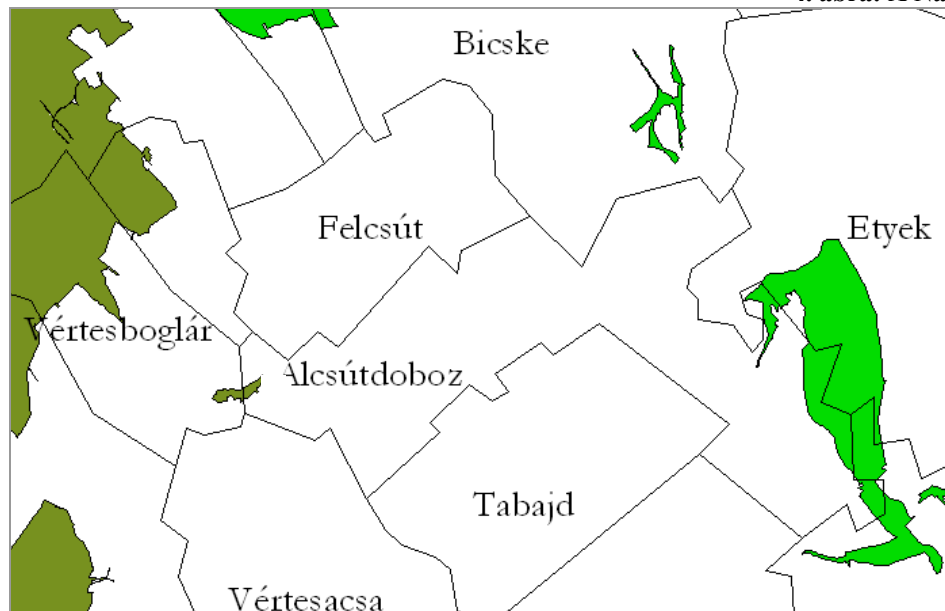
Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI 20049 azonosítószámú (Szentgyörgy-pusztá)** „különleges természetmegőrzési terület” (az ábrán világoszöld) érinti, az alábbi helyrajzi számú területeken:

0136, 0137/1, 0137/2, 0138, 0139/1, 0139/2, 0140, 0141, 0142, 0143, 0144, 0146/1, 0146/2, 0147, 0148, 0149/3, 0149/4, 0149/5, 0149/6, 0154, 0155/1, 0155/2, 0156, 0157/1, 0157/3, 0157/4, 0157/6, 0157/7, 0157/8, 0158, 0159a, 0159b, 0159c, 0159d, 0159f, 0159g, 0159h, 0159j, 0159k, 0160/1, 0160/3, 0160/4, 0160/5, 0162b, 0163, 0164/1, 0165a, 0165b, 0165c, 0165d, 0159l

4. ábra: A Natura 2000 hálózat elemei Alcsútdobozon

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A terület **értékes élőhelyei** a síksági pannon löszgyepek, pannon cseres-tölgyesek.

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Természetvédelmi oltalom alatt álló területek:

A védett érték típusa:

OTT: országos jelentőségű természetvédelmi terület

HTT: helyi jelentőségű védett természeti terület

HTE: helyi jelentőségű védett természeti emlék

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Hrsz.	Nagyság	Tulajdonos	Kezelő	Leírás
37/TT/52	OTT	Alcsúti Arborétum	078	40,5 ha	Magyar Állam/ Alcsútdoboz Önkormányzat	Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány	<p>A park stílusa tájképi dendrológiai kert. A terepalakulat változatos, lankás, közepén dísztóval, míg a szélén patakok futnak át. Ezek a vízfelületek egyben a park mikroklímáját is jelentősen befolyásolják. Növényzete a XIX. századi növényhasznosítás eredményeként egy 540 fajból álló fás növény gyűjtemény, melynek származási helye: Európa, Kisázsia, Kelet-Azsia és Észak-Amerika. A park legszebb idős példányai a platá-nok, törökmogyorók, tulipánfák, vasfák, vérbükkök, mocsárciprusok, jegenyefe-nyók és japánakácok, de értékes a hárs, juhar, tölgy és gesztenyefajok gyűjteménye is. Egyedülálló értéket képvisel a 24 törzset nevelő óriástuja, a zuhatagos bükk és a héttörzsű törökmogyoró. Állatvilága másodlagos, énekesmadár állománya jelentős. A kerti építmények közül a kastélykápolna, a babaház, a medveház, a gloriette és kisebb parki építmények (pl. oroslános kút) jelentősek. A kastély 1945 után elpusztult, ma már csak a homlokzati fala áll. Az arborétum ma korlátozott közhasználatú park. Funkciója génbank-gyűjtemény, bemutatóhely, kirándulóhely, rekreációs terület, madárvédelmi és kísérleti telep, történelmi emlékhely, kerttörténeti emlék, kultúrterület.</p> <p>Különleges értéke, hogy eredeti állapotában megmaradt, reformkori kert. Műemléki és természetvédelmi védeltséget egyaránt élvez.</p>

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Hrsz.	Nagyság	Tulajdonos	Kezelő
6/31/TT/95	HTT	Alcsútdobozi égeres	09017 ²	1,19 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/32/TE/95	HTE	Alcsútdobozi fekete dió fasor	0135	0 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/33/TE/95	HTE	Alcsútdobozi hársfasor	042	0 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/27/TT/95	HTT	Alcsútdobozi jóléti erdő (Rézhegy)	0195 ¹	8,81 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/34/TE/95	HTE	Alcsútdobozi platánfa	075	0 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/35/TE/95	HTE	Alcsútdobozi platán fasor és vadkörtefa	0179	0 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/36/TT/95	HTT	Alcsútdobozi Rézhegyi fenyves	0191/6, 0191/7	5,36 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/37/TE/95	HTE	Alcsútdobozi vadgesztenye fasor	081	0 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.
6/5/TE/57	HTE	Alcsúti keleti gyertyános	050/a	7 ha	Alcsútdoboz Önkorm.	Alcsútdoboz Önkorm.

További természeti értékek:

A község közigazgatási területén kataszterezett földvár (Pogányvár néven) található, Göböljárás pusztától nem messze (*l. épített értékek fejezet*).

A község flórája és faunája részben a Vértes élővilágával rokon (ez erdős-ligetes részeken). Állatvilágából kiemelhető a **denevérfauna** és a **madárvilág** gazdagsága.

A számos védett denevérfajból fokozottan védett a *kereknyergű patkósdenevér*, *csonkafülű denevér*, a *nagyfülű denevér* és a *pisze denevér*.

Előfordulnak még egyéb jellemző emlősfajok is, mint például a *nagy pele*, a *mogyorós pele*, a *vidra*, a *vadmacska* és a *borz*.

A község madárvilágának fészkelő fajai közül a **fokozottan védett** *barna kánya*, *békászó sas*, *hamvas rétihéja*, *fekete gólya*, *gyöngybagoly*, *gyurgyalg*, *kerecsensólyom*, *kígyászölyv*, *kuvik*, *parlagi sas* és a *bajszos sármány* említhetők. További védett értékek a *zöld küllő* és az *örvös légykapó*, mely utóbbi a Natura területeken előforduló jelölőfaj, csakúgy, mint pl. a *közép tarkaharkály*,

A **kétéltűek** és **hüllők** közül a *zöld levelibéka*, a *sárgahasú unka*, a *piroshasú unka*, a *barna varangy*, az *erdei béka*, valamint az *erdei sikló* és a *rézsiszló*, a *zöld gyík* és a *törékeny gyík* fordulnak elő a területen.

² Természetvédelmi adatbázisból származó, hibás helyrajzi szám.

IV.2. Baracska

A község közigazgatási területén kataszterezett földvár, kunhalom, szikes tó nem található.

A község **madárvilágának** fészkelő fajai közül a fokozottan védett *fehér gólya* és a *gyurgyalag* említhetők. További védett értékek az áttelelő *zöld küllő* és a *cigány csaláncsúcs*, valamint a *búbos banka*.

A **kételtűek** és **hüllők** közül a *zöld levelibéka*, a *barna varangy*, a *zöld gyík* és a *fali gyík* fordulnak elő a területen.

Természeti területek³

Természeti területek, azaz természetszerű élőhelyek, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község területén nem találhatóak.

A község **öt kistáj területén** fekszik. Észak-keleti nyúlványa még a **Lovasberényi-háthoz** tartozik. Területének legnagyobb része a **Váli-víz síkja** kistáj jellegét mutatja: természetes vegetációja a lösz-erdőssztyepp és a cseres-tölgyes, de ilyet már nemigen látni a falu területén.

Jelenleg a nagytáblás szántókkal körülvett, mezsgyékre, vasúti töltések oldalára, meredek lejtőkre visszaszorult lösznövényzet a meghatározó.

A völgyaljak kaszálók, marhalegelők. A gyepek nagy része jellegtelen szárazgyep, részben cserjésedő löszpusztagyep, ill. löszlegelő.

Fajgazdag löszpusztagyeppek elsősorban a mezsgyéken maradtak fenn. Jellemzők a tájidegen fafajokból álló ültetvények, galagonyás-kökényes cserjések.

A löszpusztagyeppek jellemző alkotói az általános szárazgyepi fajok: fenyérfű (*Bothriochloa ischaemum*), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca*), szálas perje (*Poa angustifolia*), löszpusztai elemek: kései pitypang (*Taraxacum serotinum*), csuklyás ibolya (*Viola ambigua*).

Elszórtan a csillagőszirózsa (*Aster amellus*), buglyos zanót (*Chamaecytisus austriacus*), selymes dárдахere (*Dorycnium germanicum*), bugás macskamenta (*Nepeta nuda*), buglyos kocsord (*Peucedanum alsaticum*), sugaras zsoltina (*Serratula radiata*) is fellelhető. Egyes akácok gazdagok koratavaszi geofitonokban.

A község délnyugati negyede a **Közép-Mezőföld kistáj** része. A kistáj az erdőssztyepp-zóna része, keleti irányban erősödő kontinentális jelleggel. A löszplató nagy része potenciális erdőterület. Az évszázadok óta művelt tájban ma legjellemzőbbek a nagytáblás szántók. A természetközeli vegetáció maradványai a hullámos felszínbe bevágódó kisebb löszvölgyekben, a többszörösen elágazó völgyrendszerekben, a homokos talpú laposokban maradtak fenn, valamint gyakran a szántók közti mezsgyék is őrzik az egykori flórát. A fásszárú növényzet főként akácokból és más tájidegen fajok ültetvényeiből áll. Itt is gyakoriak a galagonyás cserjések, amelyek a legeltetés nagyarányú felhagyása miatt a gyepek rovására terjednek. Jellemzők a peremizsfajok (*Inula* spp.) (6 faj), a csüdfűfajok (*Astragalus* spp.) (6 faj), a szennyes ínfű (*Ajuga laxmannii*), karcsú orbáncfű (*Hypericum elegans*), csillagőszirózsa (*Aster amellus*), délen a festő csülleng (*Isatis tinctoria*). A kevésbé kötött talajú sztyepprétek növénye a gyapjas csüdfű (*Astragalus dasyanthus*).

---

³ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

A **Velencei-medence** a község nyugati határának középső részébe nyúlik be. Itt a Velencei-tóra a több mint 200 éve elkezdett lecsapolások előtt még meglévő, nyílt vízi és nádas élőhelyek mozaikja volt jellemző.

A község észak-nyugati része pedig a **Velencei-hegység** keleti peremének a része, ahol a leggyakoribbak az akácok és a jellegtelen gyepszintű tölgyesek.

ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)

A község területét a 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet mellékletében „Váli-völgyi ÉTT” –ként lehatárolt terület érinti. (L. II. fejezet)

Ökológiai hálózat

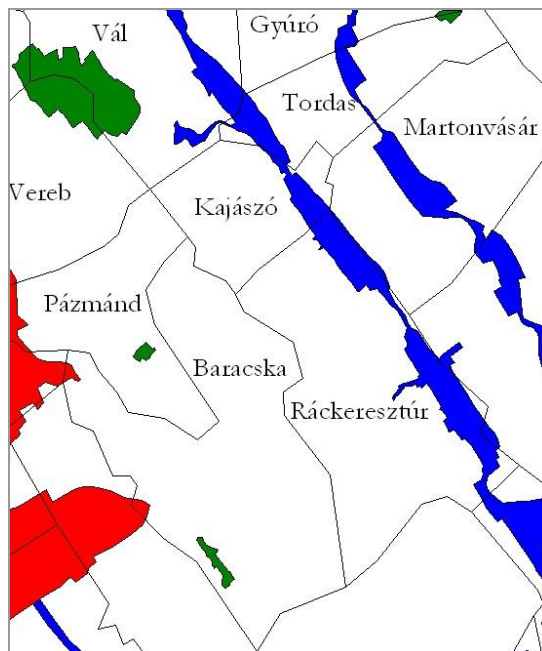
A települést a térségen végigfutó, a Váli-víz és a Szent László-víz mentén húzódó, regionális jelentőségű ökológiai folyosó *(kézzel jelölve)* nem érinti, viszont a *zölddel jelölt* ún. megszakított ökológiai folyosó igen, egy kis részen, a község dél-nyugati határában:

5. ábra: Az ökológiai hálózat elemei Baracska környékén

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000-es terület nem érinti.

Természetvédelmi oltalom alatt álló területek:

A község területéről az országos természetvédelmi adatbázis nem közöl védett területekre vonatkozó adatot.

IV.3. Csabdi

Csabdi közigazgatási területén kataszterezett, ex lege védett **földvár** Vasztélypuszta közelében látható (*Vasztilvár*), kunhalom, szikes tó és láp nem található.

A település területe a Pilis-Gerecsei flórajárásba (*Pilisense*) tartozik. Ennek megfelelően fontosabb potenciális erdőtársulásai a cseres tölgyesek (*Quercetum-petraeae-cerris*), a gyertyános kocsánytalan tölgyesek (*Quercus petraeae – carpinetum*), a bükkösök (*Melico-Fagetum*, *Fago-Ornetum*), a tölgy-kőris-szil ligeterdők (*Quercus-Ulmetum*) és a karsztbokorerdők (*Cotino-Quercetum*).

A község területén jellemzően vegyes korú, telepített akácerdőket találunk, nitrogénkedvelő cserje- és aljnövényzettel (fekete bodza, nagy csalán, vadrózsa), helyenként mezei juharos (*Acer campestre*) erdőrészekkel.

A település észak-keleti határában cseres-tölgyeseket, a belterülettől dél-nyugatra erdei fenyővel (*Pinus sylvestris*) elegyes kocsánytalan tölgyeseket (*Quercus petraea*), a Szent László-patak és a Vasztélypusztai-árok mellett pedig fűzeseket, égereseket (*Alnus glutinosa*) találunk. A község flórája és faunája a Keleti-Gerecse élővilágával rokon. A térség állatvilágából kiemelhető a denevérfauna és a madárvilág gazdagsága.

A számos védett denevérfajból fokozottan védett a kereknyergű patkósdenevér, csonkafülű denevér, a nagyfülű denevér és a piske denevér. Előfordulnak még egyéb jellemző emlősfajok is, mint például a nagy- és a mogyorós pele, a vidra, a vadmacska és a borz.

A hegység madárvilágának fészkelő fajai közül a fokozottan védett barna kánya, békászó sas, hamvas rétihéja, fekete gólya, gyöngybagoly, gyurgyalag, kerecsensólyom, kígyászölyv, kuvik, parlagi sas és a bajszos sármány a legfontosabbak. További védett értékek a szürke küllő és az örvös légykapó.

A kételtűek és hüllők közül a zöld levelibéka, a barna varangy, az erdei béka, valamint az erdei- és a rézsikló, az elevenszülő gyík, a zöld gyík és a törékeny gyík fordulnak elő a területen.

Természeti területek⁴

Természeti területek, azaz természetszerű élőhelyek, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község észak-nyugati és középső részén található (gyurgyalag- és parti fecske – telep, erdők, gyeppek, részletesebben l. a 15/2004 (IX.24.) rendeletet Csabdi község helyi építési szabályzatáról és szabályozási tervéről).

ÉTT (Érzékeny Természeti Területek)

Csabdi község határa - az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet mellékletében nem szerepel, a területét sem működő, sem tervezett ÉTT nem érinti.

---

⁴ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

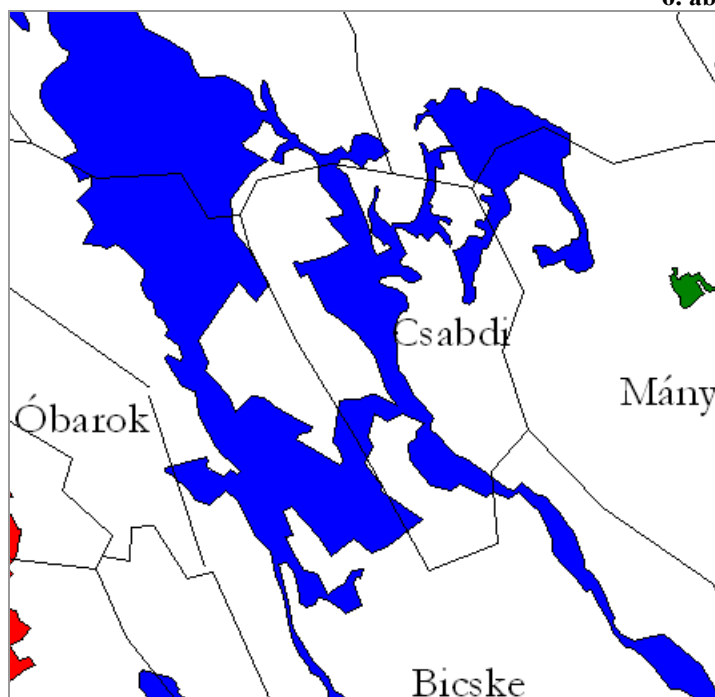
A Vasztélyi-patak és a Szent-László – víz mentén kialakult, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község észak-nyugati és középső részén található (gyurgyalag- és parti fecske – telep, erdők, gyeppek, részletesebben l. a *15/2004 (IX.24.) rendeletet Csabdi község helyi építési szabályzatáról és szabályozási tervéről*. A rendelet kimondja, hogy az alábbi, a regionális jelentőségű ökológiai folyosó részét képező vizes területeket természetes állapotukban fenn kell tartani:

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

- Kígyós ér és mocsár,
- Újkúti ér
- Bitangvölgyi ér,
- Sötétvölgyi ér és mocsár,
- Kútvölgyi ér és mocsár,
- Télizöldes ér.

A regionális jelentőségű ökológiai folyosók (*kékkel jelölve*) területe:

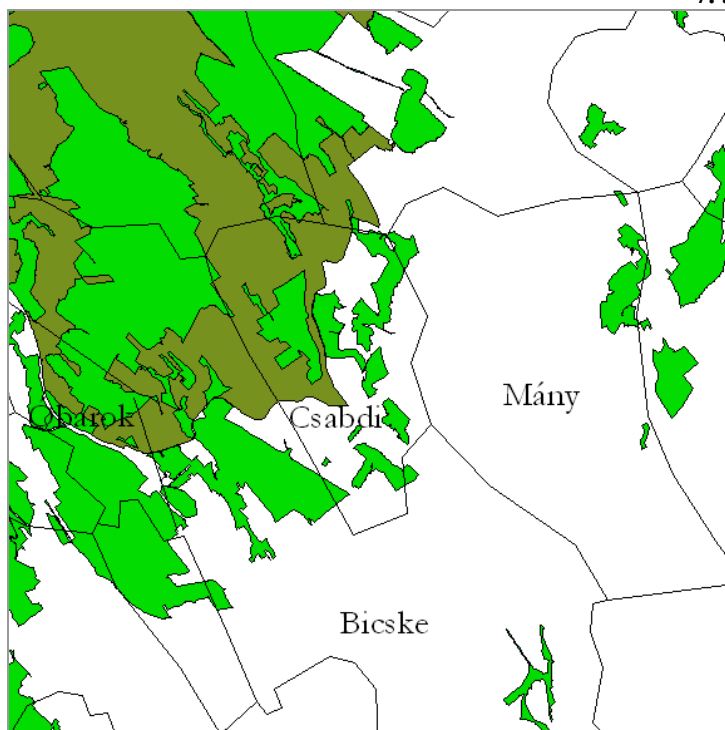
6. ábra: Az ökológiai hálózat elemei Csabdi környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a HUDI 10003 azonosítószámú (Gerecse), valamint a HUDI 20030 számú (Központi-Gerecse) „különleges természet-megőrzési terület”, továbbá a HUDI 10003 azonosítószámú (Gerecse) „különleges madárvédelmi terület” érinti.

7. ábra: NATURA 2000 területek Csabdi környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Helyrajzi szám szerint ez az alábbi hrsz.-ú földrészleteket jelenti:

HUDI 10003 (Gerecse):

013/4, 014, 015/3, 015/5, 015/6, 015/7, 015/8, 015/10, 015/11, 015/12, 016, 017, 018, 019, 020, 023/1, 023/2, 023/3, 023/4, 023/6, 023/7, 023/8, 023/9, 023/11, 023/12, 023/13, 023/14, 024, 025/1, 025/3, 025/5, 025/7, 025/8, 026, 027/1, 027/2, 027/3, 027/4, 027/5, 027/6, 028/1, 028/2, 029, 030/2, 030/5, 030/6, 030/8, 030/9, 030/10, 030/11, 030/12, 030/13, 030/14, 030/15, 030/16, 030/17, 031, 032/2, 032/3, 032/4, 033, 034/2, 034/10, 034/14, 034/16, 035, 036/1, 036/2, 036/3, 036/4, 036/5, 036/7, 036/8, 036/9, 038/3, 038/6, 038/7, 038/9, 038/10, 038/11, 038/12, 038/13, 038/14, 038/15, 038/16, 039, 040/2, 040/3, 040/4, 041, 042/2, 042/4, 042/5, 042/7, 042/8, 042/10, 042/11, 042/12, 042/13, 042/16, 042/17, 042/18, 042/19, 042/20, 042/21, 042/22, 042/24, 042/25, 042/26, 042/27, 042/28, 042/29, 042/30, 042/31, 042/32, 044/2, 045, 046/5, 046/6, 046/8, 046/9, 046/10, 046/12, 046/13, 046/14, 046/15, 046/16, 046/17, 046/18, 046/19, 046/20, 046/21, 046/22, 046/23, 046/24, 046/26, 046/27, 046/28, 047, 048/3, 048/4, 048/5, 048/6, 048/7, 048/9, 048/10, 048/11, 048/12, 048/13, 049, 050/2, 050/3, 050/4, 050/5, 050/6, 050/8, 050/9, 051, 052, 053/1, 053/3, 053/4, 054, 055/2, 056/1, 056/2, 056/4, 056/5, 056/6, 056/7, 057, 058/5, 058/6, 058/7, 058/8, 058/9, 0150, 0151, 0152, 0153

HUDI20030 (Központi-Gerecse): 038/13, 038/14, 039, 040/3, 040/4, 041, 042/10, 042/11, 042/12, 042/13, 042/19, 042/21a, 044/2

HUDI 20015 (Déli-Gerecse):

02/4, 02/5, 02/6, 02/7, 02/9, 02/10, 02/11, 02/12, 02/13, 02/14, 02/15, 02/16, 02/18, 02/19, 02/20, 02/21, 02/22, 02/23, 03, 04/4, 04/5, 04/6, 015/5, 015/10, 015/11, 015/12b, 016, 017, 018, 019, 020, 023/3, 023/4, 023/6, 023/7, 023/8, 023/9, 023/11, 023/12, 023/13, 023/14, 024, 025/1, 025/3, 025/5, 025/7, 025/8, 029, 066/6, 066/7, 068/1a, 068/1f, 068/1g, 068/3, 069, 070/1, 070/2, 070/5a, 075, 077/4, 077/5, 080, 085/1, 085/4, 085/5, 086, 087/10, 087/11, 087/13, 087/14, 089/4, 089/5, 089/8, 089/9, 089/10, 090, 091/1a, 091/1b, 091/1c, 091/1d, 091/1f, 091/1g, 091/5, 091/6, 0100/38, 0100/39, 0100/40, 0100/42, 0100/43, 0107/5, 0107/7, 0107/8, 0107/9, 190b

A terület Natura 2000-es jelölőfajai: *Circaetus gallicus*, *Pernis apivorus*, *Aquila heliaca*, *Falco cherrug*, *Picus canus*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos leucotos*, *Ficedula parva*, *Dendrocopos medius*, *Ficedula albicollis*, *Lanius collurio*

A védett élőhelyek: pannon gyertyános tölgyesek *Quercus petraea*val és *Carpinus betulus*szal, pannon cseres-tölgyesek, szubpannon sztyeppek, nagyközönség számára meg nem nyitott barlangok, pannon sziklagyepek (*Stipo-Festucetalia pallentis*)

Védett természeti területek:

A község területéről az országos természetvédelmi adatbázis nem közöl védett területekre vonatkozó adatot.

IV.4. Ercsi

Természeti területek⁵

A város területe és növényzete mezőföldi jelleget mutat. Észak-nyugati és nyugati része a **Váli-víz síkja** nevű kistájhoz, északi része pedig az **Érd-Ercsi-hátság**hoz tartozik.

Előbbi kistáj természetes vegetációja a lösz-erdőssztyepp és a cseres-tölgyes, de ilyet már nemigen látni a város területén. Potenciális növényzete a vízfolyások mentén vizes élőhelyek együttese. Jelenleg a nagytáblás szántókkal körülvett, mezsgyékre, vasúti töltések oldalára, meredek lejtőkre visszaszorult lösznövényzet, valamint a szabályozott patakmedreket követő vízparti növényzet a meghatározó.

A völgyaljak kaszálók, marhalegelők. A gyepek nagy része jellegtelen szárazgyep, részben cserjésedő löszpusztagyep, ill. löszlegelő. Fajgazdag löszpusztagyeppek elsősorban a mezsgyéken maradtak fenn. A löszpusztai cserjés és tollas szálkaperjés erdőssztyepprért előfordulása szórványos. Jellemzők a tájidegen fajokból álló ültetvények, galagonya-kökényes cserjések. A vízfolyásokat nádasok, mocsarak, a Váli-víz mellett 600-800 m széles, mikromozaikos, enyhén szikesedő mocsárrétek, üde gyepek, valamint rekettyefüzesek és öreg fűz-nyár ligeterdők szegélyezik.

A löszpusztagyeppek jellemző alkotói az általános szárazgyepi fajok: fenyérfű (*Bothriochloa ischaemum*), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca*), szálas perje (*Poa angustifolia*), löszpusztai elemek: kései pitypang (*Taraxacum serotinum*), csuklyás ibolya (*Viola ambigua*). Elszórtan a csillagőszirózsa (*Aster amellus*), buglyos zanót (*Chamaecytisus austriacus*), selymes dárdahegy (*Dorycnium germanicum*), bugás macskamenta (*Nepeta nuda*), buglyos kocsord (*Peucedanum alsaticum*), sugaras zsoltina (*Serratula radiata*) is fellelhető. Egyes akácok gazdagok koratavaszi geofitonokban. A vízi, vízparti növényzetben gyakori a sziki cickafark (*Achillea asplenifolia*), virágkáká (*Butomus umbellatus*), mocsári gólyahír (*Caltha palustris*), kispészku és szürke aszat (*Cirsium brachycephalum*, *C. canum*), mocsári nőszirm (*Iris pseudacorus*).

Az **Érd-Ercsi-hátságon** az ősi növénytakaró több mint 90%-a megsemmisült. A jelenlegi növényzet zömében mezőgazdasági kultúrtájba ágyazott, töredékes, gyakran elszigetelt partfalakra, lejtőkre, sáncokra, tumulusokra, mezsgyékre visszaszorult lösz-, ill. vízfolyásokat szegélyező vízparti vegetáció. Az Észak-Mezőföld legfajgazdagabb és legjobb regenerációképességű területe. Jellemző a löszfaltársulás, löszpusztagyep, ritkábban a löszcserjés előfordulása.

Az északias lejtőket tollas szálkaperjés erdőssztyepprért, a felhagyott kisparcellákat szekunder löszpusztagyeppek borítják. A zavart élőhelyeken megjelenhetnek a kökény-galagonya-fekete bodza cserjések, esetenként az akác- és bálványfaerdők. A patakokat nádas és gyékényes mocsarak, magaskórós vegetáció és mocsárrétek, a Duna-partot bokorfüzesek, ill. puhafa- és keményfaligetek maradványai kísérik.

Unikális élőhely a löszpusztai tölgyes. Fajgazdag kistáj, kimagasló a számos szubmediterrán, pontusi elemet őrző löszflóra (pl. heverő seprűfű – *Bassia prostrata*, csikófark – *Ephedra distachya*, bugás macskamenta – *Nepeta nuda*, macskahere – *Phlomis tuberosa*, cseplesz meggy –

---

⁵ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Prunus fruticosa, törpemandula –*Prunus tenella*, vetővirág – *Sternbergia colchiciflora*). Az árterekre jellemző a koratavaszi geofiton aszpektus, később a gyöngyvirág (*Convallaria majalis*), nyári tőzike (*Leucojum aestivum*). A kistáj unikális növényei a deres szádor (*Orobanche caesia*), zöldike (*Coeloglossum viride*), bíboros sallangvirág (*Himantoglossum caprinum*).

A 46/1999. (III. 18.) Korm. rendelet szerint a **hullámtér**, mint az ökológiai hálózat (lásd alább) szerves és meghatározó része, **természeti területként kezelendő**.

A már most természeti területnek minősülő hullámtereken, valamint a többi természeti területen is - a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 21. §-ában foglaltakat be kell tartani:

„21. § (1) *Természeti területen az igazgatóság engedélye szükséges:*

a) a gyep és nádas művelési ág megváltoztatásához;

b) a gyep, valamint a nád és más vízinövényzet égetéséhez.

(2) Természeti területen az igazgatóság szakhatósági hozzájárulása szükséges:

a) a termőföld más célú hasznosításához, művelés alól kivett terület újrahasznosításához;

b) a földtani kutatáshoz és az ásványi nyersanyag kutatására vonatkozó műszaki üzemi terv jóváhagyásához, a bányatelek megállapításához, az ásványi nyersanyag feltárására, kitermelésére, a kitermelés szüneteltetésére, továbbá a bányabezárásra vonatkozó műszaki üzemi tervek és a tájrendezési terv jóváhagyásához;

c) vizekben a halászati üzemtervek jóváhagyásához.

(3) Természetes és természetközeli állapotú

a) vizes élőhelyek, különösen folyóvizek, tavak partvonalának, valamint a vizeket kísérő természetes életközösségek (növénytársulások) állapotának megváltoztatásához,

b) vízfolyások, vizes élőhelyek partvonalától számított 50 méteren belül, tavak partjától számított 100 méteren belül meglévő épületek, építmények, létesítmények átépítéséhez, átalakításához, vízi létesítmények, kikötők, illetve a halászati célú hasznosítást szolgáló létesítmények létesítéséhez, kivitelezéséhez

az igazgatóság szakhatósági hozzájárulása szükséges.

(4) A körzeti vadgazdálkodási terv természeti területet érintő részének jóváhagyásához a miniszter egyetértése szükséges.

Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény a következő előírásokat teszi a hullámtérrel és a természeti területekkel kapcsolatban:

18. § Természeti terület övezetben új külszíni művelésű bánya nem nyitható.

22. § (2) c) természeti területen regionális hulladéklerakó hely nem jelölhető ki.

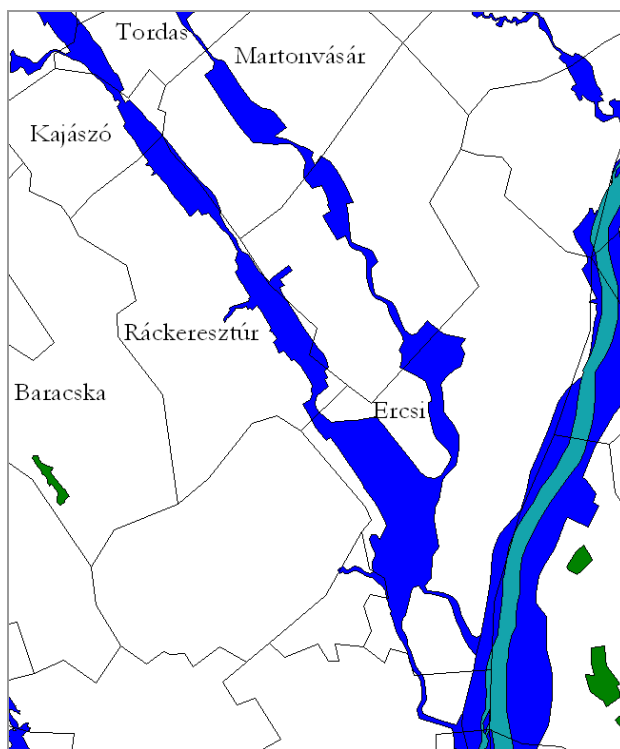
24. § A hullámtér és nyílt ártér övezet területén beépítésre szánt terület nem jelölhető ki.”

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A települést a tervezett Váli-völgyi ÉTT érinti.

Ökológiai hálózat

A város területét a Váli-víz és a Szent László-víz regionális jelentőségű ökológiai folyosója, valamint a Duna folyam menti ökológiai folyosó érinti, viszonylag nagy területen:

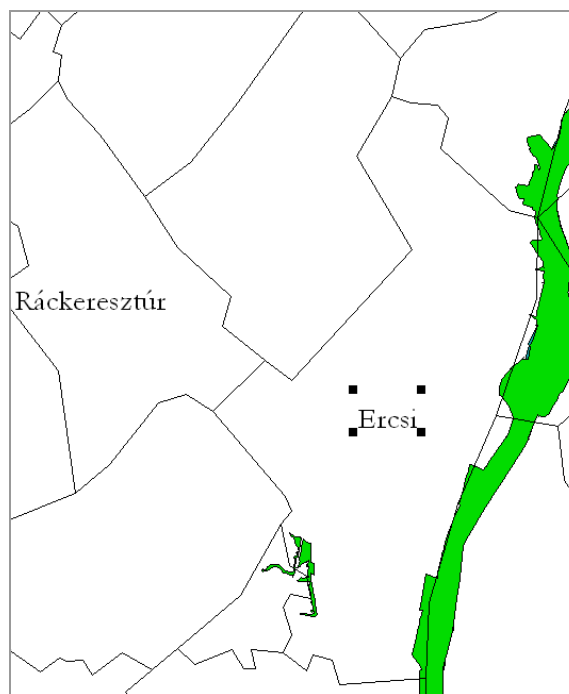

8. ábra: Ökológiai folyosók Ercsi környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 területek

A várost a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI 20034 jelű, Duna és ártere** elnevezésű NATURA 2000 terület (*kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési terület*) érinti, az alábbi helyrajzi számokon: 036, 037a, 038/1, 038/2, 039, 040, 058/1, 058/2, 058/3, 058/4, 062/1, 063/1, 063/2, 064/1, 064/2, 069b, 070, 071, 072b, 073/1, 073/2, 074, 076/1, 076/2, 077/1, 077/2, 0280/5, 0281, 0282, 0283

9. ábra: NATURA 2000-es területek Ercsi környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Védett élőhelyek: Iszapos partú folyó, részben *Chenopodium rubri*, és részben *Bidention* növényzettel, enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*). Keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmeon minoris*).

Védett jelölőfajok: *Rutilus pigus*, *Aspius aspius*, *Gobio albipinnatus*, *Eudontomyzon spp.*, *Gymnocephalus schraetzer*, *Proterorhinus marmoratus*, *Rhodeus sericeus amarus*, *Zingel streber*, *Zingel zingel*, *Cobitis taenia*, *Gymnocephalus baloni*, *Misgurnus fossilis*, *Pelecus*

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

---

cultratus, Bombina bombina, Triturus cristatus, Emys orbicularis

IV.5. Etyek

Természeti területek⁶

A község területe az **Etyeki-dombság** kistájak része.

Területe változatos domborzati és vegetációs képet mutat. A község területén évszázadok alatt folyamatosan csökkent az erdőterületek nagysága, de a nyugati és a középső részen (Szent László-víz, tavak és környékük, Szentgyörgy-pusztá) megmaradtak. Minden szántóföldi növénytermesztésre, szőlő- vagy kertkultúra létesítésére alkalmas területen elfogytak az erdők.

Az őshonos növényzet e klimatikus és talajtani adottságok mellett a cseres – kocsánytalan tölgyes és a tatárjuharos lösztölgyes, a Szent László-víz mellett pedig a tölgy-kőris-szil ligeterdő lenne.

Az Etyeki-dombságra jellemző jegyek a szőlőültetvények és a szántók között kis foltokban nem igen maradtak meg.

Ami mégis, azok alkotják az ökológiai hálózat fő elemeit, valamint a Natura 2000-es területet.

Természetszerű élőhelyek, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község nyugati részén találhatóak (gyurgyalag- és parti fecske – telepek, Szent László-víz menti ligetek, tavak, erdők, gyepek).

Érzékeny Természeti Területek

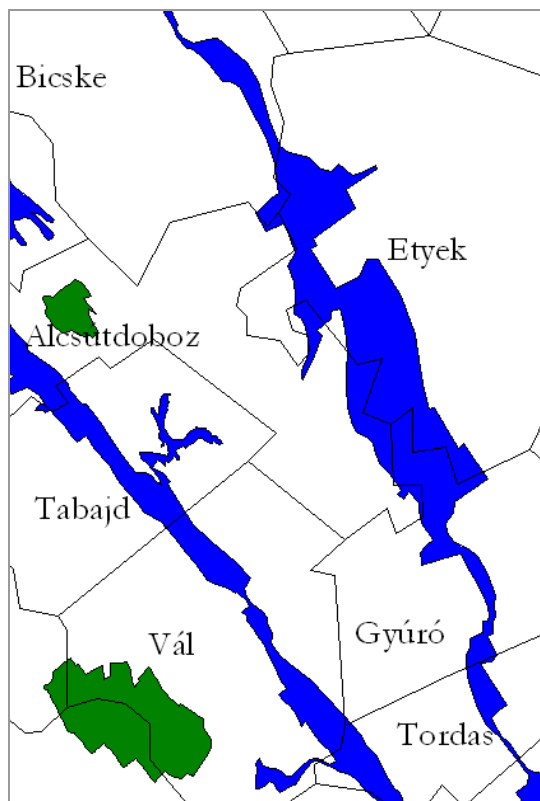
A község ÉTT-vel nem érintett.

---

⁶ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A község területét a Szent László-víz regionális jelentőségű ökológiai folyosója érinti, a nyugati határon:

10. ábra: Ökológiai folyosók Etyek környékén

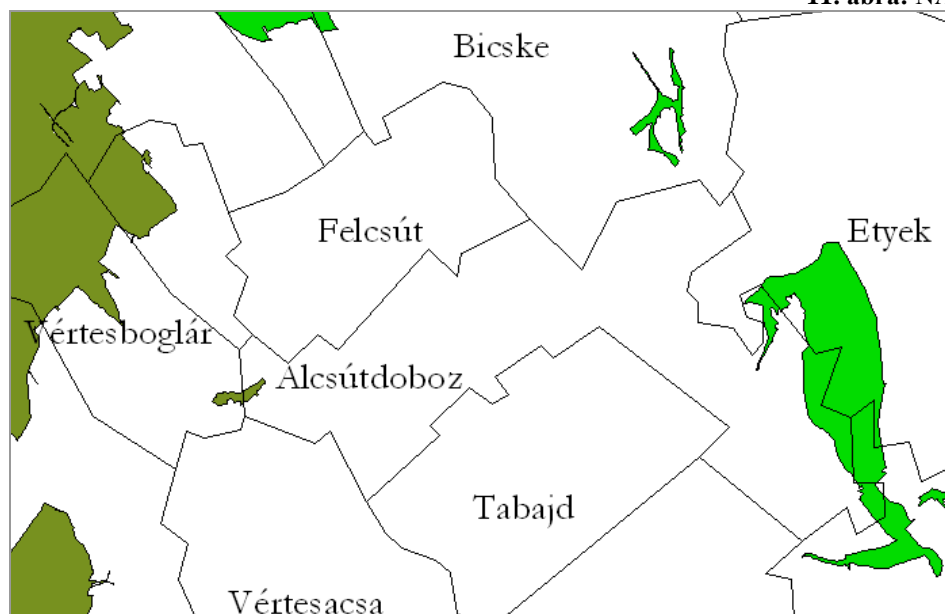
Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI 20049 jelű, Szentgyörgy-puszta** elnevezésű NATURA2000 terület érinti, az alábbi helyrajzi számokon:

HUDI 20049, Szentgyörgy-puszta: 0281, 0282, 0283, 0284, 0285

11. ábra: NATURA 2000 területek Etyek környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A terület **védendő élőhelyei** a síksági pannon löszgyepek, pannon cseres-tölgyesek.

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Védett természeti területek:

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Hrsz.	Nagyság	Tulajdonos	Kezelő
6/80/TE/06	HTE	Etyek, Bicskei közút menti vadgesztenye fasor	0172	0 ha	Etyek Önkorm.	Etyek Önkorm.
6/83/TE/06	HTE	Etyek, Boti laktanya menti vadgesztenye fasor	0247	0 ha	Etyek Önkorm.	Etyek Önkorm.
6/81/TE/06	HTE	Etyek, Clementin majori út menti vadgesztenye fasor	0163	0 ha	Etyek Önkorm.	Etyek Önkorm.
6/82/TE/06	HTE	Etyek, Csicsaki út menti vadgesztenye fasor	0237	0 ha	Etyek Önkorm.	Etyek Önkorm.
6/84/TT/06	HTT	Etyeki Természetvédelmi Terület	0133, 0135/1, 0142/6	0 ha	Etyek Önkorm.	Etyek Önkorm.

IV.6. Felcsút

Természeti területek⁷

A község területe a **Lovasberényi-hát** és az **Etyeki-dombság** kistájak része.

Területe változatos domborzati és vegetációs képet mutat. A település területének mintegy fele tartozik a Lovasberényi-háthoz. Ez a kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja. Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel. Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter.

A község területén évszázadok alatt folyamatosan csökkent az erdőterületek nagysága, de az északi és a középső részen (vízfolyások környéke) megmaradtak. Minden szántóföldi növénytermesztésre vagy kertkultúra létesítésére alkalmas területen elfogytak az erdők, csupán a legmeredekebb vagy a löszre jellemző letörésekre hajlamos térrészeken láthatunk ma több évtizedes, telepített akác- és egyéb erdőket.

Az őshonos növényzet e klimatikus és talajtani adottságok mellett a cseres – kocsánytalan tölgyes és a tatárjuharos lösztölgyes, a Váli-víz mellett pedig a tölgy-kőris-szil ligeterdő lenne.

Az Etyeki-dombságra jellemző jegyek a község keleti felében figyelhetők meg: egykor ezt is nagyrészt zárt és nyílt tölgyesek boríthatták. A szántók között kis foltokban nem igen maradt meg a természetesebb növényzet.

Természeti területek, azaz természetszerű élőhelyek, természetvédelmi szempontból jelentős területek a község tengelyében futó Váli-víz mentén a középső és észak-keleti részén található (erdők, gyepesek, ligetek, tavak)

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

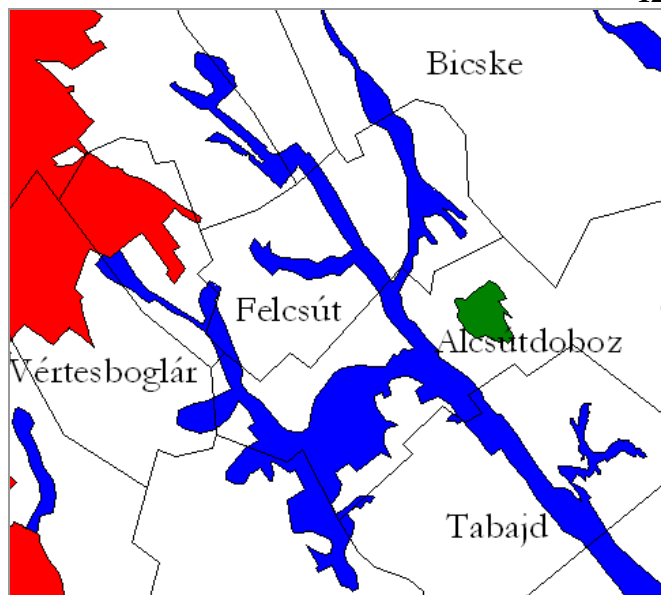
A község területét a 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet mellékletében „Váli-völgyi ÉTT” –ként lehatárolt terület érinti. (*L. II. fejezet*)

---

⁷ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A település területét a Váli-víz regionális jelentőségű ökológiai folyosója érinti:

12. ábra: Ökológiai hálózati elemek Felcsút környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA2000 terület nem érinti.

Védett természeti értékek:

A község területéről az országos természetvédelmi adatbázis nem közöl védett területekre vonatkozó adatot.

Ennek ellenére a község területe gazdag védett természeti értékekben, különösen az avifauna tekintetében. Pl. a Váli-patak völgyében és a kapcsolódó erdősávokban többek között sárgarigó (*Oriolus oriolus*), kakukk (*Cuculus canorus*), szürke gém (*Ardea cinerea*), egerészölyv (*Buteo buteo*) és zöld küllő (*Picus viridis*) fészkel.

A löszdombok falaiban gyurgyalagok (*Merops apiaster*) telepei láthatók.

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Gyakran láthatók kiskócsagok (*Egretta garzetta*), valamint az őszi vonuláskor vadlúd csapatok is, amint a Kajászó és Baracska határában található víztározó felé igyekeznek.

Szintén jelentős, és életformájukból adódóan szorosan a patakhoz, a patak menti nedves és üde rétekhez kötött, védett állatok a békák. Előfordulnak zöld levelibékák (*Hyla arborea*), barna és zöld varangyok (*Bufo bufo* és *B. viridis*), valamint vöröshasú unkák (*Bombina bombina*).

IV.7. Gyúró

Természeti területek⁸

A település területe a Mezőföldi flórajárásba (*Colocense*) tartozik. Ennek megfelelően fontosabb potenciális erdőtársulásai a tölgy-kóris-szil ligeterdők (*Querc-Ulmetum*) és a tatárjuharos löszpusztai tölgyesek (*Acereto tatarici-Quercetum*). Ehhez képest jellemzően inkább telepített akácokat találunk, nitrogénkedvelő cserje- és aljnövényzettel (fekete bodza, nagy csalán, ragadós galaj, vadzab, tyúkhúr).

Jelentős területeket nyílt társulások - mint a seprőfüves és löszpusztai rétek (*Agropyro-Kochietum prostratae*, *Festucetum sulcatae pannonicum*) borítanak.

A NATURA 2000-es területként (megőrzendő természetközeli élőhely) nyilvántartott Szentgyörgy-pusztá egy része tartozik a községhez.

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

Gyúró község határa - az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet melléklete alapján – ÉTT-be nem tartozik.

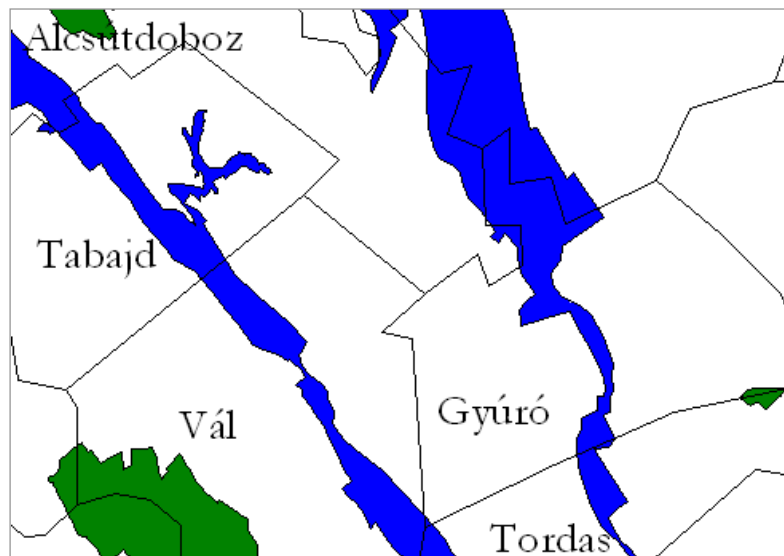
---

⁸Forrás: Horváth Judit: Gyúró község környezetvédelmi programja, DHV KFT., 2005, valamint MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A késsel jelölt, Szent László-víz mentén lehatárolt regionális jelentőségű ökológiai folyosó érinti a települést:

13. ábra: Ökológiai hálózat Gyúró környékén

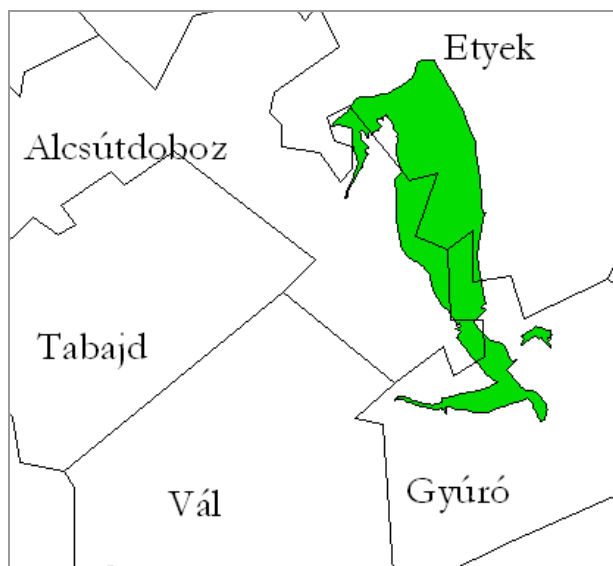

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a HUDI 20049 jelű, Szentgyörgy-puszta elnevezésű „kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési terület” érinti, helyrajzi szám szerint az alábbi földrészleteket:

HUDI 20049, Szentgyörgy-puszta: 018/5, 022, 023, 024, 033/2, 033/4, 033/5, 033/6, 033/7, 033/8, 033/9, 033/10, 033/11, 033/12, 033/13, 034, 036/2, 037/1, 038/3, 038/4, 038/5, 038/6, 041, 046, 047, 051/1, 051/3, 051/4, 051/6, 054, 056/1, 056/3, 056/7, 056/8, 056/9, 060

14. ábra: Natura 2000 terület Gyúró környékén

A terület **védendő élőhelyei** a síksági pannon löszgyepek.

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Védett természeti területek

A község területéről az országos természetvédelmi adatbázis nem közöl védett területekre vonatkozó adatot.

IV.8. Kajászó

Természeti területek⁹

A település területe a Mezőföldi flórajárásba (*Colocense*) tartozik. Ennek megfelelően fontosabb potenciális erdőtársulásai a tölgy-kőris-szil ligeterdők (*Querc-Ulmetum*) és a tatárjuharos löszpusztai tölgyesek (*Acereto tatarici-Quercetum*). Ehhez képest jellemzően inkább telepített akácokat találunk, nitrogénkedvelő cserje- és aljnövényzettel (fekete bodza, nagy csalán, ragadós galaj, tyúkhúr).

A Váli-víz mentén 2003-ban végeztek cönológiai felmérést (*Mjazovszky et al.*).

A patak menti kaszálórétek jobb fajai csak kis borítási értékekkel és alacsony konstanciával fordultak elő.

A vízparttól távolabb található, zárt nádasokban összesen 52 fajt jegyeztek fel, ami számottevően meghaladta a korábban vizsgált vízparti nádasokból kimutatott fajok számát. A fajszámnövekedést elsősorban a szárazabb élőhelyek felől betelepülő igénytelenebb fajok eredményezték (pl. *Agropyron repens*, *Calamagrostis epigeios*, *Galium mollugo*, *Urtica dioica*, *Vicia cracca*, stb). Ezek a fajok azonban nem váltak a „szárazföldi“ nádasok jellegzetes fajaivá, hanem csak esetlegesen bukkantak fel egyik-másik állományban.

A nem zombékoló magasságréteken 30 fajt figyeltek meg.

A gyepek degradált jellegére magyarázataul leginkább azok időnkénti feltörése képzelhető el. Ez alól csak a Kajászótól délre felvételezett állomány képezhet kivételt, ahol a keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*) is előfordult.¹⁰

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A település része a tervezett Váli-völgyi ÉTT-nek (I. II. fejezet).

---

⁹ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

¹⁰ Mjazovszky Ákos, Tamás Júlia, Csontos Péter: A Váli-víz völgyének jellegzetes üde fátlan élőhelyei, Tájökológiai Lapok, Gödöllő, 2003

Ökológiai hálózat

A késsel jelölt, a Váli-víz mentén lehatárolt regionális jelentőségű ökológiai folyosó érinti a községet:

15. ábra: Ökológiai hálózat Kajászó környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA2000-es terület nem érinti.

Védett természeti területek

A község területéről az országos természetvédelmi adatbázis nem közöl védett területekre vonatkozó adatot.

IV.9. Lovasberény

Természeti területek¹¹

A község felszíne, növény-és állatvilága igen változatos: három kistájhoz tartozik.

Területének legnagyobb része a **Lovasberényi-háthoz** tartozik. Ez a kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja.

Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel.

Energikus lejtőjű löszös háttá formálódásában a fiatalkori szerkezeti mozgásoknak, a folyóvízi erózióknak és a löszképződésnek volt jelentős szerepe, amelyek a völgyek felszínét lapos hátakra, keskeny vízvásztó tetőkre és eróziós-deráziós tanúhegyekre tagolták. A lejtők erősen erodáltak. Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter.

A Lovasberényi – hát a pannon magon kialakult valamikori Vértes hegységi heglábi terület hordalékletjtője, mely a fiatalkori mozgások, valamint a löszképződés hatására vette fel mai alakját. A hátság túlnyomórészt közepesen erodált mészlepedékes csernozjomokkal fedett.

Az eredeti növényzetet egykor nyílt és zárt **lősztölgyesek** alkothatták, kisebb **szárazgyep-foltokkal**, a szélesebb patak völgyekben **ártéri erdőkkel**. Napjainkra ezekből kevés maradt.

Az erdőket két nagyobb és néhány kisebb erdőfolt képviseli, sok jellegtelen állománnyal és akácossal. A karakteresebb erdők többnyire a löszön kialakuló elegyes tölgyesekre hasonlítanak (tölgyfajok – *Quercus spp.*, mezei juhar – *Acer campestre*, virágos kőris – *Fraxinus ornus*, magas kőris – *F. excelsior*, mezei szil – *Ulmus minor*, húsos som – *Cornus mas*, kányabangita – *Viburnum opulus*), gyepszintjükben üde, többnyire kora tavaszi (keltikefajok – *Corydalis spp.*, kisvirágú hunyor – *Helleborus dumetorum*, salátaboglárka – *Ranunculus ficaria*) és száraz erdei fajokkal (bajuszoskásafű – *Piptatherum virescens*, baracklevelű harangvirág – *Campanula persicifolia*), de előfordulnak már a mészkedvelő tölgyesekre emlékeztető erdők is. Az erdők legnagyobb része azonban idegenhonos fafajok uralta állomány. A gyepes vegetáció leginkább a löszbe vágódott völgyek oldalain maradt fenn, ahol – a ritka erdőfoltok mellett – cserjések és száraz gyepek találhatóak. A délies oldalakat löszpusztagyepek maradványi jellemzik (buglyos zanót – *Chamaecytisus austriacus*, tavaszi hérics – *Adonis vernalis*, pusztai meténg – *Vinca herbacea*, aranyfürt – *Aster linosyris*, kései pitypang – *Taraxacum serotinum*).

Az északias oldalakban található erdőssztyepprétek számos, ebben a tájtípusban ritka fajt őriznek (piros gólyaorr – *Geranium sanguineum*, magyar aszat – *Cirsium pannonicum*, szarvaskocsord – *Peucedanum cervaria*, sátoros margitvirág – *Tanacetum corymbosum*, bérci here – *Trifolium alpestre*, bakfű – *Stachys officinalis*).

A nagyobb patakok mellett vízpartra jellemző vegetáció is előfordul (vízparti mocsarak, nádasok, mocsárrétek, sásrétek, pionír füzesek).

A község észak-nyugati része a **Zámolyi-medence** kistájhoz tartozik. A medence növényzetére legnagyobb hatást a heglábon feltörő és a felszínről összefolyó vizek gyakorolták. Az egykor vizekben bővelkedő terület napjainkban mesterséges és természetes okokból kiszáradóban

---

¹¹ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

van. Ehhez legnagyobb mértékben a lecsapolások (csatornázások) és a korábbi bányászat okozta vízkiemelések járultak hozzá. Így az egykori lápi-mocsári-vízi növényzet megritkult. Mindezek mellett a medence legmélyebb részén napjainkig is jelentős területeken maradtak meg a zombékosok, láp- és mocsárrétek (zsombéksás – *Carex elata*, lápi nyúlfarkfű – *Sesleria uliginosa*, gyapjúsásfajok – *Eriophorum* spp., vidrafű – *Menyanthes trifoliata*, kormos csáté – *Schoenus nigricans*, fátyolos nőszirm – *Iris spuria*). A rétek gazdagok orchideafajokban is: poloskaszagú, mocsári és vitéz kosbor (*Orchis coriophora*, *O. palustris*, *O. militaris*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*), hússzínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*). A szikesedő mocsárréteken előfordul a kífészű aszat (*Cirsium brachycephalum*) és sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*). A magasabb részek felé haladva a gyepek mind szárazabbá válnak, itt már szikesedő réteket és löszgyepszerű füves területeket találunk, de sok a jellegtelen, fajszegény gyepek és a szántó is. A gyepes részekben jelenleg hagyományos gazdálkodás (kaszálás, marhalegeltetés) folyik, elősegítve a természetesebb élőhelyek fennmaradását. A medence peremének magasabban fekvő részei szántóföldi művelés alatt vannak.

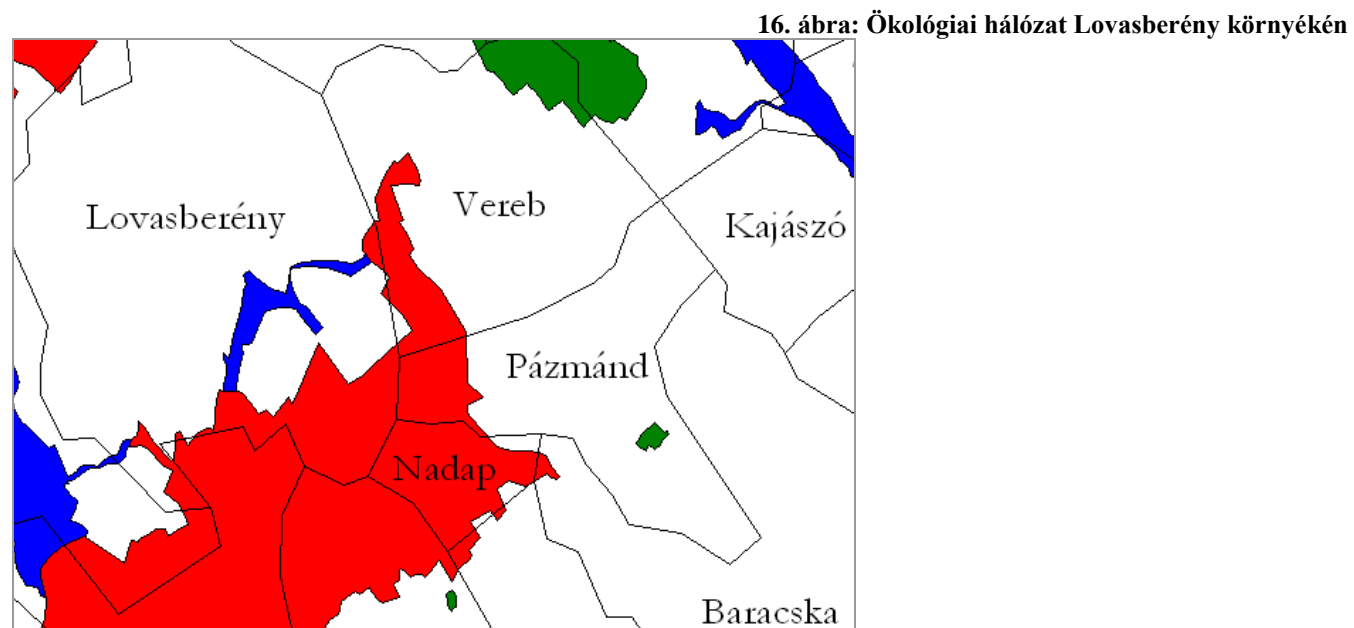
A déli, Pákozddal, Sukoróval, Nadappal és Pázmáddal szomszédos rész a **Velencei-hegység** kistáj része. **Természetközeli élőhelyek** ezen a részen, az ökológiai hálózatban **magterületként** szereplő területeken találhatóak.

Azt a részt jellemzően ma is erdők borítják, ezek között azonban a leggyakoribbak az akácok és a jellegtelen gypsintű tölgyesek. A karakteres erdők a völgyekben gyertyános-kocsánytalan és -kocsányos tölgyesek, a déli oldalakon és tetőkön – a talajnak megfelelően – mészkedvelő tölgyesek, elegyes lösztölgyesek, cseres-kocsánytalan tölgyesek. A legsekélyebb, gránitos talajokon kisebb foltokat alkothatnak a mohában gazdag mészkerülő tölgyesek is. Az üde erdők faja a Velencei-hegységben kifejezetten ritkák (erdei szélfű – *Mercurialis perennis*, keltikefajok – *Corydalis* spp., tavaszi csillagvirág – *Scilla bifolia* agg., salátaboglárka – *Ranunculus ficaria*, kisvirágú hunyor – *Helleborus dumetorum*), de a száraz erdei fajok gazdagsága is alatta marad a vártak (bajuszoskásafű – *Piptatherum virescens*, erdei gyöngyköles – *Buglossoides purpureo-coerulea*, soktérű salamonpecsét – *Polygonatum odoratum*, bársonyos kakukkszegfű – *Lychnis coronaria*, magyar zergevirág – *Doronicum hungaricum*). A legtöbb erdő alját általános és gyakran zavarástűrő erdei fajok uralják.

A legszárazabb, ligetes erdőkben néhány száraz gyepi faj is megjelenik (szennyos ínfű – *Ajuga laxmannii*, tavaszi hérics – *Adonis vernalis*, koloncos legyezőfű – *Filipendula vulgaris*, pusztai meténg – *Vinca herbacea*). A hegység pereme felé egyre több és nagyobb kiterjedésű köves talajú, száraz gyepet találunk (élesmosófű – *Chrysopogon gryllus*, árvalányhajfajok – *Stipa* spp., selymes peremisz – *Inula oculus-christi*, fekete kökörcsin – *Pulsatilla nigricans*, cseh tyúktarj – *Gagea bohemica*). A gránitos rész köves, felnyíló gyepjei mészkerülő fajokban gazdagabbak (kékcseresznye – *Jasione montana*, gyapjas penészvirág – *Filago arvensis*). A kistáj peremén már löszön kialakult pusztagyeppek is előfordulnak (vetővirág – *Sternbergia colchiciflora*, hengeres peremisz – *Inula germanica*)

Ökológiai hálózat

A község déli részén a pirossal jelölt terület ökológiai magterületet jelez (Velencei-hegység), míg a késsel jelölt rész ökológiai folyosó.

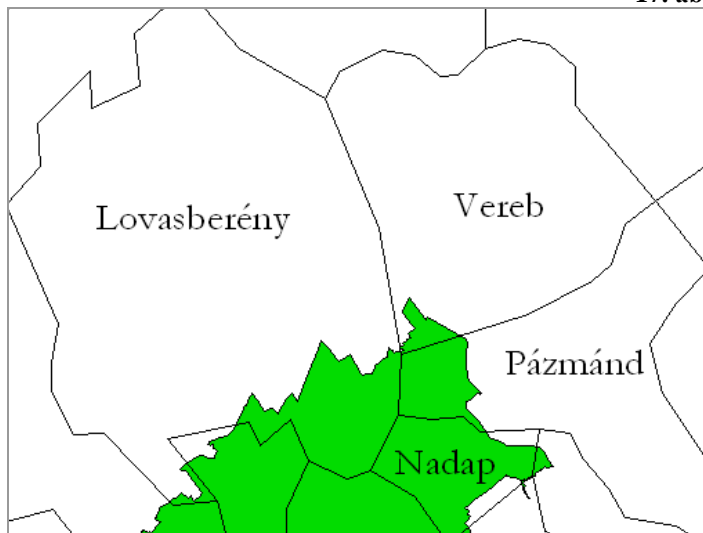

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI 20053 jelű, Velencei-hegység** elnevezésű NATURA2000 terület érinti, az alábbi helyrajzi számokon: 086, 090/42, 090/43, 0112/3, 0112/4, 0112/5

17. ábra: Natura 2000 területek Lovasberény környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 élőhelyek és növénytakasulások: pannon sziklagyepek (*Stipo-Festucetalia pallentis*), meszes alapkőzetű féltermészetes száraz gyeppek és cserjésedett változataik (*Festuco-Bromeliata*) (fontos orchidea-lelőhelyek), szubpannon sztyeppek, síksági pannon löszgyeppek, közönség számára meg nem nyitott barlangok, szubkontinentális peripannon cserjések, pannon cseres tölgyesek, pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraeval* és *Carpinus betulusszal*

Jelölő fajok: *Cerambyx cerdo*, *Cucujus cinnaberinus*, *Lucanus cervus*, *Callimorpha quadripunctaria*

Védett természeti területek

A természetvédelmi adatbázis a község területéről védett természeti területet nem jegyez.

IV.10. Mány

Természeti területek¹²

A község területe két kistájat érint: északi fele a **Keleti-Gerecse** kistájhoz, déli fele pedig a **Zsámbéki-medence** kistájhoz tartozik. Ennek megfelelően a növényzet sokban hasonlít a Mezőföldre, de kisebb területen megtalálható a középhegységre jellemző vegetáció is. A tájat ma már szántók uralják, közöttük a természetes vegetáció maradványainak legjellegzetesebb (és legkiterjedtebb) képviselői a löszgyepek és az erdőssztyepprétek. A táj mai mértékű fátlansága az évszázados emberi hatásokra vezethető vissza, de a száraz gyepi fajok itteni nagy gyakorisága jelzi, hogy a vidéket feltehetőleg hajdan sem csak zárt erdők boríthatták. Az erdei nyiladékokban, ritkásokban, erdőirtások területén fordulhattak elő a sztyepp- és erdőssztyepp-fajok (vetővirág – *Sternbergia colchiciflora*, piros kígyószisz – *Echium maculatum*, sugaras zsoltina – *Serratula radiata*, macskahere – *Phlomis tuberosa*, festő csülleng – *Isatis tinctoria*, kései pitypang – *Taraxacum serotinum*, tavaszi hérics – *Adonis vernalis*), majd ezek a gyepfeltörésekkel újra visszaszorultak. A löszös, laza üledéken kialakult egyes tölgyesekből már sokkal kevesebb maradt. A nagy kiterjedésű laza üledéssel fedett tájban szigetszerűen kiemelkedő mészkő hegyek vegetációja és flórája hegyvidéki jellegű, itt a délies oldalakat lejtőssztyepppek, sziklagyepek, bokorerdők, mészkedvelő tölgyesek fedik, míg az északiasakon gyertyános-tölgyesek, ritkán bükkösök jelennek meg. A köves sztyepplejtők flórája a löszgyepekéhez hasonlóan gazdag (borzas vértő – *Onosma visianii*, deres csenkesz – *Festuca pallens*, fehér csüdfű – *Astragalus vesicarius*, pusztai meténg – *Vinca herbacea*, árlevelű len – *Linum tenuifolium*).

A déli, Zsámbéki-medencéhez tartozó településrészen természetszerű vegetációt már alig mutat, csaknem teljesen felszántott a táj. Egykor ligetes tölgyesek, erdő-gyep mozaikok, a vízfolyások mellett ártéri jellegű erdők boríthatták. Mára szárazgyep-fragmentumok és néhány erősen leromlott vízparti élőhelyfolt maradt. A vízparti növényzet maradvékát elsősorban nádas foltok jelentik.

Érzékeny Természet Területek (ÉTT)

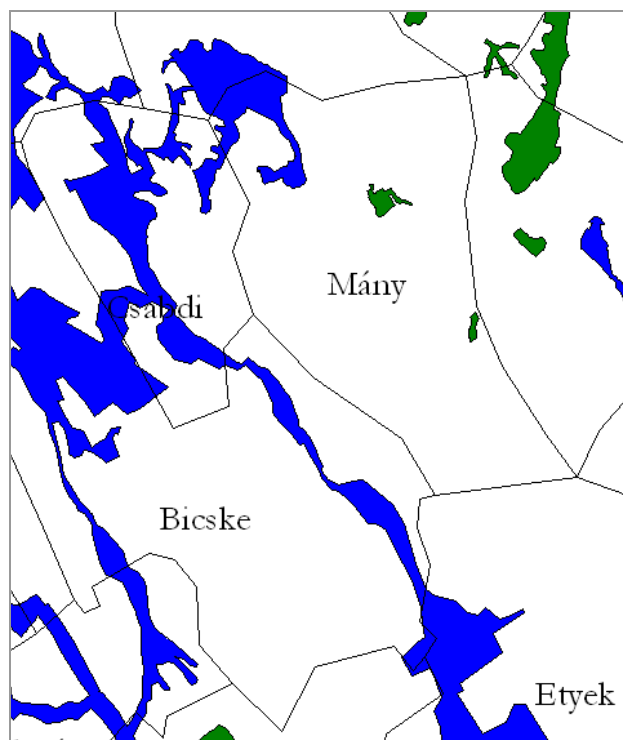
A község területét nem érinti ÉTT (I. II. fejezet).

---

¹² Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A község északi részén a késsel jelölt terület regionális jelentőségű ökológiai folyosót jelez:

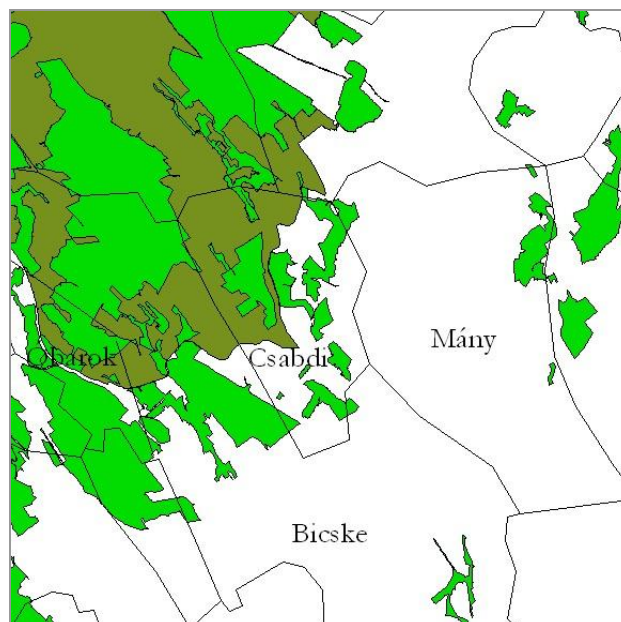

18. ábra: Ökológiai hálózat Mány környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI20015 jelű, Déli-Gerecse** elnevezésű NATURA2000 terület érinti, a következő helyrajzi számokon: 0113/2, 0113/5

19. ábra: Natura 2000 területek Mány környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 élőhelyek: szubpannon sztyeppék, pannon cseres tölgyesek, pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraeával* és *Caprinus betulusszal*, pannon sziklagyepek (*Stipo-Festucetalia pallentis*)

Jelölő fajok: *Lucanus cervus*, *Callimorpha quadripunctaria*, *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis myotis*, *Myotis blythii*, *Myotis bechsteini*, *Barbastella barbastellus*

Védett természeti értékek:

A természetvédelmi adatbázis a község területéről helyi vagy országos védett természeti értéket nem jegyez.

IV.11. Martonvásár

Természeti területek¹³

A város területe és növényzete mezőföldi jelleget mutat. Nyugati kétharmad része a **Váli-víz síkja** nevű kistájhoz, keleti része pedig az **Érd-Ercsi-hátság**hoz tartozik.

Előbbi kistáj természetes vegetációja a löszerdőössztyepp és a cseres-tölgyes, de ilyet már nemigen látni a város területén. Potenciális növényzete a vízfolyások mentén vizes élőhelyek együttese. Jelenleg a nagytáblás szántókkal körülvett, mezsgyékre, vasúti töltések oldalára, meredek lejtőkre visszaszorult lösznövényzet, valamint a szabályozott patakmedreket követő vízparti növényzet a meghatározó. Az északias lejtők gyakran birkalegelők, a völgyaljak kaszálók, marhalegelők. A gyepek nagyrésze jellegtelen szárazgyep, részben cserjésedő löszpusztagyep, ill. löszlegelő. Fajgazdag löszpusztagyeppek elsősorban a mezsgyéken maradtak fenn. A löszpusztai cserjés és tollas szálkaperjés erdőössztyeppré előfordulása szórványos. Jellemzők a tájidegen fafajokból álló ültetvények, galagonyás-kökényes cserjések, néhol a telepített tölgyesek. A vízfolyásokat nádasok, mocsarak, a Váli-víz mellett 600-800 m széles, mikromozaikos, enyhén szikesedő mocsárrétek, üde gyepek, valamint rekettyefüzesek és öreg fűz-nyár ligeterdők szegélyezik.

A löszpusztagyeppek jellemző alkotói az általános szárazgyepi fajok: fenyérfű (*Bothriochloa ischaemum*), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca*), szálas perje (*Poa angustifolia*) löszpusztai elemek: kései pitypang (*Taraxacum serotinum*), csuklyás ibolya (*Viola ambigua*). Elszórtan a csillagószirózsa (*Aster amellus*), buglyos zanót (*Chamaecytisus austriacus*), selymes dárdahere (*Dorycnium germanicum*), bugás macskamenta (*Nepeta nuda*), buglyos kocsord (*Peucedanum alsaticum*), sugaras zsoltina (*Serratula radiata*) is fellelhető. Egyes akácok gazdagok koratavaszi geofitonokban. A vízi, vízparti növényzetben gyakori a sziki cickafark (*Achillea asplenifolia*), virágkása (*Butomus umbellatus*), mocsári gólyahír (*Caltha palustris*), kiséfű és szürke aszat (*Cirsium brachycephalum*, *C. canum*), mocsári nőszirm (*Iris pseudacorus*).

Az **Érd-Ercsi-hátságon** az ősi növénytakaró több mint 90%-a megsemmisült. A jelenlegi növényzet zömében mezőgazdasági kultúrtájba ágyazott, töredékes, gyakran elszigetelt partfalakra, lejtőkre, sáncokra, tumulusokra, mezsgyékre visszaszorult lösz-vegetáció. A zavart élőhelyeken megjelenhetnek a kökény-galagonya-fekete bodza cserjések, esetenként az akác- és bálványfaerdők.

Összességében elenyésző a természetközeli élőhelyek nagysága.

---

¹³ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A város területét ÉTT nem érinti (l. II: fejezet).

Ökológiai hálózat

A település területének közepén húzódik a Szent László-víz mentén kialakult, az ábrán kék színnel jelölt, regionális jelentőségű ökológiai folyosó, amelynek része a Kastélypark is:

20. ábra: Ökológiai hálózat Martonvásár környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

Természetvédelmi területek:

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Nagyság	Hrsz.	Tulajdonos	Kezelő	Leírás
47/TT/53	OTT	Martonvásári Kastélypark	70 ha	174	Magyar Állam	MTA Mezőgazdasági Kutató Intézet	<p>1758-ban, amikor Brunszvik Antal megvásárolta a martonvásári birtokot, csak határtalan mocsarat talált ott. Első feladata a mocsár lecsapolása, a vízvezetés volt, nagyobb építkezésekre csak azután kerülhetett sor. A barokk kastélyt és a kápolnát 1773-75 között építtette. Az épület közelében feltehetően barokk, távolabb tájképi kertet alakítottak ki az eredeti növényzet felhasználásával, mintegy 100 ha területen.</p> <p>Fia a park tájképi jellegét erősítette, 1870-75 között pedig a kastélyt alakította át a ma is látható neogótikus épület-együttesé. Ezzel egyidőben a kertben is folytak átalakítások. Martonvásár a zenei kultúra különleges helye is, az 1970-ben elpusztult fekete nyárfa-óriás alatt Beethoven szívesen időzött. A birtok 1893-ban gazdát cserélt. A vasút megépítésekor a töltés a parkot kettévágta, területét 70 hektárra zsugorította. A kastély és park együttesét a II. világháborúban tetemes károk érték, 1949-től állami tulajdonba került, az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézete működik itt. A helyreállított kastély és parkja jelentős művészeti és építészeti alkotás, műemléki és természetvédelmi oltalom alatt áll.</p>

IV.12. Óbarok

Természeti területek¹⁴

A kistelepülés területének nagyobb része a **Nyugati-Gerecse kistáj** déli részének, nyugati részével pedig a **Vértes peremvidéke** elnevezésű kistájnak a része.

Előbbi kistáj növényzete a Vértes déli-délkeleti részének vegetációjára hasonlít. Itt a száraz tölgyeseké, bokorerdőké, sziklás talajú gyepeké a vezető szerep, az üde erdők ritkábbak. A kistájra jellemzők a kiterjedt mészkedvelő tölgyes és bokorerdő-állományok (bajuszoskásafű – *Piptatherum virescens*, nagyzezerjőfű – *Dictamnus albus*, tarka nőszirm – *Iris variegata*, erdei gyöngyköles – *Buglossoides purpureo-coerulea*, tavaszi kankalin – *Primula veris*), a gazdag dolomitvegetáció (nyílt és zárt dolomitsziklagyep, sziklafüves lejtősztyepp).

Sok a Vértesrel közös szikla- és szárazgyepi faj (sulyoktáska – *Aethionema saxatile*, kövér daravirág – *Draba lasiocarpa*, magyar gurgolya – *Seseli leucospermum*, korongpár – *Biscutella laevigata*), amelyek a Gerecséből máshonnan hiányoznak.

Nagy kiterjedésűek a molyhos tölgyesekkel és a gyertyánosokkal gyakran mozaikosan előforduló cseres-tölgyesek is (sok cser- és kevesebb kocsánytalan tölgygel, többnyire nem nagyon karakteres gyepszinttel – borsfű – *Clinopodium vulgare*, sátoros margitvirág – *Tanacetum corymbosum*, méreggyilok – *Vincetoxicum hirundinaria*, sárga gyűszűvirág – *Digitalis grandiflora*).

A Vértes peremvidéke kistájnak a községet érintő részére inkább már a szántók jellemzők. A természetesebb vegetáció maradványait elsősorban a különféle száraz gyepek jelentik (sziklagyepek, sziklafüves lejtősztyepp, ritkábban löszgyepek is), erdők itt már csak kisebb foltokban vannak (bokorerdők, mészkedvelő tölgyesek).

Érzékeny Természeti Terület (ÉTT)

A települést ÉTT nem érinti.

Ökológiai hálózat

A község területét az ökológiai hálózat nem érinti.

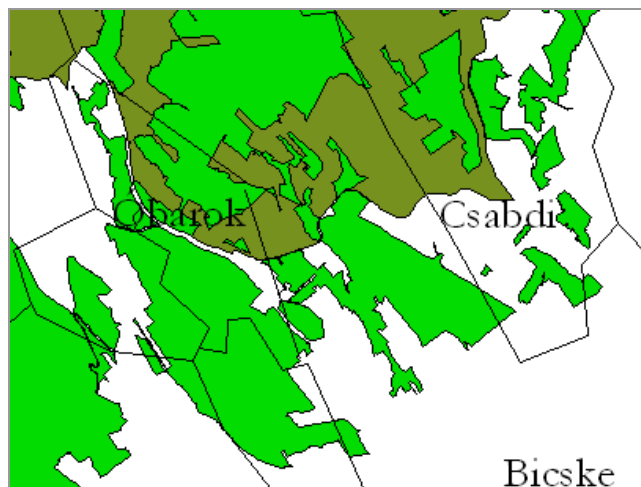
---

¹⁴ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint a **HUDI20015 számú, Déli-Gerecse** elnevezésű NATURA 2000 terület érinti, a következő helyrajzi számú földrészleteken:

0344, 0355, 0356, 0357, 0360f, 0361, 0362, 0365, 0366a, 0366b, 0366c, 0366d, 0366f, 0366h, 0366j, 0367, 0396/2, 0410/6, 0472, 0479/5, 0479/8, 0479/10, 0479/11, 0479/12, 0479/13, 0500/1, 0500/6, 0500/7, 0502, 0503, 0517/4, 0518/20b, 0525, 0526, 0527, 0535/2, 0536/1, 0536/2, 0537, 0538/3, 0538/4, 0630, 0631, 0632, 0633, 0634, 0635/1, 0636, 0637, 0638, 0639, 0640, 0641, 0642, 0643, 0644, 0647, 0662

21. ábra: Natura 2000 területek Óbarok környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A terület Natura 2000-es jelölőfajai: *Circaetus gallicus*, *Pernis apivorus*, *Aquila heliaca*, *Falco cherrug*, *Picus canus*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos leucotos*, *Ficedula parva*, *Dendrocopos medius*, *Ficedula albicollis*, *Lanius collurio*

Natura 2000-es élőhelyek: pannon gyertyános tölgyesek *Quercus petraeával* és *Carpinus betulusszal*, pannon cseres-tölgyesek, szubpannon sztyeppék, nagyközönség számára meg nem nyitott barlangok, pannon sziklagyepek (*Stipo-Festucetalia pallentis*)

Természetvédelmi területek

A község területére vonatkozó adatokat a természetvédelmi adatbázis nem tartalmaz.

IV.13. Ráckeresztúr

Természeti területek¹⁵

A település teljes területével a **Váli-víz – síkja** elnevezésű kistáj része.

A kistáj természetes vegetációja a löszerdőssztyepp és a cseres-tölgyes, a vízfolyások mentén vizes élőhelyek együttese.

Jelenleg a nagytáblás szántókkal körülvett, mezsgyékre, vasúti töltések oldalára, meredek lejtőkre visszaszorult lösznövényzet, valamint a szabályozott patakmedreket követő vízparti növényzet a meghatározó.

A még meglévő gyepek gyakran birka- és marhalegelők, kaszálók. A gyepek nagyrésze jellegtelen szárazgyep, részben cserjésedő löszpusztagyep, ill. löszlegelő.

Fajgazdag löszpusztagyeppek elsősorban a mezsgyéken maradtak fenn. A löszpusztai cserjés és tollas szálkaperjés erdőssztyepprért előfordulása szórványos. Jellemzők a tájidegen fajokból álló ültetvények, galagonyás-kökényes cserjések.

A löszpusztagyeppek jellemző alkotói az általános szárazgyepi fajok: fenyérfű (*Bothriochloa ischaemum*), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca*), szálas perje (*Poa angustifolia*), löszpusztai elemek: kései pitypang (*Taraxacum serotinum*), csuklyás ibolya (*Viola ambigua*).

Elszórta a csillagőszirózsa (*Aster amellus*), buglyos zanót (*Chamaecytisus austriacus*), selymes dárдахere (*Dorycnium germanicum*), bugás macskamenta (*Nepeta nuda*), buglyos kocsord (*Peucedanum alsaticum*), sugaras zsoltina (*Serratula radiata*) is fellelhető.

Egyes akácok gazdagok koratavaszi geofitonokban.

Érzékeny Természeti Terület (ÉTT)

A település területét nem érinti ÉTT.

---

¹⁵ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A község területét a térségi jelentőségű, Váli-víz mentén kialakult ökológiai folyosó (az ábrán kék színnel jelölve) érinti:

Forrás: saját szerkesztés, 2013

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

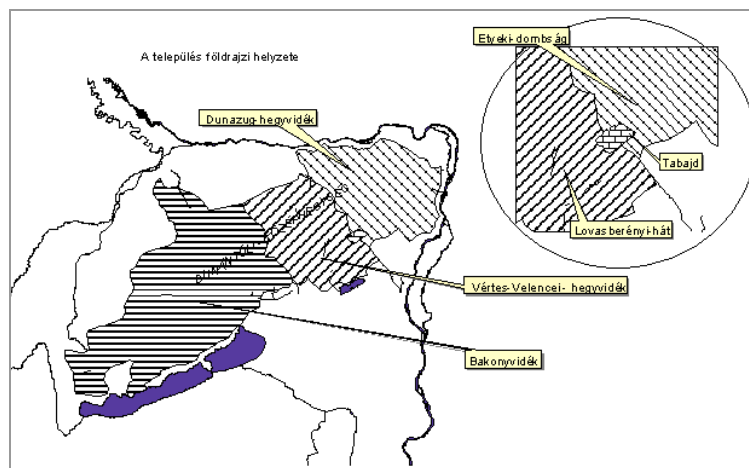
Természetvédelmi területek

A község területére vonatkozó adatokat a természetvédelmi adatbázis nem tartalmaz.

IV.14. Tabajd

Természeti területek¹⁶

A község területe a **Lovasberényi-hát** és az **Etyeki-dombság** kistájak része:

23. ábra: Tabajdot érintő kistájak

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A község területe, bár kicsi, változatos domborzati és vegetációs képet mutat. A település területének mintegy negyven százaléka tartozik a Lovasberényi-háthoz. Ez a kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja. Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel.

Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter. Tabajd területének legmagasabb (230,1 méter, Öreg-hegy) és legmélyebben fekvő pontja (117,2 méter, Váli-völgy) is ezen a területen található (a szintkülönbség 112,9 méter 3500 méteren belül).

A község területén évszázadok alatt folyamatosan csökkent az erdőterületek nagysága. Minden szántóföldi növénytermesztésre vagy kertkultúra létesítésére alkalmas területen elfogytak az erdők, csupán a legmeredekebb vagy a löszre jellemző letörésekre hajlamos térrészekben láthatunk ma több évtizedes, telepített akácerdőket.

¹⁶ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Az őshonos növényzet e klimatikus és talajtani adottságok mellett a cseres – kocsánytalan tölgyes és a tatárjuharos lösztölgyes, Váli-víz mellett pedig a tölgy-kőris-szil ligeterdő lenne.

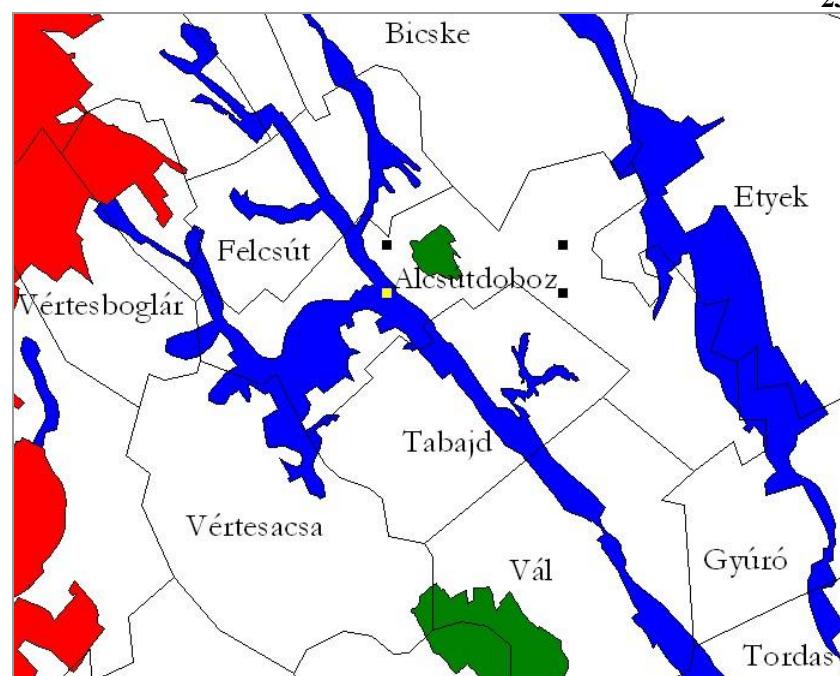
Az Etyeki-dombságra jellemző jegyek a község keleti részén figyelhetők meg: egykor ezt is nagyrészt zárt és nyílt tölgyesek boríthatták, jelenleg a szántóföldek uralják. A szántók között kis foltokban sem igen maradt meg a természetesebb növényzet.

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A község területének egy része a II. fejezetben bemutatott Váli-völgyi tervezett ÉTT része.

Ökológiai hálózat

A község területét a térségi jelentőségű, Váli-víz mentén kialakult ökológiai folyosó (az ábrán kék színnel jelölve) érinti:

23. ábra: Ökológiai hálózat Tabajd környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Natura 2000 területek

A települést a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

Védett természeti területek

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Hrsz.	Nagyság	Tulajdonos	Kezelő
6/64/TT/05	HTT	Tabajdi Alsó-Felső rét	0123/2, 0123/3, 0123/4, 0124, 0125/1, 0125/12, 0125/13, 0125/14, 0125/15, 0125/17, 0125/18, 0125/3, 0125/4, 0125/6, 0125/8, 0125/9, 0126, 0128/1a, 0128/1b, 0128/2, 0129/a, 0129/b, 0129/c, 0131/1, 0131/2, 0131/3, 0131/4, 0131/5, 0131/6, 0131/7, 0131/8, 0131/10, 0131/11, 0131/12, 0131/13, 0131/14, 0131/15, 0131/16, 0131/17, 0132, 0133/1, 0133/2, 0133/3, 0133/4, 0133/5, 0133/6, 0133/7, 0133/8, 0133/9, 0133/10a, 0133/10b, 0134, 0135/1, 0135/2, 0136/1a, 0136/1b, 0136/2, 0136/3 0221/27a, 0221/27b, 0221/28, 0221/29, 0221/30 0221/31, 0221/32, 0221/33a, 0221/33b, 0221/34 0221/35, 0221/4, 0221/5, 0221/6, 0221/7, 0250, 0251 0252, 0253, 0254, 0255, 0256, 0257, 0258, 0259, 0260	168,08 ha	Tabajd Önkorm., magánszemélyek	Tabajd Önkorm., magánszemélyek
6/65/TT/05	HTT	Tabajd, Kásafőző	012/1, 015/3, 015/4a, 015/4b, 015/5a, 015/5b, 016 017/2, 025, 027/1a, 027/1b, 039/3, 039/5, 039/6, 040 051/2, 053/1, 053/10a, 053/10b, 053/10c, 053/11 053/4, 053/5, 053/7a, 053/7b, 053/9, 056/1, 065/19 065/20a, 065/20b	87,19 ha	Tabajd Önkorm., magánszemélyek	Tabajd Önkorm., magánszemélyek

Egyéb védett természeti értékek:

Horváth Judit, a településen élő környezetgazdálkodási agrármérnök évtizedes megfigyelései szerint a község felhagyott szőlői és gyümölcsösei nagyszámú, természetvédelmi szempontból értékes rovarnak (lepkéknek, poszméheknek, cincéreknek stb.), hullőnek (pl. fűрге gyík – *Lacerta agilis*, zöld gyík – *Lacerta viridis*), kisemlősnek (pl. sünnök, peléknék, cickányoknak, denevéreknek stb.), valamint madaraknak (pl. cinegéknek, harkályoknak, gébicseknek stb.) szolgálnak élő- és táplálkozóhelyül.

A szárazabb réteken, legelőkön (Kásafőző) a löszpusztagyepek jellegzetes védett növényei találhatóak (pl. árvalányhaj-félék: *Stipa spp.*).

A regionális jelentőségű ökológiai folyosót képező Váli-víz mentén a vizes élőhelyekre jellemző, közönségesnek számító boglárkafélék éppúgy előfordulnak, mint a ritkább nőszirmfélék (*Iris spp.*), ritka fűfélék, valamint értékes vízparti fészkelő madarak.

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

A község változatos területei kiváló költő- és táplálkozóhelyei a különféle, természetvédelmi szempontból értékes madaraknak. A teljesség igénye nélkül néhány:

A Váli-patak völgyében és a kapcsolódó erdősávokban többek között sárgarigó (*Oriolus oriolus*), kakukk (*Cuculus canorus*), szürke gém (*Ardea cinerea*), egerészölyv (*Buteo buteo*), zöld küllő (*Picus viridis*) és macskabagoly (*Strix aluco*) fészkelése bizonyított.

Egyes szántóföldek melletti bozótosabb helyeken, földutak mentén, fűrjek (*Coturnix coturnix*) költenek.

A falu egyik villanyoszlopán fehér gólya (*Ciconia ciconia*) pár költ minden évben, rendszeresen. Táplálkozóhelyük elsősorban a patak és az ahhoz kapcsolódó nedves rétek, másodsorban a szántóföldek.

A Kásafőző és a pataktól kissé távolabbi dombok löszfalaiban gyurgyalagok (*Merops apiaster*) telepei láthatók. Ezen a területen is fészkelnek egerészölyvek (*Buteo buteo*).

Ősszel, vonulásukat megszakítva több százas vetési lúd (*Anser fabalis*) csapatok pihennek meg a község egyes szántóterületein.

Gyakran láthatók kiskócsagok (*Egretta garzetta*) is, amint a Kajászó és Baracska határában található víztározó felé igyekeznek. Néhány egyed gyakran választja táplálkozóhelyül a két, patak völgyben található kis tabajdi horgásztavat.

A bozótos területeken gyakori fészkelő a hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) és a vörösbegy (*Erithacus rubecula*), valamint a gyönyörű énekű fülemüle (*Luscinia megarhynchos*), míg a szántókon, nyílt területeken a búbos pacsirta (*Galerida cristata*) és a mezei pacsirta (*Alauda arvensis*) rendszeres költő.

Nyílt mezőgazdasági területeken találkozhatunk a jellegzetes hangú búbos bankákkal (*Upupa epops*) és a barázdabillegetőkkel (*Motacilla alba*), sárga billegetőkkel (*Motacilla flava*) is.

Kora tavasszal, a szántóföldek és rétek vízállásos, belvizes foltjain bibiceket (*Vanellus vanellus*) is láthat a figyelmes természetjáró.

További madártani vizsgálatok lennének szükségesek a község - bizonyára rendkívül gazdag - avifaunájának feltárása érdekében.

Szintén jelentős, és életformájukból adódóan szorosan a patakhoz, a patak menti nedves és üde rétekhez kötött, védett állatok a békák.

Tavasszal gyönyörű, gyakran fülsiketítő koncertet adnak a zöld levelibékák (*Hyla arborea*), a barna és a zöld varangyok (*Bufo bufo* és *B. viridis*), valamint a vöröshasú unkákat (*Bombina bombina*) tömegei.

IV.15. Tordas

Természeti területek¹⁷

A település területe a **Váli-víz – síkja** elnevezésű kistáj része.

A kistáj természetes vegetációja a löszerdőssztyepp és a cseres-tölgyes, a vízfolyások mentén vizes élőhelyek együttese.

Jelenleg a nagytáblás szántókkal körülvett, mezsgyékre, vasúti töltések oldalára, meredek lejtőkre visszaszorult lösnövényzet, valamint a szabályozott patakmedreket követő vízparti növényzet a meghatározó.

A még meglévő gyepek gyakran birka- és marhalegelők, kaszálók. A gyepek nagyrésze jellegtelen szárazgyep, részben cserjésedő löszpusztagyep, ill. löszlegelő.

Fajgazdag löszpusztagyeppek elsősorban a mezsgyéken maradtak fenn. A löszpusztai cserjés és tollas szálkaperjés erdőssztyeppré előfordulása szórványos. Jellemzők a tájidegen fafajokból álló ültetvények, galagonyás-kökényes cserjések.

A löszpusztagyeppek jellemző alkotói az általános szárazgyepi fajok: fenyérfű (*Bothriochloa ischaemum*), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca*), szálas perje (*Poa angustifolia*), löszpusztai elemek: kései pitypang (*Taraxacum serotinum*), csuklyás ibolya (*Viola ambigua*).

Elszórta a csillagőszirózsa (*Aster amellus*), buglyos zanót (*Chamaecytisus austriacus*), selymes dárдахere (*Dorycnium germanicum*), bugás macskamenta (*Nepeta nuda*), buglyos kocsord (*Peucedanum alsaticum*), sugaras zsoltina (*Serratula radiata*) is fellelhető.

Egyes akácok gazdagok koratavaszi geofitonokban.

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

A község területét ÉTT nem érinti.

---

¹⁷ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A települést a Szent László-víz menti regionális jelentőségű ökológiai folyosó érinti:

24. ábra: Ökológiai hálózat Tordas környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

Természetvédelmi területek

A község területére vonatkozó adatokat a természetvédelmi adatbázis nem tartalmaz.

IV.16. Vál

Természeti területek¹⁸

A község nyugati része a **Lovasberényi-hát**, keleti része pedig az **Etyeki-dombság** kistáj része.

A község területe változatos domborzati és vegetációs képet mutat. A Lovasberényi-hát kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja. Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel.

Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter. Tabajd területének legmagasabb (230,1 méter, Öreg-hegy) és legmélyebben fekvő pontja (117,2 méter, Váli-völgy) is ezen a területen található (a szintkülönbség 112,9 méter 3500 méteren belül).

A község területén évszázadok alatt folyamatosan csökkent az erdőterületek nagysága. Minden szántóföldi növénytermesztésre vagy kertkultúra létesítésére alkalmas területen elfogytak az erdők, csupán a legmeredekebb vagy a löszre jellemző letörésekre hajlamos térrészeken láthatunk ma több évtizedes, telepített akácerdőket.

Az őshonos növényzet e klimatikus és talajtani adottságok mellett a cseres – kocsánytalan tölgyes és a tatárjuharos lösztölgyes, Váli-víz mellett pedig a tölgy-kőris-szil ligeterdő lenne.

Az Etyeki-dombságra jellemző jegyek a község keleti részén figyelhetők meg: egykor ezt is nagyrészt zárt és nyílt tölgyesek boríthatták, jelenleg szántóföldek és telepített erdőfoltok uralják. A szántók között kis foltokban sem igen maradt meg a természetesebb növényzet.

Érzékeny Természet Terület (ÉTT)

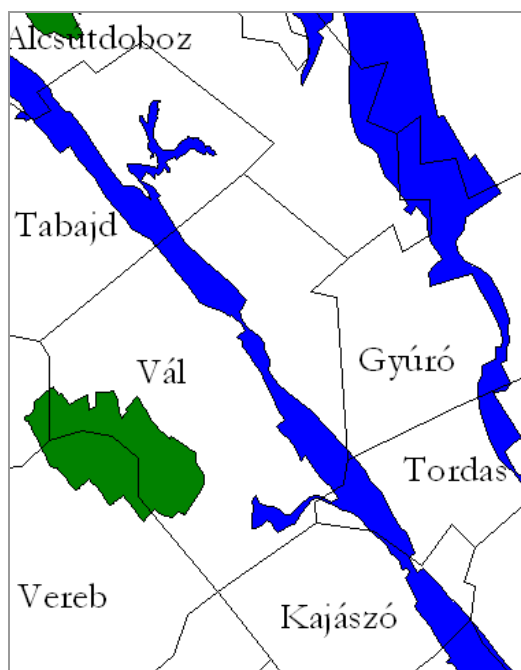
Vál a Váli-völgy tervezett ÉTT része (I. II. fejezet).

---

¹⁸ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A települést a Váli-víz menti regionális jelentőségű ökológiai folyosó, valamint a zölddel jelölt Váli erdő („megszakított ökológiai folyosó”) érinti:

25. ábra: Ökológiai hálózat Vál környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

Természetvédelmi területek

A község területére vonatkozó adatokat a természetvédelmi adatbázis nem tartalmaz.

IV.17. Vértesacsca

Természeti területek¹⁹

A község teljes területével a Lovasberényi-hát elnevezésű kistájon fekszik.

Ez a kistáj egy észak-kelet – dél-nyugati irányban hosszan elnyúló, eróziós-deráziós völgyekkel és fiatal peremsüllyedékekkel tagolt, pannóniai alapzatú aszimmetrikus löszös hát. Keleten a Váli-völgy határolja. Kialakulása kezdetén, a pliocén végén és a pleisztocén első felében összefüggött a Vértest övező szomszédos területekkel.

Energikus lejtőjű löszös háttá formálódásában a fiatalkori szerkezeti mozgásoknak, a folyóvízi erózióknak és a löszképződésnek volt jelentős szerepe, amelyek a völgyek felszínét lapos hátakra, keskeny vízválasztó tetőkre és eróziós-deráziós tanúhegyekre tagolták. A lejtők erősen erodáltak. Az átlagos tengerszint feletti magasság 170 méter.

A Lovasberényi – hát a pannon magon kialakult valamikori Vértes hegységi hegylábi terület hordalékletője, mely a fiatalkori mozgások, valamint a löszképződés hatására vette fel mai alakját. A hátság túlnyomórészt közepesen erodált mészlepedékes csernozjomokkal fedett.

Az eredeti növényzetet egykor nyílt és zárt **lösztölgyesek** alkothatták, kisebb **szárazgyep-foltokkal**, a szélesebb patakvölgyekben **ártéri erdőkkel**. Napjainkra ezekből kevés maradt.

Az erdőket két nagyobb és néhány kisebb erdőfolt képviseli, sok jellegtelen állománnyal és akácossal. A karakteresebb erdők többnyire a löszön kialakuló elegyes tölgyesekre hasonlítanak (tölgyfajok – *Quercus spp.*, mezei juhar – *Acer campestre*, virágos kőris – *Fraxinus ornus*, magas kőris – *F. excelsior*, mezei szil – *Ulmus minor*, húsos som – *Cornus mas*, kányabangita – *Viburnum opulus*), gyepszintjükben üde, többnyire kora tavaszi (keltikefajok – *Corydalis spp.*, kisvirágú hunyor – *Helleborus dumetorum*, salátaboglárka – *Ranunculus ficaria*) és száraz erdei fajokkal (bajuszoskásafű – *Piptatherum virescens*, baracklevelű harangvirág – *Campanula persicifolia*), de előfordulnak már a mészkedvelő tölgyesekre emlékeztető erdők is. Az erdők legnagyobb része azonban idegenhonos fafajok uralta állomány. A gyepes vegetáció leginkább a löszbe vágódott völgyek oldalain maradt fenn, ahol – a ritka erdőfoltok mellett – cserjések és száraz gyepek találhatóak. A délies oldalakat löszpusztagyeppek maradványi jellemzik (buglyos zanót – *Chamaecytisus austriacus*, tavaszi hérics – *Adonis vernalis*, pusztai meténg – *Vinca herbacea*, aranyfürt – *Aster linosyris*, kései pitypang – *Taraxacum serotinum*).

Az északias oldalakban található erdőssztyepprétek számos, ebben a tájtypusban ritka fajt őriznek (piros gólyaorr – *Geranium sanguineum*, magyar aszat – *Cirsium pannonicum*, szarvaskocsord – *Peucedanum cervaria*, sátoros margitvirág – *Tanacetum corymbosum*, bérci here – *Trifolium alpestre*, bakfű – *Stachys officinalis*).

Érzékeny Természeti Területek (ÉTT)

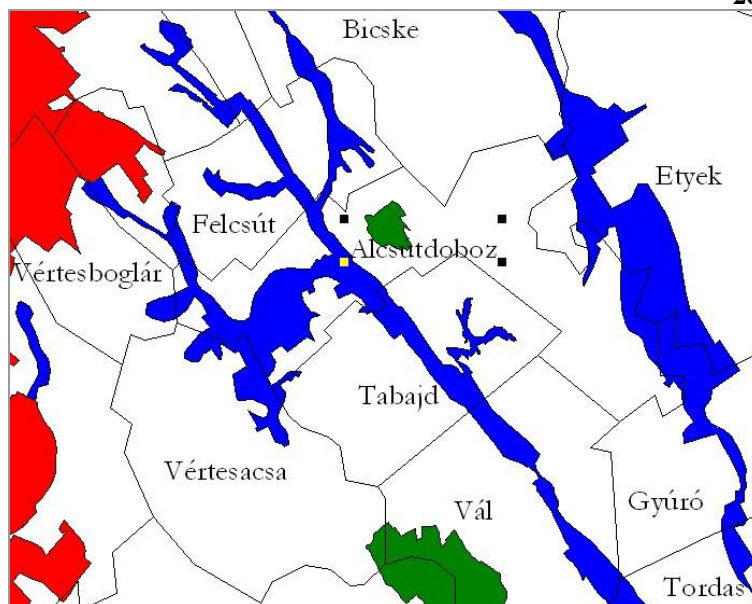
A község területét ÉTT nem érinti.

---

¹⁹ Forrás MÉTA adatbázis (www.novenyzetiterkep.hu)

Ökológiai hálózat

A településre a Váli-víz menti regionális jelentőségű ökológiai folyosó nyúlik be:

26. ábra: Ökológiai hálózat Vértesacsza környékén

Forrás: saját szerkesztés, 2013

NATURA 2000 területek

A községet a 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet szerint NATURA 2000 terület nem érinti.

Védett természeti területek:

Jel/szám	Típus	Megnevezés	Hrsz.	Nagyság	Tulajdonos	Kezelő
6/68/TE/07	HTE	Vértesacsza, Platánsor	0141	0 ha	Vértesacsza Önkorm.	Vértesacsza Önkorm.

V. Épített értékek települési katasztere

V.1. Alcsútdoboz

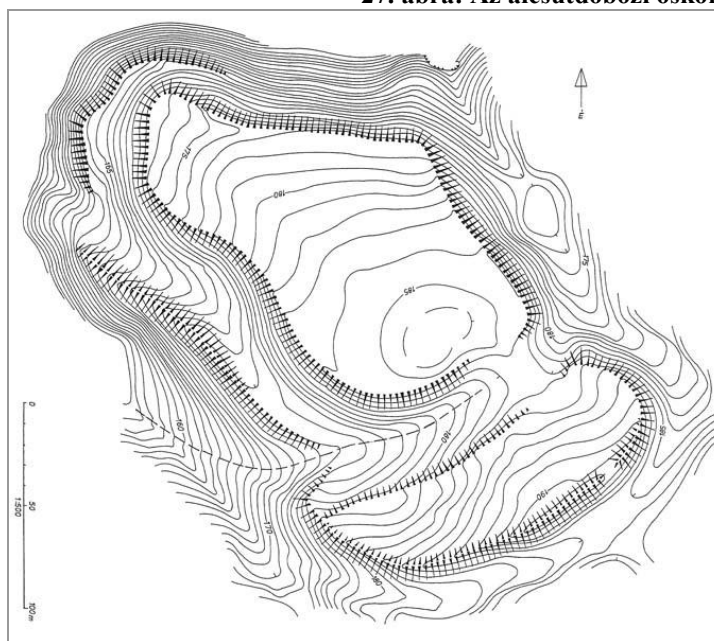
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Pogányvár	Őskor (bronzkor-középső bronzkor)	Alcsútdoboz, külterület	Önkormányzat

Alcsútdoboz-Göböljárás pusztától kb. 500 méterre DK-re található. A 290 m átmérőjű, kétrészes, erődített bronzkori földvár, amelyet a Szent László-patak ölel körül, a Kr. e. II. évezred közepéből, a középső bronzkorból, az ún. vatyai kultúra időszakából származik. Urnatemető is tartozott a telephez. Ásatás nem történt, szórványleletek ismertek.

A földvárat minden oldalról meredek védi, csak a D-i és DK-i oldalon függ össze a fennsíkkal. A vár két része között mély árok van, csak az ÉK-i oldalon köti össze a két részt egy 10 m széles töltés. Ez a választóárok a völgyből kanyarodik fel a két rész közé, állandóan emelkedik, és a végén eléri az összekötő töltés szintjét. Ez lehetett a vár egykori feljárata. Az erődítés nyomai legjobban az I. rész DK-i oldalain látszanak meg, ahol a sánc belső magassága eléri a két métert is. Ez a sánc az I. részt majdnem egészen körbefogja, csak az ÉK-i oldalon hiányzik. A választóárok felé eső oldalon a magassága már csak 30-40 cm. A II. nagyobbik résznek csak az ÉK-i oldalában láthatunk sáncot, magassága alig éri el az 50 cm-t. E nagyobbik rész ÉNy-i, É-i é ÉK-i oldalában a sáncot felszakította a II. világháború alkalmával ásott katonai árok. Az ÉNy-i részen az árokból kihányt földben sok nagyobb faragatlan kődarab van. Bent az árok oldalában egy kb. 20x50 cm nagyságú faragatlan kövekből kirakott fal van, 2,5 m hosszúságban. A kövek között kötőanyagnak nyoma nincs. Minthogy ez a fal éppen az egykori erődítés vonulatában van, lehet, hogy azzal függ össze. Az I. rész DK-i sáncában több gödörben kövek látszanak, esetleg itt is kőszerkezet van a sáncban. A belső terület felszíne mindkét részen egyenletes, gödrök nincsenek, ÉNy-i irányba eléggé erősen lejt, jelenleg legelőnek használják. A felszínen több helyen is találni cserepeket, melyek a bronzkor második felére keltezhetők.²⁰

Valószínűsíthető, hogy a terület a Kárpát-medence bronzkori népeinek központi, "fejedelmi" szállásterülete volt. További különlegessége, hogy a területet már József nádor is kutatta a 19. században.

27. ábra: Az alcsútdobozi őskori Pogányvár alaprajza

Forrás: www.fejermegye-varai.hu

²⁰ Forrás: Horváth Tünde: A vatyai kultúra településeinek kőanyaga komplex régészeti és petrográfiai feldolgozás, PhD disszertáció, II. kötet, Budapest, 2004

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Habsburg kastély és park együttese (Alcsúti Arborétum)	1819-1896	078, 071/3,4,6,8, 077/1,2, 076, 072 hrsz.	Önkormányzat/Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány
<p>A park leírását I. bővebben a természeti értékek c. fejezetben. Az épületek, építmények mindegyike országos műemléki védelem alatt áll. Közülük a leghíresebb a volt Habsburg-kastély klasszicista főhomlokzata, amely az 1819-1827-ig épült, majd a II. világháború után lerombolt épület egyedüli maradványa.</p> <p style="text-align: center;">1. fénykép: A volt Habsburg-kastély homlokzati főfala</p> <p style="text-align: right;">Fotó: Halász Ferenc</p> <p>A kastélykápolnát a kastély egyik gazdasági épületrészből 1879-80-ban alakították ki, Storno tervei szerint:</p> <p style="text-align: right;">2. fénykép: A kápolna</p> <p style="text-align: right;">Fotó: www.volgyvidek.hu</p>				

3. fénykép: Babaház

4. fénykép: Medveház

5. fénykép: Pálmaház

PÁLMAHÁZI ROMOK
Az egykori pálmaház Ybl Miklós tervei szerint 1870-71-ben épült, romantikus stílusban. A hármastagozódású épületben meleg-, mérsékelt-, és hidegházi növények kaptak elhelyezést. 57 X 15 m alapterületével az ország egyik legnagyobb pálmaháza volt.

Fotók: www.volgyvidek.hu

6. fénykép: Kutatóház

7. fénykép: Melléképület

8. fénykép: Gloriette

Fotók: www.volgyvidek.hu

9. fénykép: Lourdes-i grotta

Fotó: www.volgyvidek.hu

10. fénykép: Oroszlános kút

Fotó: www.muemlekem.hu

12.-13. fénykép: Hidak

Fotó: www.volgyvidek.hu

<i>Műemlékek, műemlék jellegű épületek</i>			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
2. <i>Alcsúti református templom</i>	1786-1788	Alcsútdoboz, Szabadság utca 122.	Református Egyház
<p>A templom 1786-88-ban épült, a település központjában, késő barokk stílusban. Szabadon álló, keletre tájolt, egyhajós épület. Egyszintes torony, hagymakupolás sokszög záradékú homlokzati órapárkányos és bádoghagymás sisakkal, egy korábban ott állt templom (1710) falainak felhasználásával épült. A tető hódfarkú cseréppel fedett, az egyenesen záródó oromzat két oldalán a sarok felett egy-egy gömb ül. A nyílások kivétel nélkül kőkeretezésűek. A szegmensívű szemöldökzárású templomkapu záróköve dísztelen. Fölötte szintén szegmensíves, a fal síkjából csak párkányával kiugró ablak. A tetőtér szintjén kör alakú ablak látható. A torony harangszintjének minden oldalán a félkörív lezárású ablakokat sarokpilaszterek keretezik, felettük órapárkány. A hagymakupola vörösréz fedésű, összetett formájú. A hosszoldalakon három-három tengelyben szegmensívű szemöldökű ablakokat, a sokszögzáródású hátsó oldal tengelyében ugyanebben a magasságban vakablakot találunk. A DK-i hosszoldalon a főkapuval megegyező kialakítású bejáratot, és egy, felújítás alkalmával feltárt korábbi, a jelenlegire merőleges tengelyű templom élszedett, kőkeretes kapujának falnyílását látjuk, amely jelenleg vakolatlan kisméretű téglával van elfalazva. A telken a templommal egy időben épült parókia és melléképületei állnak, a templom bejáratához lépcső vezet, előtte kő-tégla mellvéd húzódik. Főbejárata a toronytest alatti, enyhén kiemelkedő rizalitban nyílik,. Egyszerű, síkmennyezetes belső tér jellemzi, a torony alatti bejárat felől széles árkád, benne a torony sarkait tartó két vastos oszlop. A sokszögzáródású ÉK-i szakasz középső tengelyében korábban ablak volt, jelenleg falfülkeként elfalazva. A karzat alatt a falpillérek vonalában álló, faltükörrel díszített lábak a karzat felett ívben csatlakoznak a pillérekhez. A karzat mellvédje három mezőre osztott, a két szélső négykaréjos dísz mutat. A vakolt, fehérre festett falakat a mennyezet alatt körbefutó egyszerű tagolású párkány zárja. A mennyezetten a csillárok körül egyszerű profilú ovális gipszdísz. A padló vöröses tónusú beton aljzat, a terem közepén kőtábla a betonozás dátumával: 1912. Az árkád előtt két toszkán oszlopra támaszkodó fakarzat, 1787-ből. A torony tömbje enyhén kiugró rizaliteként jelenik meg. Berendezés: az oldalhomlokzatban nyíló bejáratnál szemben füzérdíszes balluszteren kő szószék, 1787. Fölötte intarziás hangvető és füzérdíszes, kő úrasztala, 1787. Oszlopon álló, mellvédjén liliummal illetve négykaréjos mintával díszített szószékkosár, copf, 1787. Intarziás, aranyozott füzérdíszű fa szószékkorona.</p> <p>Az épületet 1981-ben és 2000-ben felújították. A 2000-ben kezdődött felújítás keretén belül teljes földm-, fedélszék- és héjazatsere történt, a falakat kívül-belül festették, a karzatot és a toronyba vezető falépcsőt cserélték. A padosorok új padozatot kaptak, a szószék, a hangvető és az úrasztala faragott díszítéseit újraaranyozták.</p>			
14. fénykép: Az alcsúti református templom			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			

<i>Műemlékek, műemlék jellegű épületek</i>			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3. <i>Vértesdobozi református templom</i>	1836	Alcsútdoboz, Szabadság utca 228-230.	Református Egyház
<p>Református későbarokk stílusú templom. Az Alcsúttal egybeépült egyutcás település, Vértesdobozi főútvonalán, zárt telken épült, É-K - D-NY-i tengellyel szabadon álló, előkertes beépítésű, homlokzati tornyos, palafedésű, kontyolt nyeregtetős épület, É-K-i homlokzata sokszögzáródású. Oldalhomlokzatai dísztelenek, körbefutó kétrészes párkányát lapos pilaszterek tartják, DK-i oldalán bejárat. A kapu kő szalagkeretes, szegmentív záródású, fölötté szegmensíves ablak. Az ajtó kökeretes, egyenes záródású, záróköves. Főhomlokzatának tengelyében enyhén kiugró középrizalitban bejárat, fölötté órapárkányos, hagymakupolás toronytest, amelyet két oldalról íves vonalú féloromfalak támasztanak, rajta kétfelől kődíszek. Síkmennyezetes belső tér, a bejárat oldal felől két oszlopra állított karzat, mögötte két oszlopra állítva a toronytest bemetsződik a karzat terébe. Épült 1832-1835 között. A torony tetőtér szintje az oromzathoz hasonlóan faltükkörrel díszített, közepén körablakkal, párkány zárja. A harangszinten minden irányba félköríves záródású, zsalugáteres ablakok nyílnak, órapárkány felett fémlemezfedésű, összetett formájú, hagymakupolás sisak. É-NY-i oldalon három tengelyben szegmentíves záródású ablakok, a D-i oldalon magasabb parapettel. É-K-i homlokzat sokszögzáródású, tengelyében szegmentív záródású ablak nyílik. D-K-i homlokzat három tengelyében két ablak közt ajtónyílás.</p> <p>Síkmennyezetes terem, templomtérbe húzott, vaskos oszlopokon álló toronytesttel, az É-K-i rész sokszögzáródású, D-NY-i részen oszlopokra és falaknál konzolokra támaszkodó, falazott mellvédű karzat. A padlóburkolat 15x15 cm-es műkő járólap. A falak kb. 150 cm magasságig műanyag lambériával borítottak. A vakolt, fehérre festett falakat a mennyezet alatt körbefutó egyszerű tagolású párkány zárja. A mennyezet a középső csillár körül egyszerű gyűrű alakú gipszdísz. Berendezés: épített szószék az oldalbejárat mellett szemben, téglatest alakú kosár, hangvető nélkül, oszlopon álló úrasztala, peremén az évszám 1801. Padok: 19. század.</p>			
15.-16. fénykép: A dobozi református templom			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			

<i>Műemlékek, műemlék jellegű épületek</i>			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
4. <i>Gazdatiszti kúria</i>	1820	Alcsútdoboz, Szabadság utca 105.	Önkormányzat

Település központjában, saroktelken álló, É-NY - D-K-i irányban hosszan elnyúló téglalap alakú, bekerített saroktelek D-i részén 2-3 méter oldal- és előkerttel határolt, É-K - D-NY-i tengellyel szabadon álló, földszintes, vakolt, kontyolt nyeregtetős épület, melyhez oldalszárnyak csatlakoznak. Ny-i telekhatáron egykori melléképülete áll. A főépülethez csatlakozik az új építésű, K-i telekhatárra épített egytraktusos szárny és a főépülettel párhuzamosan telepített, vele közel egy tömegű épületrész. A telek hátsó felében sportpálya fekszik. Az épület utcai homlokzatán egyenes záradékú, keretezetlen ablakosor, a közép részt kiemelő négy pilaszter és szélről sarok armírozás. A pilaszterek között átívelő vakolatdísz az ablakok fölötti falmezőt osztja meg. Udvari homlokzata előtt nyolc dór oszlopos-pilaszteres tornác.

A kúria a főhercegi kastéllyal egy időben, **az uradalom gazdatisztje számára épült a hozzá tartozó gazdasági épületekkel 1820-ban.**

1986-ban kicserélték nyílászáróit, 1990-ben fedését, ekkor épültek az új épületszárnyak. **Jelenleg általános iskolának és könyvtárnak ad otthont.** A település fő közlekedési csomópontjában D-K-i (fő)homlokzaton 11 (+2) tengelyben egyenes szemöldökzárású ablakok, a középső három tengelyben álló ablakokat négy kis kiülésű pilaszter és köztük ívesállás hangsúlyozza ki. É-NY-i, (udvari) 11 tengelyes (1+8+2) homlokzatán hat pillér + két oszlopos tornácot látunk, melyre négy lépcsőfok vezet. D-NY-i, rövidebb homlokzatán egy ablakot és egy elfalazott ablakot találunk. Az udvart más, korabeli, illetve 1990-ban épült szárnyak határolják. A főépülettel egyidős melléképületek eredeti rendeltetésük szerint istálló, gazdasági épületek voltak. Valamennyi épületszárnyat iskolai funkcióra építették át, eredeti állapotukat leginkább az utcai traktusban lévő tantermek őrizték meg.

Az átalakításokról részletesebb információ nincs.

17. fénykép: Volt gazdatiszti kúria (jelenleg általános iskola)

Fotó: www.volgyvidek.hu

<i>Műemlékek, műemlék jellegű épületek</i>				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
5.	Cifraistálló (Pannónia Golfklub)	1820 körül	Alcsútdoboz, Máriavölgy	Csányi Attila (Bonafarm Zrt.)
<p>Az Alcsútról Etyek felé vezető közút mellett, a védett platánfa sor végén áll az egykori uradalmi tehénistálló épülete. É-K - D-NY-i tengellyel szabadon álló, timpanonos, cserépfedéses kontyolt nyeregetetős épület. Részben alapincézett, a pincében egy kút állt, ami a tej hűtését is biztosította. A főépület előtt, az É-NY-i oldalon kör alakú díszkert, mögötte balról L alaprajzú másik épület. Az istálló főhomlokzatának középrizalitja kőburkolatos, előtte négy dór oszlopos, timpanonos kőportikusz. Ablakai az eredeti használatnak megfelelően magasra helyezett félkörívesek vagy vakablakok fölött nyíló lunetták voltak, az új használatnak megfelelően részben ajtóvá- illetve ablakká alakítva. A kert felőli homlokzat középrésze timpanonos, előtte új kialakítású, fedett terasz. Az épület középrészét lapos kupola fedi, kétfelől két-két csehsüveg boltozatos, ahhoz két-két síkmennyezetes térrész csatlakozik, az új használatnak megfelelő válaszfalakkal felosztva. A másik épületet, az egykori cselédlakás sor újabban átépítve. Jelenleg golf klub, szálloda, étterem és golfpálya működik itt. A főépülettől D-i irányba nyújtott alaprajzú, hattengelyes cserépfedésű, kontyolt nyeregetetős, kevésbé jelentős épület áll. É-NY-i (fő)homlokzata 4+5+4 tengelyes, középrizalit előtt négy dór oszlopos timpanonos portikusz áll. A rizalit és a timpanon anyaga kő. A rizalit öt tengelyében magas, félköríves ablakok, középen ajtó. A homlokzat szélső négy-négy tengelyében magas parapettel lunetták nyílnak. É-K-i és D-NY-i rövidebb homlokzatokon négyzetes alakú ablak, felette lunetta nyílik. D-K-i, 5+3+5 tengelyes homlokzat előtt fedett terasz, tengelyében timpanon. A nyíláskiosztás D-NY-ről É-K-re haladva a következő: magas parapetű lunetta után a rövidebb homlokzatokon látott ablak, utána három lunetta. Országos védettségű műemlék.</p>				
<p>18.-19. fénykép: Volt uradalmi tehénistálló (jelenleg golfklub)</p>				
				
<p>Fotó: www.volgvidek.hu</p>				
				
<p>Fotó: Török Tamás (www.epiteszforum.hu)</p>				

<i>Műemlékek, műemlék jellegű épületek</i>			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
6. <i>Hatvanpuszta, Majorsági épületegyüttes</i>	1820-27	Alcsútdoboz, Hatvanpuszta	CZG Ingatlanforgalmazó Kft.

A több épületből – magtár, két istálló, két cselédház, víztorony – álló, országos műemléki védelem alatt álló volt uradalmi majorság 13 hektáros műemléki területen fekszik. A klasszicista stílusú épületek egy része már felújításon, kisebb átalakításokon esett át, más részükre még vár ez a sors.

20.-21. fénykép: Volt uradalmi istállók

Fotók: www.volgyvidek.hu

<i>Műemlék szobor</i>				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
8.	<i>Szent Mihály szobor</i>	1999	Római katolikus plébánia	Önkormányzat/R. k. Egyház

Eredetileg a temető bejáratánál, 150 cm-es öntöttvas talapzaton állt, 70 cm magas öntöttvas szobor.

A hosszú ruhában álló alak hullámos haja vállig, szárnyai a földig érnek. Bokáig érő ruhája fölött földig érő, testén tunikászerűen átvetett, nyaknál összefogott köpenyt visel. Jobb karját fölemelve, ujjával az ég felé mutat, baljában a köpenyét tartja. Állították 1860-ban (talapzat: id. Stornó Ferenc).

Az **országos műemléki védelem alatt álló** szobor jelenleg a r. k. plébánián található. A talapzat még a temető bejáratánál áll.

22.-23. fénykép: Szent Mihály szobor Alcsútdobozon

Fotó: www.volgyvidek.hu

Egyéb védett épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
7.	<i>Klotild főhercegnő emlékszobra</i>	1996	Alcsútdoboz Béke u. 17.	Önkormányzat

Klotild főhercegnő emlékére állított teljes alakos (kb. 60 cm), falba süllyesztett szobor, anyaga kő.

24. fénykép: Klotild főhercegnő szobra Alcsútdobozon

Fotó: www.volgyvidek.hu

V.2. Baracska

Műemléki védelem alatt álló épületek				
<i>Név</i>		<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
I.	Református templom	1831-32		Református Egyház
Országos műemléki védelem alatt álló épület, lajstromszáma: 1694.				
25. fénykép: Baracska református temploma				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
1.	<i>Római katolikus templom</i>			Római Katolikus Egyház
<p>26. fénykép: Baracscai római katolikus templom</p> <p>Fotó: www.volgyvidek.hu</p>				

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
2.	<i>Magasházy-kúria maradványai</i>			magán

27. fénykép: A Magasházy-kúria maradványai Baracsán

Fotó: www.volgyvidek.hu

Épített értékek			
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>
4.	<i>Kozma-kúria</i>		

28.-29. fénykép: Kozma-kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3.	<i>Korsós-kúria</i>			magán

30. fénykép: A Korsós-kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
4.	<i>Faluház épülete</i>			

31. fénykép: Faluház, Baracska

Fotó: www.volgyvidek.hu

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Épített értékek			
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés
5.	<i>Református temető</i>		
Pázmándy Dénes, Staud Lajos, Kozma Ferenc, Kozma Miklós sírja.			

Épített értékek			
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés
6.	<i>Hólosy Kastély és kertje</i>		

Épített értékek			
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés
7.	<i>Népi borospincék</i>		külterület
200 éves népi borospince			
32. fénykép: Borospince, Baracska			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			

Egyéb kultúrtörténeti emlékek

33-35. fénykép: Világháborús emlékművek

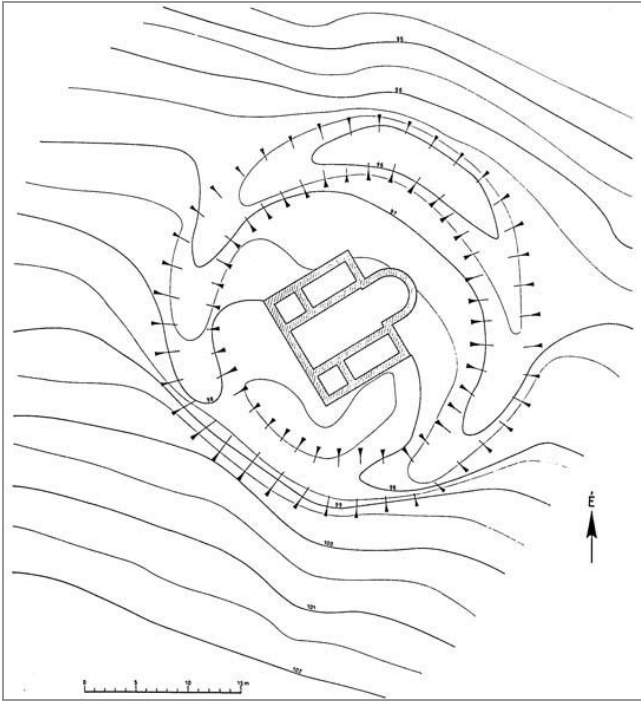
36. fénykép: Kozma Ferenc és felesége síremléke a temetőben

Fotók: www.volgyvidek.hu

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
7.	<i>Kozma Ferenc mellszobra</i>			
37. fénykép: Kozma Ferenc mellszobra				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

V.3. Csabdi

Épített értékek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1. Középkori templomrom	12. sz.	Szabadság u. 68., 144 hrsz.	Önkormányzat
<p>A templomrom román stílusú, a 12. században épült. Országos védelem alatt álló műemlék. A környező földrészetek - hrsz. szerint az alábbiak - szintén műemléki védelem alatt állnak: 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146/1, 146/2</p> <p style="text-align: right;">38.-39. fénykép: Csabdi középkori templomának maradványai</p>			
			
		<p>A templom alaprajza két traktust mutat. Az egyik maga az íves szentélyzáródású templomtér, amelynek hajója szélesebb, mint a szentély. A szentéllyel szembeni falmaradványon bejárat nyomai nem láthatók. A másik rész a torony tömbjével, a templomtér hajójával egyező hosszú, annál valamivel keskenyebb, téglalap alaprajzú tér. Bejárat nyoma ezen a tömbön, az oldalhomlokzaton látható, innen lehet a templomtérbe is bejutni.</p> <p>28. ábra: A csabdi középkori templom alaprajza</p> <p style="text-align: right;">Forrás: www.fejermegye-varai.hu</p>	

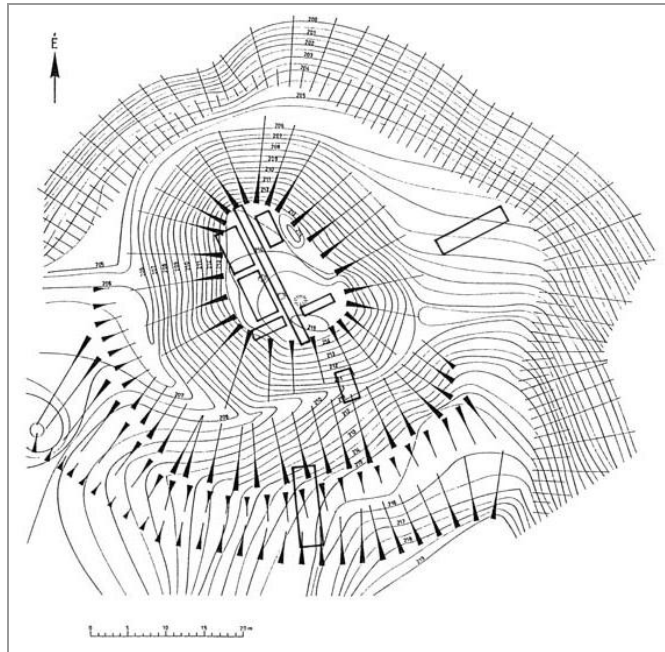
Épített értékek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2. Várdomb	13. sz.	Csabdi, Vasztélypuszta	Önkormányzat

Vasztélypuszta mellett emelkedő domboldalon (a Várdombon) áll a vár („Vasztílvár”), amelyből ma már csak az árok és a központi plató látszik.

Az ásítás nagyon gazdag leletanyagot hozott a felszínre, kerámiák, ezüstpénz, nyílhegyek, üvegpothár töredéke, de talán ennél is érdekesebb volt, hogy nagy mennyiségű zöldség és gyümölcs elszenesedett maradványa (gabonafélék, szilva, őszibarack, borsó magvai) került elő. A legjelentősebb egy teljes egészében megmaradt alma volt.

A vár birtokosa a Basztély család volt, akik közül II. Rénold királyi étkefogó mester és szabolcsi ispán is volt.

29. ábra: A csabdi őskori földvár alaprajza

Forrás: www.fejermegye.varai.hu

40. fénykép: Csabdi, Vasztílvár maradványai

Fotó: www.volgyvidek.hu

Épített értékek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
3.	<i>Református templom</i>	1791	Szabadság u. 112. 169 hrsz.	Református Egyház
<p>A templom barokk kori épületét a 2004. év őszén készült szabályozási terv javasolta helyi védelem alá vonni.</p> <p style="text-align: right;">41.-42. fénykép: Csabdi, református templom</p> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotók: Horváth Judit, www.volgyvidek.hu</p>				

Épített értékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
I.	<i>Evangélikus templom</i>	1840-58	Petőfi S. u. 29. 1. hrsz.	Evangélikus Egyház
<p>A klasszicista stílusban épült templomot a 2004. év őszén készült szabályozási terv javasolja helyi védelem alá vonni, azóta fel is újították</p> <p style="text-align: right;">43-44. fénykép: A csabdi evangélikus templom</p>				
				
<p>Fotók: Horváth Judit (2005), www.volgyvidek.hu</p>				

Épített értékek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	<i>Katolikus templom</i>	1935	Szabadság u. 37. 297 hrsz.	Katolikus Egyház
<p>Az eklektikus stílusú épületet a 2004. év őszén készült szabályozási terv javasolta helyi védelem alá vonni.</p> <p style="text-align: right;">45. fénykép: Csabdi katolikus temploma</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotó: Horváth Judit</p>				

Épített értékek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I.	Vasztélyi templom	n.a.	Vasztélypuszta	Katolikus Egyház

A 2004. év őszén készült szabályozási terv javasolja az épületet helyi védelem alá vonni.

46. fotó: A vasztélyi templom

Fotó: Horváth Judit

Kultúrtörténeti értékek

A település területén számos régészeti lelet került elő.

Védett régészeti lelőhely a vasztélypusztai Télizöldes területe.

Emellett a községi szabályozási terv javasolta az alábbi hrsz.-ú régészeti lelőhelyek és környezetük védelmét:

048/3-9, 061/5, 063, 089/5 középső része, 085/3 nyugati oldala, 085/1 középső része, 077/5

keleti oldala, 07/3, 07/4, 07/7, 07/13, 07/14, 139-146

V.4. Ercsi

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	1762-67	Templom tér	Római Katolikus Egyház
<p>A településközpontban, egy kis dombon szabadon álló, északnyugat-délkeleti tájolású, téglalap alaprajzú, egyhajós épület a homlokzat síkjában emelkedő órapárkányos toronnyal, félköríves záródású szentéllyel. Titulusa: Nagyboldogasszony. Országos védettségű műemlék.</p> <p>Pilaszterekkel tagolt főhomlokzatának középtengelyében félköríves kapu, felette törtívű, erőteljes szemöldökpárkány, szélein vázákkal. E felett Szapáry címer. Felette félköríves ablak, két oldalán szoborfülkék, benne vázák. A torony ívvel kapcsolódik a hajóhoz, a széleken vázákkal. Emeleti szintjén minden oldalon félköríves záródású ablakok. A sárgára festett hajó - a széleken megkettőzött - lizénákkal elválasztott tengelyeiben 3-3 félköríves, szalagkeretezésben álló ablak, a szentély mellett mindkét oldalon sekrestye, illetve szertár, emeletükön oratórium, a hajónak megfelelő ablakokkal.</p>				
47. fénykép: Ercsi r.k. temploma				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Római katolikus plébánia	1760 körül (barokk)	Fő utca 33.	Római Katolikus Egyház
<p>Utcavonalas beépítésben szabadon álló, "L" alaprajzú, cseréppel fedett, kontyolt nyeregtetős épület. Az utcavonalon tömör, téglából rakott kerítésfal, a nyugati telekhatáron téglalap alaprajzú korábbi lakóház. Hattengelyes, sárgára festett, lizénák által tagolt főhomlokzatának ablakai sima szalagkeretezésben állnak, kis kiülésű szemöldökpárkánnyal. Közülük a 3., 5. és 6. alatt a lábázatban pinceszellőző ablakok nyílnak. A kőkeretes, íves szemöldökű kapu a kerítésfalban nyílik. Az északnyugati udvari homlokzat tagozatok nélküli, megközelítően középtengelyében nyílik az épület bejárata. E szárny bütüje nyílások nélküli. Az utcai szárny udvari homlokzata kosáríves veranda ablakokkal tagolt. Az utcai szárny nyílásai a bal szélső veranda ablak kivételével álló téglalap alakúak. Az északnyugati telekhatáron álló korábbi plébánia kontyolt nyeregtetős, utcai homlokzatán két ablaknyílás, oromzatában két padlásszellőző látható. Udvari homlokzatának bal szélén nagy kosáríves nyílás, mellette átalakított ajtó, illetve eredeti ablakok állnak.</p> <p>Országos védelem alatt álló műemlék.</p>				
				48. fénykép: R.k. plébánia
				
				Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
3.	Római katolikus kápolna (Eötvös-kápolna)		Külterület 0281 hrsz.	Római Katolikus Egyház

Szabadon álló, keletre tájolt, egyhajós épület, félköríves szentéllyel. Homlokzatait vízszintesen a lábazat, ill. az egyszerű főpárkány, függőlegesen a tengelyek közötti lizénák tagolják. A homlokzatok vörösesbarnára festettek, a tagozatok fehérek. A nyugati homlokzat középtengelyében lunettás, félköríves záródású bejárati ajtó. felette törtívű oromzat, tetején kovácsoltvas kereszt. A hosszabb homlokzatokon és a szentélyen 2-2 szegmentíves ablak. A kápolna mögött **Eötvös emlékoszlop**, piederstálon sudarasodó hasáb. Dunaára néző oldalának felső részén Báró Eötvös József felirat, alatta márványtábla. **Országos védettségű műemlék.**

49. fénykép: Eötvös kápolna

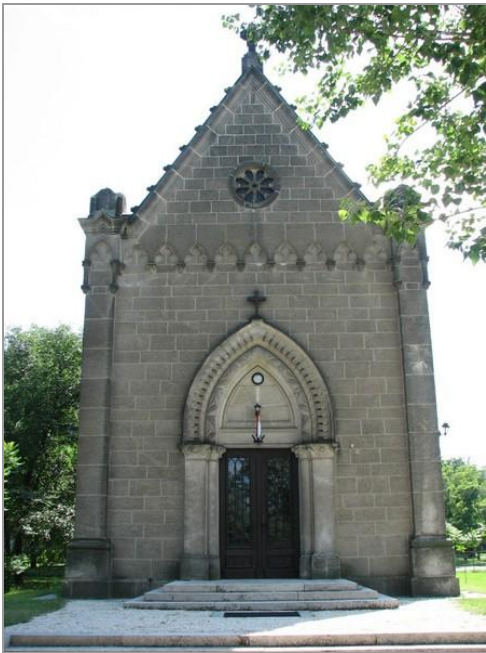

Fotó: www.volgyvidek.hu

50. fénykép: Eötvös obeliszka

Fotó: www.muemlekem.hu

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
4. Római katolikus kápolna (Cukorgyári-kápolna)		Cukorgyári út 2.	Római Katolikus Egyház
<p>A város nyugati részén, bekerített telken szabadon álló, torony nélküli, egyhajós kápolna. Országos műemléki védelem alatt áll, lajstromszáma 11158. Neogótikus stílusban épült. A hajónál keskenyebb, sokszögzáródású szentélye van, a hajónál kissé szélesebb előcsarnokának négy sarka pillérekkel megerősített. Észak-keleti főhomlokzatán bélétes kapuzat nyílik, az oromzaton körablak. Az előcsarnok két oldalán és a főhomlokzaton csúcsos ívsor húzódik.</p> <p>Az Ercsi Cukorgyár építtette ezt a kis kápolnát, amelyet mintába rakott, színes, Zsolnay majolikacseréppel fedett nyeregtető fed. Az épületet Frank Ágoston és Goszleth Lajos tervezte. A színes üveglablakok Róth Miksa munkái.</p> <p style="text-align: right;">51.-52. fénykép: Cukorgyári kápolna</p>			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			
			
Fotó: www.muemlekem.hu			

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
5. Szapáry-kastély	XVIII. sz. közepe – XIX. sz.	Eötvös József utca 32.	Önkormányzat
<p>A település központjától délre, szabálytalan négyszög alaprajzú, az utca felől falazott kerítéssel határolt telken, szabadon álló, L alaprajzú, földszintes épület.</p> <p>A két szárny udvar felőli homlokzatait 10 tengelyes boltíves (nyugati szárny), illetve 13 tengelyes pilléres-gerendás, mellvédes (keleti szárny) tornác nyitja meg. Az épület cseréphéjazatos tetőszerkezete felső csonkakontyos, nyugaton a homlokzat lezárása hiányzik. A nyugati szárny feltehetően a 18. század közepén épült; udvari homlokzata előtt 10 tengelyes, árkádíves, mellvédes tornác húzódik. Az országos jelentőségű műemlék épületen jelentős átalakítások történtek.</p> <p>A keleti homlokzat 2 tengelyes, osztott ablakos. A fal síkja vízszintesen sávozott. A szintén falsávokkal keretezett orommezőben egy szalagkeretes ablak áll. A keleti szárny a 19. század közepén épülhetett. Az udvar felől az épület előtt 13 tengelyes pilléres-gerendás, mellvédes tornác húzódik. A pilléreket összekötő párkány eltérő közöket ível át, a tengelyek közül kettő befalazott. A tornác síkmennyezetes, járószintje az udvar járószintjétől egy lépcsőfokkal emelkedik. A homlokzat itt tagolatlan. Az utcai homlokzat lábazatos, egytengelyes oromzata tagolatlan. A keleti homlokzat 11 tengelyes. A szabályos kiosztásban álló ablakok egyenes záródásúak. Az L alaprajzú főépület által két oldalról közrefogott udvar elhanyagolt. Az egykori istálló helyén romos melléképületek állnak. A kastélyhoz gazdasági épületek is tartoztak, ezek állapota mára leromlott, illetve el is szakadtak a kastélytól.</p> <p>Az épületben jelenleg szociális lakások vannak. Az épület egésze romos állapotú, sok helyen életveszélyes. Külső- és belső felújítására az utóbbi ötven évben nem került sor. A vakolat az épület nagy részén hiányos, a falakat több helyen áttörték. Az ablakokat részben befalazták, áthelyezték, a kőkereteiket kibontották, vagy új helyre falazták be. Az egykori tornác nyílásait befalazásokkal, beüvegezésekkel átépítették. Az újabb szárny egykori belső udvari portikusát elbontották. A tornác elé több helyen fából ácsolt építményeket emeltek. A belső helyiségek elhanyagoltak. Az udvaron közös mellékhelyiséget építettek. Az épülethez kapcsolódó park gondozatlan.</p>			
53. fénykép: Szapáry-kastély			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
6.	Magtár (Granárium)		Villanytelep utca, 124. hrsz.	
<p>Országos védelem alatt álló agrár műemlék, lajstomszáma 10844. Barokk, későbbi bővítéssel. Utcavonallal párhuzamosan, szabadon álló, téglalap alaprajzú, észak-nyugat -dél-keleti hossz tengelyű, palával fedett nyeregtetős, háromszintes épület, tetőzetében két sorban elhelyezett 11, ill. 9 szellőzőablakkal.</p> <p>Homlokzatait vízszintesen a szintek közötti osztópárkány, vízszintesen a tengelyek közötti kettőzött lizéna tagolja. Hosszabb homlokzatai kilenc tengelyesek, közülük az udvari 5. tengelyben a földszinten bejárat, a többi fekvő téglalap alakú, sima vakolatkeretezésben álló ablak. A rövidebb homlokzatok kéttengelyesek, itt az ablakok négy szinten (az oromzatban is) megjelennek.</p>				
54.-55. fénykép: Granárium				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				
				
Fotó: www.muemlekem.hu				

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények				
<i>Név</i>		<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
7.	<i>Eötvös kúria</i>	1830 körül	Eötvös u. 33.	Önkormányzat

Az utcával párhuzamos beépítésben álló, "U" alaprajzú épület. Dörzsölt, fehér vakolatú, holkerpárkányos, építészeti tagozatok nélküli főhomlokzata 5 ablaktengelyes. A 3. és 4. tengely között emléktábla látható. Az utcai szárny udvari homlokzata előtt későbbi építésű veranda. A bal oldali telekhatáron hátrafutó szárnyban az eltömött pince egykori lejárata, illetve két ablaktengely figyelhető meg. A hátsó telekhatár szárnyában ajtó, 2 ablaktengely, ill. a kazánház ajtaja. A homlokzatok tagozatok nélküliek. **Műemléki védelem alatt áll.**

56.-58. fénykép: Eötvös-kúria (Múzeum)

• BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF •
1813-1871
E HÁZBAN TÖLTÖTTE IFJÚKORI ÉVEIT
HAZÁNK ELSŐ KULTUSZMINISZTERE,
A REFORMKOR KIMAGASLO EGYÉNISÉGE,
ÍRÓ, KÖLTŐ, MŰVELŐDÉSPOLITIKUS.
ITT LATOGATTÁK MEG
HALADÓ GONDOLKODÁSÚ BARÁTAI:
SZALAY LÁSZLÓ, TREFORT AGOSTON,
PULSZKY FERENC, LUKÁCS MÓRIC,
S VELÜK SZÖTTE TERVEIT
MAGYARORSZÁG
FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT.
•

Fotók: www.volgyvidek.hu

Műemlékek, műemlék jellegű létesítmények

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

<i>Név</i>		<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
8.	<i>Nepomuki Szent János szobor</i>	Barokk, XVIII. sz. második fele	Templom tér	Katolikus Egyház

Barokk talapzaton álló, redőzött köpönyegű Nepomuki Szent János alak, kezében kereszttel. Országos műemléki védelem alatt áll, lajstromszáma 1631.

59. fénykép: Nepomuki Szent János szobra

Fotó: www.volgyvidek.hu

Egyéb védett értékek

Református templom

A 19/2008 Önk. rend. alapján helyi védelem alatt áll ez a historizáló stílusú templom a Dózsa György utcában.

60. fénykép: Református templom, Ercsi

Fotó: www.volgyvidek.hu

Szent István korona emlékmű (Szent István tér, helyi védett)

61. fénykép: Szent István Korona Emlékmű

Fotó: www.muemlekiem.hu

1848-as emlékmű és Petőfi-szobor

1998-ban, a forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára, a Március 15. térre állította az Önkormányzat. A szobor és a domborművek anyaga réz. A 19/2008. Önk. rend. alapján helyi védelem alatt áll. Tulajdonosa és kezelője az önkormányzat.

62. fénykép: 1848-as emlékmű és Petőfi-szobor

Fotó: www.muemlekem.hu

I. világháborús emlékmű

A szobor a Duna-parton, a sétány mellett áll, és **helyi védelem**et élvez, a 19/2008 Önk. rend. alapján. Tulajdonosa és kezelője az önkormányzat.

63. fénykép: I. világháborús emlékmű

Fotó: www.volgyvidek.hu

II. világháborús emlékmű

A Duna-parton, a sétányon áll ez az emlékmű is, amely a 19/2008 sz. Önk. rend. alapján helyi védeltséget élvez. Kőre rögzített márványtáblába vésték a háborúban elesett ercsi hősök nevét. A szobor tulajdonosa és kezelője az önkormányzat.

64. fénykép: II. világháborús emlékmű

Fotó: www.muemlekiem.hu

Báró Eötvös József szobra

Az Eötvös téren álló szobor védelmét a 19/2008. sz. Önk. rend. biztosítja. Tulajdonosa, kezelője az önkormányzat.

65. fénykép: Eötvös-szobor

Fotó: www.volgyvidek.hu

Címer emlékmű

A Címerparkban, a Villanytelep utca elején áll az emlékmű. Védelmét a 19/2008 sz. Önk. rend. biztosítja. Tulajdonosa, kezelője a város önkormányzata.

66. fénykép: Címer emlékmű

Fotó: www.muemlekem.hu

Cukorgyári épületek

A rég bezárt cukorgyár területén láthatók ezek a 19/2008. sz. Önk. rendelet alapján helyi védettség alatt álló épületek.

67.-68. fénykép: Cukorgyári épületek

Fotó: www.muemlekem.hu

Fotó: www.muemlekem.hu

Gróf Wimppfen Frigyes kereszt

A 0236-os hrsz-ú területen áll a kereszt, amely a gróf halálának állít emléket. Védettségét a 19/2008. sz. Önk. rendelet biztosítja.

69.-70. fénykép: Gróf Wimppfen Frigyes kereszt

Fotó: www.muemlekem.hu

II. Lajos király emlékmű

Az emlékmű az Eötvös utca-Bajcsy-Zsilinszky utca találkozásánál, a 78-as hrsz.-ú területen található, és a 19/2008. sz. rendelet alapján helyi védetség alatt áll. Tulajdonosa és kezelője az önkormányzat.

71. fénykép: II. Lajos király emlékmű

Fotó: www.muemlekiem.hu

Volt katolikus zárdaépület

Az épület jelenleg iskolaként működik a Kossuth Lajos u. 12. sz. alatt, és a 19/2008-as Önk. rendelet alapján helyi védelem alatt áll.

72. fénykép: Volt katolikus zárdaépület

Fotó: www.muemlekiem.hu

Kerekes kút

A Hadak útján áll ez a 19/2008 sz. Önk. rendelet alapján védett építmény. Állaga romlik.

73. fénykép: Kerekes kút

Fotó: www.muemlekem.hu

Kereszt

Sinatelepen állította 2000-ben az Ercsi Műemlékvédelmi Egyesület. Védetté a 19/2008 sz. Önk. rendelet nyilvánította.

74. fénykép: Kereszt

Fotók: www.muemlekem.hu

Kereszt

A Templom téren, a r.k. templom mellett emelkedik ez a kereszt, amely a 19/2008 sz. Önk. rend. alapján helyi védeltséget élvez.

75. fénykép: Kereszt

Fotó: www.muemlekem.hu

Kisvonat és lámpa

Az Eötvös téren áll ez a kis gőzös mozdony, mellette egy kandeláberrel. A 19/2008. sz. Önk. rendelet alapján védett.

76. fénykép: Kisvonat és lámpa

Fotó: www.muemlekem.hu

Víztorony

A Jászai Mari utcában emelkedik ez a víztorony, amely helyi védettségű műemlék, a 19/2008. Önk. rend. szerint.

77. fénykép: Víztorony

Fotó: www.volgyvidek.hu

Komphíd

A komphoz vezető úton épült a híd, vakolatlan téglából, szerkezete látszik. A 19/2008 Önk. rendelet alapján védett.

78. fénykép: Komphíd

Fotó: www.muemlekiem.hu

Lépcső

A Fő utcában, a plébánia épülete előtt látható ez a terméskő mellvéddel határolt lépcsősor. A 19/2008. Önk. rend. alapján védett.

79. fénykép: Lépcső

Fotó: www.muemlekem.hu

Macskaköves út, Tűztorony

A Szent István úttól a Bajcsy-Zsilinszky útig épült ez az út, amely a rajta átmenő forgalom ellenére jó állapotban van. Háttérben a **Tűztorony**. Védettek a 19/2008 sz. Önk. rend. alapján.

80. fénykép: Tűztorony és macskaköves út

Fotó: www.muemlekem.hu

Millecentenáriumi emlékmű

A Templom téren emelték ezt az emlékművet, amely a 19/2008. sz. Önk. rend. alapján védelmet élvez. kezelője és tulajdonosa az önkormányzat.

81. fénykép: Millecentenáriumi emlékmű

Fotó: www.muemlekem.hu

„Bosnyák” Szent János szobor

A Mártírok útján találjuk ezt a kő talapzaton álló kőszobrot, amelyet 1998-ban emeltek „a rác ősök és búcsújárók emlékére”. A 19/2008. sz. Önk. rend. alapján védett.

82. fénykép: Bosnyák Szent János szobor

Fotó: www.muemlekem.hu

Kép nélkül:

Kereszt (Kápolna út): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Malom (Rákóczi út-Jókai utca sarkán): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett.

Doborművek (Egészségügyi Központ és Napfény Óvoda): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Merengő bronzszobor (Esze Tamás utca 10-14.): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Nagyhid a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Római határkő (Templom tér): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Sinatelepi kúria (Sinatelep): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

Vízenjárók és a Duna áldozatainak emlékműve (Duanapart): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

„*Vörös körösz*” (Bajcsy-Zsilinszky utca): a 19/2008 Önk. rend. alapján védett

V.5. Etyek

Műemlékek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	1814	Hősök tere (Hrsz 1.)	Római katolikus egyházközség
<p>A falu közepén az út fölé magasodik a terméskő mellvéddel megtámasztott, késő barokk stílusjegyeket hordozó templom.</p> <p>É-NY - D-K-i tengellyel szabadon álló, homlokzati tornyos D-K-i főhomlokzatával az út felé forduló, egyenes szentélylezárású, nyeregtetős épület. Vakolt lábazata fölött az oldalhomlokzatokat faltükrök tagolják, a főhomlokzat magas talapzaton álló falpillérekkel többszörösen tagolt. D-K-i (fő)homlokzata földszintjének oldalmezőiben üresen álló, félköríves lezárású, szalagkerettel díszített falfülkéket látunk. A középső mezőben mélyített faltükrőben kőkeretes félköríves, egyszerű záróköves ajtó áll, felette szegmensíves szalagkeretes áblak, közepén körablak látható. Az erőteljes, összetett párkány felett a tetőtér szintjén egyenes vonalú oromfal zárja le a nyeregtetőt. Az oromfal két végén, a sarkokon díszes fedeles urna áll. A harangemeleten mind a négy oldalra köríves ablak nyílik, a sarkokon álló ion pilaszterek órapárkányt tartanak. A tornyot tört vonalú sisak zárja le.</p> <p>D-NY-i és É-K-i oldalhomlokzatok 3+1 tengelyében szalagkeretes szegmensíves, illetve a szentélyrészen félkör ablakok nyílnak. É-Ny-i homlokzat D-i szakaszát két ökörszemablak töri át. A szentély tömegéhez mindkét oldalon alacsonyabb, félnyeregtetős tömegek csatlakoznak, melyeken téglalap alakú ablakok nyílnak. A szentély egyenes lezárású, felette a tető kontyolt. Országos jelentőségű műemlék.</p>				
83.-84. fénykép: Római katolikus templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlékek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Gótikus r. k. templom	XV. sz., később átalakítva	Botpuszta	Római katolikus egyházközség
<p>Külterületen, egy dombon álló, nazarénus rendház épületével egybeépült, egytornyos, hagymasisakos, támpillérekkel megtámasztott, 5/8 szentélyzáródású, kontyolt nyeregtetős épület. D-NY-i (fő)homlokzata dísztelen, sima falfelület, kökeretes ajtóval, felette álló téglalap alakú szalagkeretes ablak, oromfalon kis lunetta nyílik. A fatorony négy irányban zsalugáteres ablakokkal nyitott, fémfedésű hagymasisak zárja.</p> <p>D-K-i homlokzatán három álló téglalap alakú ablak nyílik, a falat 4 támpillér tagolja. A középső ablak alatt elfalazott falnyílás látszik. Az 5/8-os szentélyrész támpillérekkel tagolt. É-NY-i oldala a rendházzal egybeépült. A homlokzaton egy ablak nyílik.</p> <p>Országos jelentőségű műemlék.</p>				
85.-86. fénykép: Gótikus r.k. templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3.	<i>Szent Orbán szobor</i>	1816	Vérti szőlők	Római katolikus egyházközség
<p>Külterületen, egy dombon, kb. 140 cm-es műkő talapzaton áll ez a mészkőből faragott barokk szobor. Országos jelentőségű műemlék.</p> <p style="text-align: right;">87. fénykép: Gótikus r.k. templom</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotó: www.volgyvidek.hu</p>				

Műemlékek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3.	<i>Présház-pince</i>	1862	Öreghegy	magán
<p>Országos jelentőségű műemlék. Népi építészeti emlék, 2003-ban felújítva. É-NY - D-K-i tengellyel szabadon álló, téglalap alaprajzú, cserépfedéses nyeregtetős épület. É-K-i homlokzatán két, álló téglalap kökeretezésű, rácsozott ablak közt íves szemöldökű fa ajtó nyílik. D-K-i homlokzatán kökeretezésű, rácsozott ablak. D-NY-i (hátsó) homlokzata ablaktalan, mögötte pince dombja látható. É-NY-i homlokzata ablaktalan.</p>				
88. fénykép: Pince-présház				
				
Fotó: www.muemlekem.hu				

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

Műemlékek			
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés
4.	<i>Magyar-forrás védőépülete</i>		Hrsz 802
Tulajdonos/kezelő Önkormányzat			
<p>Országos jelentőségű műemlék.</p> <p style="text-align: right;">89. fénykép: A Magyar-forrás védőépülete</p> <p style="text-align: right;">Fotó: www.volgyvidek.hu</p>			

Helyi védelem alatt álló épületek a 8/2006 Önk. rendelet szerint (részletes ismertetésük meghaladja e tanulmány kereteit):

a, Lakóházak:

Utca	Hátszám	Hrsz	Utca	Hátszám	Hrsz	
Kossuth L.	31	30/3	Ótház	1	455	
	35	32		13	461	
	37-39	38, 39		Magyar	1	943
	58	75			5	931
	59	60			14	19
	65	63			18	946/1
	68	70			19	917
Deák F.	5	234	32	952		
	6	230	37	896		
	10	228	39	895		
	19	101	46	959		
	24	219	Horvéd	41	1102	
	26	214, 216		Óvoda	5	808
	32	209			21	817
	45	115	54	882		
Kender	2	452	Horváth Hegyköz	6	640	
	6	450		13	260	

b, Kerítések:

Utca	Hátszám	Hrsz	Utca	Hátszám	Hrsz
Horvéd	35	1105	Deák	6	230
	39 (pincével)	1103		19	101
Kossuth	31	30/3		25	104
	35	32		28	212
	47	53		32	208/1
	58	75	34	208	
	59	60	Magyar	32	952
Káposztáskert	20	789		34	953
Templomköz, Körpince utca		18/2		46	959

c, Pincék (présházak)

Hely	Hrsz
Körpince	1010, 1011/1, 2, 1012.
Horváth utca	631, 632, 633.
Sóskúti út	0420-0470, 0406/3,4, 0420
Kecskegödör utca	070, 045.

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

d, Présházak (pincék)

Út hrsz	Telek hrsz	Út hrsz	Telek hrsz	Út hrsz	Telek hrsz
<i>Öreghegy</i> 019/1	2011	<i>Öreghegy</i> 4702	2603	<i>Újhegy</i> 4720	3927/1
	2018	4703	2612/1		3928
	2019		2622		3929
	2024/2		2623		3934
	2026	4704	2037		3935
	2027		2040		3937
	2124		2041		3939
531	2113	4706	2901		3942/1
	2118	4710	2691		3945
	2119		2813		3949
	2120/1		2814		4154
2302/2	2510		2821/2		4153/1
	2670		2824		4151/1
	2674/1	4711	3205		4150
	2676				4149/1
4701	2668/2				4149/2
	2655				4148
	2656	<i>Öreghegyi út</i>			4143
		20	553		4136
<i>Alcsúti út</i> 0300		22	550		4132
	06/6	24	549		4130
	03/2	26	547/2	4717	4535

e. Kőkeresztek, kőszobrok:

Biai út mentén: megyehatár,
0110 hrsz bekötőútnál,
Alcsúti út mentén: belterületi határnál,
0253 hrsz bekötő útnál,
019/1 út mentén (az Öreghegy alatt): 067 hrsz út sarkán,
Öreghegyen: 2902 hrsz-on,
Újhegyen: 4251 hrsz-on.

f. Református templom 18/2 hrsz

Műemléki környezet:

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

- a, Boti kápolna környezete:
0138; 0139/2, 4-6, 8; 0141; 0142/7, 9, 11, 12-19, 21-30, 40-52, 55, 58; 0143-0146; 1560/43-52
- b, Településközpont környezete (Templom, Kálvária)
1-4; 13-14; 16-17; 18/1; 19; 64; 65/1, 2; 66; 452; 454/1, 2; 491; 499; 503-507; 508/1, 2;
512/1, 2, 3; 800; 802-804; 931-932; 936-938; 940-943
- c, Öreghegyi présház környezete
2051/3; 2626; 2836/1, 2, 3; 2837/1, 2; 2839/1, 2; 2840; 2901; 2902/1, 2

Régészeti lelőhelyek által érintett ingatlanok:

- R-1: 0198/13-16
R-2: 0198/19-20
R-3: 0172; 0198/22-28; 215/67-77
R-4: 0223
R-5: 0171/1
R-6: 0142/30, 44-47, 55; 0143; 0144; 0145
R-7: 0142/42-43, 45-46; 0143; 1560/47-51
R-8: 0248/20; 1553/17-20; 1560/3-6
R-9: 0135/6
R-10: 0107/12; 0108-0109; 0111/3-5, 15-17
R-11: 075/8, 10, 36
R-12: 093/7-9
R-13: 874; 875/2; 876-878; 879/1; 880/1; 881; 884-885; 889-890; 895; 944; 958-959; 962-964; 966-967; 968/1-2; 969-972
R-14: 21/2; 24; 29/5; 1006/4, 7-9
R-15: 2677/1-2
R-16: 2501; 2503; 2505; 2510; 2512; 2515/3; 2516/1-2; 2517-2518; 2519/1-2; 2653-2657
R-17: 491-492; 499; 502-507; 508/1-2; 509; 510/4; 512/1-2
R-18: 1540/1, 15-29, 50, 52-55, 61-64, 68-70

V.6. Felcsút

Műemlékek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	XIX. sz. első fele	Fő utca 114.	Római Katolikus Egyházközség
<p>Klasszicista stílusú, a 19. sz. első felében épült, országos jelentőségű műemlék templom. A település fő útvonala mellett, bekerített telken, szabadon álló, keletre tájolt, félköríves apsziszáródású, nyeregtetős, homlokzati tornyos, gúlasisakos épület. Tömege a főbejárati oldaltól az apszis felé két lépcsőben D-re tolódik. Apszistrészéhez D-i oldalon sekrestye alacsonyabb tömege kapcsolódik. Mészkö lábazata felett sima, vakolt falait összetett párkány zárja. Hosszoldalain 3-3, apszisán és K-i főbejárata felett 1-1 félköríves ablak nyílik. Főbejárata felett timpanon. Fedélszékét pala fedi. Tetőszintjén kis, körablak nyílik, harangemeletén mind a négy oldalon félköríves lezárású, egyszerű keretezésű ablak nyílik. A tornyot a fémlemezfedésű gúlasisak alatt párkány zárja le. Berendezése: szószék és oltár, 18. sz. vége, keresztelőkút.</p>				
89.-90. fénykép: A felcsúti r.k. templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Egyéb védett értékek

A 8/2006. sz. Önk. rendelet alapján védett építészeti értékek:

Református templom

Az 57/1 hrsz.-ú területen áll a templom.

91. fénykép: A felcsúti református. templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Szőke-Gőcze kúria

A Fő utca 56. sz. alatt áll a néhány éve felújított, klasszicista stílusú épület, amely jelenleg óvodaként működik.

92.-93. fénykép: Szőke-Gőcze kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

Tamássy-Margalit kúria

A Fő utca 68. sz. alatt áll a helyi védelem alatt álló, nem túl jó állapotban lévő épület.

Könyvtárnak és orvosi rendelőnek ad otthont.

94.-95. fénykép: Tamássy-Margalit kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

A Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia Makovecz-stílusú épületei (a 8/2006 Önk. rendelet idejében még nem állt):

96. fénykép: Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia

Fénykép: www.volgyvidek.hu

Bars-Kozma-Müller - kúria

Jelenleg - átalakítása és felújítása után - a Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia épületegyüttesének egyik tagja, kollégium épület. Korábban varroda működött benne. A Fő utca 176 sz. alatt tekinthető meg. A főépülettel összhangban terméspala tetőt kapott.

97.-98. fénykép: A Bars-Kozma-Müller – kúria felújított épülete

Fotó: www.volgyvidek.hu

Polgármesteri Hivatal épülete

A Fő utca 75. sz. alatti épület klasszicista stílusú, helyi védelem alatt áll. Előtte az I. és II. világháborúban elesett hősök emlékműve.

99. fénykép: Polgármesteri Hivatal épülete

Fotó: www.volgyvidek.hu

Vasútállomás épülete

A 467. hrsz. területen áll a nemrégiben felújított, helyi védelem alatt álló épület, amely fénykorában a Bicske-Székesfehérvár vonal legszebbje volt. 1880-as évek végén épült, klasszicista stílusban. Jelenleg luxusfogadóként várja vendégeit.

100.-101. fénykép: A felcsúti vasútállomás fogadóépülete egykor és ma

Fotó: www.vasutallomasok.hu, Gróf György

Fotó: Horváth Judit

Kép nélkül:

Vető-kúria, Fő utca 199.

Kulcsár-Hajós- kúria, Fő utca 65.

Lakóház, Fő utca 77.

V.7. Gyúró

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	1760-as évek	Templom tér 1.	Római katolikus egyházközség
<p>Barokk stílusú templom, amelynek homlokzati képe szakszerűtlen homlokzattatarozást sejtet. Valószínűleg számos díszeltávolítottak, illetve nem állítottak helyre rajta. Homlokzati középtornya alig áll ki a sima, dísztelen falsíkból. Újabb kapuja tört íves barokk kőkeretben ül. Fölötte ugyanolyan keretben nagy kórusablak. Nagyon primitív (3 sor téglá) párkány fut körül - bizonyára a hajdani húzott tagozat téglaváza. Az 1. toronyemeleten kő keretben álló ovális padlásablak látható, fölötte sovány övpárkány.</p> <p>A 2. toronyemeleten félköríves záródású harangablakok, fölöttük jellegtelen zárópárkányon primitív toronysisak. Az oromfal sarkain Atya ill. Fiú, középen följebb galamb Szentlélek, kőszobrok. A teljesen csupasz oldalhomlokzaton 1-1 kosáríves újabb ablak. A sekrestyén kőkeretes vasablak apácaráccsal.</p>				
102. fénykép: Római katolikus templom				
				
Fotó: Horváth Judit				

Egyéb védett értékek

Az 5/2001. sz. Önk. rendelet alapján védett építészeti értékek:

Református templom

1782-83-ban épült, a Rákóczi u. 27. sz. alatt. Tulajdonosa és kezelője a Református Egyházközség Torna 1784-1787-ből származik. Harangja 1792-ből való, az úr asztala és az edények is abból az időszaktól származnak.

103. fénykép: A gyúrói református templom

Fotó: Horváth Judit

Evangélikus templom

A Thököly u. 11. szám alatt magasodik a templom, amelyet 1828-ban építettek, és 1856-ban szentelte fel Gödör József, a Fejér-Komáromi Egyházmegye esperese.

104.-105. fénykép: Gyúró evangélikus temploma

Fotó: Horváth Judit, www.volgyvidek.hu

Kerekes kút

A Templom téren áll, a régi népi építészet emlékét őrzi.

106. fénykép: Köztéri kerekes kút

Fotó: www.volgyvidek.hu

Egyéb települési épített értékek

Malom

Szentgyörgy-pusztán áll a régi vízimalom maradványa.

107. fénykép: Régi vízimalom maradványai Szentgyörgy-pusztán

Fotó: www.volgyvidek.hu

Háborús emlékmű

Gyúró I. és II. világháborús áldozatainak emlékművét 1992-ben állították.

108.-109. fotó: Háborús emlékmű, Szovjet hősi emlékmű

Fotók: Horváth Judit

Millennium Park, Szent István kút

2000-ben Millenniumi parkot, annak közepén kerámiából készült Szent István kutat avattak a településen. A kúton Szent István király arcképe látható a koronázási ékszerekkel, másik oldalán Magyarország és Gyúró község címere, negyedik oldalán pedig egy turulmadár látható.

A kút peremén a hét vezér neve olvasható, kerámia táblákon. Minden táblával szemben feltörő forrást szimbolizáló vízszugár tör elő:

110. fénykép: Szent István kút

Fotó: Horváth Judit

111.-112. fénykép: Feszület és sírkövek a temetőben, 1831-től kezdődően

Fotók: www.volgyvidek.hu

113. fénykép: Wass Albert emlékmű

Fotó: www.volgyvidek.hu

114. fénykép: Egészségház épülete

Fotó: www.volgyvidek.hu

Kultúrtörténeti értékek

A település területén találtak bronzkori urnatemetőt és kelta sírleleteket, valamint a Káptalan-majorban IV. századi temetőt.

V.8. Kajászó

A községben műemléki védelem alatt álló épület az adatbázisban nem szerepel, helyi védelem alatt álló épületek jegyzéke nem áll rendelkezésre.

Az 1996. évi LIII. tv. értelmében **ex lege védett** minden földvár. Bár a természetvédelmi törvény erejénél fogva védett, épített jellege miatt itt kerül említésre a **Kajászó-Várhegy földvár**. A lelőhely a Váli-víz partján helyezkedik el. A földvár eredete a múlt homályába vész, élete azonban a koszideri periódusban és az után is folytatódott.

Református templom

A település főutcáján áll ez a XVIII. századi templom.

115.-116. fénykép: Kajászói református templom

Fotók: Horváth Judit

Farádi Vörös-Végh-Andrássy-Dreher kastély

1734-ben épült a kastély, barokk stílusban. Az évszázadok során több híres családhoz tartozott, ezt tükrözi elnevezése is. Első része emeletes, a hátsó földszintes volt. Saját kápolnája a falakon belül épült. Franciakert is tartozott hozzá, amely mára az enyészeté lett. Melléképületei közül áll még a magtár, istállók és a cselédház. A nyári lakot elbontották.

A felújítások alkalmával az épület díszzeit jórészt elveszítette, és az utóbbi időkben szolgálati lakásként használják.

116. fénykép: Farádi Vörös-Végh-Andrássy-Dreher kastély

Fotó: www.volgyvidek.hu

Világháborús emlékmű

117. fénykép: Világháborús emlékmű Kajászón

Fotó: www.volgyvidek.hu

Síremlékek, fejfák a temetőben és körülötte

118. fénykép: Klasszicista síremlék

119. fénykép: Régi fejfa

Fotó: www.volgyvidek.hu, Horváth Judit

V.9. Lovasberény

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I.	Cziráky-kastély, kápolna és melléképületek	1400-as évekig nyúlik vissza, mai formáját az 1800-as évek elején kapta	811-es út mentén, 0171, 0174, 0175/2,3, 177, 0178/3, 0180/1,2, 0182, 0184/1,2, 1009, 1010, 1011/1, 0178/2, 1011/2 hrsz.-en	Magyar Állam/ Önkormányzat

A községen áthaladó 811-es út mentén, egy parkban áll az U alaprajzú **kastély**, mellette a kápolna, mögötte melléképületek. A kastély középrésze és az oldalszárnyak régi egyemeletesek, különben földszintes, helyenként pincével. Főhomlokzata 5-3-5 ritmusú, uralkodó motívum a két szintet átfogó, 4 jón oszlopos portikus, díszes timpanonjában Cziráky Illésházy címer. Az oszlopcsarnok hátfalán mitológiai jellegű dombormű sorozat, alatta 3 hatalmas, félköríves záródású ajtó. Az emeleten kisebb és hangsúlytalan ablakok őrzik az emeleti szint intimitását. Kő ablakkeretek, szemöldökök és könyöklők, konzolos főpárkány jellemzi.

120.-121. fénykép: A lovasberényi Cziráky-kastély

Fotók: www.volgyvidek.hu

Műemlék épületek

Kápolna: A parkban a kastély mellett áll az egyhajós kápolna barokk épülete. Homlokzati tornya van, észak-déli tájolású.

Főhomlokzatát a földszinten pilaszterek szegélyezik. Nyomott íves kökeretben későbbi kapu. Kétoldalt keretezett falfülkében Rókus és Sebestyén kőszobrai. Az ajtó fölött kökeretes, nagy vasrácsos kórusablak. Soktagozatú, középen ívelt főpárkány zárja ezt a szintet.

A felső tagozatai körbefutnak. Ívelt oromfal, az alsó toronyemeleten barokk keretezett fülkében Szűz Mária kőszobra, majd mintegy supraportában padlásablak, övpárkányon áll a második toronyemelet, sarkain kőfejezetes lizénák, előttük 1-1 nagyméretű zsalus harangablak, narkáns órapárkány zárja a toronytetet, feltűnően nagy órákkal. Harang alakú toronysisakján szépen kiosztott palafedés, csúcsán kereszt. A hajó falát tagolatlan sávok osztják, a mezőkben íves záródású, sokosztású fa ablakok, későbbi korból.

Az északi falon dombormű: Anna oktatja Máriát. A déli falban kapu kökerete záradékában, alig olvasható évszám: 1771.

122. fénykép: Cziráky-kápolna

Fotó: Horváth Judit

Műemlék épületek

Kastélypark: A kastélypark egykor 120 ha területéből a jelenleg védett hrsz-on elterülő terület kb. 4,5 ha. A megmaradt rész sem egységes, egy lakás és egy üzlet részére külön-külön hrsz-on kihasították belőle a park egy részét. A kastély körüli térség angolkerté alakítását 1804-ben kezdte gr. Cziráky Antal. Fénykorában (1850 táján) még a szőlőhegy is a park része volt. Több leírás említi 2 különösen szép régi hársfát a kastély főbejárata előtt (ezek már nincsenek meg).

A park faállományát a II. világháború után kiirtották, de itt-ott még most is hatalmas ősfák állnak, a füves területet gondozzák. Hajdani kerítését elhordták, az "oroszlános kapu" kőoroszlánjai magukban állnak, a régi "keszegkapunak" nyoma sem látható.

123. fénykép: Cziráky-kastély bejárata és a park egy része

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	<i>Izraelita temető</i>	Kb. 1748-tól	811-es út mellett	Önkormányzat
<p>A községen áthaladó 811-es út mentén, utcasorban, egy keresztény temető mellett terül el kb. 0,5 hektáros területen. A hajdani kőkerítése elbontva.</p> <p>A Czirákyak nagy létszámú zsidó közösséget engedtek letelepedni. Zsinagógájukat a II. világháború után elbontották. Iparosok, de főleg kereskedők voltak. A temetőt 1775 körül kapták. Csak álló fejkövek vannak, sokféle formában, az újabbak egyre nagyobbak. Meghatározó motívum, díszítő elem nincs. De mind tisztességes kőfaragó munkával készült. A koraiak héber felirattal a későbbiek hétnyelvűek, magyar vagy német is, gyakran a kő mindkét oldalán. A sírkövek együttese látványos.</p>				
124-125. fénykép: A lovasberényi izraelita temető				
				
Fotó: www.muemlekiem.hu				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
3.	Református templom	1786	Kossuth utca 86.	Református Egyházközség
<p>Főhomlokzatát a homlokzati torony uralja, amely ívesen simul a hajó falához. Sarkain fejezetes, lábazatos lizénák. Kőkeretben eredeti fa kapu, felújított vasalással. Fölötte vakolt évszám tábla, majd zsalus ablak kő keretben, kő könyöklővel. Körülfutó kőpárkány zárja ezt a szintet, melyet itt gerendatagozat és timpanon gazdagít.</p> <p>A későbbi építésű torony igyekszik a késő barokk templomtesthez igazodni. Az alsó toronyemelet sarkain ikerlizénák között zsalus padlásablak. A felső toronyemeleten szögletes fejű lizénákra vált, minden oldalon zsalus toronyablak vaskos keretben.</p> <p>Órapárkány órákkal, vörösréz toronysisak, párnatagon 8 szögű laterna, csúcsán buzogány. Sima oldalhomlokzatok, rajta íves záródású, keretezetlen ablakok. Szabálytalan kő lábazat. Déli oldalán utólagos bejárati előcsarnok épült.</p>				
126. fénykép: Református templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
4.	Lakóház	1798	Arany János utca 17.	magán
<p>Telekhatárra épült, kis előkerttel bíró népi épület. Szabálytalanul rakott kő kerítés és három kő bálvány között személykapu és kocsikapu készült deszkából az utcai telekhatáron. Hosszú, téglalap alakú épület. Az utca felé egy eredeti ablak nyílik, köztes ráccsal. Deszka oromzat, a nyeregtető nádaszással fedve. Az udvar felőli homlokzaton eredeti ajtók, ablakok. Oldaltornáca új, azelőtt csüngő ereszes volt. Hátul egy kis épületben kecske- és tyúkól.</p> <p style="text-align: right;">127.-128. fénykép: Lakóház</p>				
				
Fotó: www.muemlekek.hu				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
5.	<i>Présházak</i>	?	Nagydiósi dűlő	magán

Két présház áll országos védelem alatt a szőlőben. Mindkettőt felújították a tulajdonosok, a tetőre új nádfedést tetettek és a falakat lemeszelték. A kétszárnyú ajtók eredeti paraszti vasalattal maradtak meg. Tokbelsőben felirat. Az ajtó mellett ablakocska. Deszka oromfal.

130.131. fénykép: Présházak

Fotó: www.muemlekem.hu

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
6.	<i>Szent Flórián szobor</i>	1760-70 körül	Kossuth utca 1.	Katolikus Egyház
<p>A kastély bejáratával szemben, az utca elején, egy ház előtt áll, magas talapzaton. A talapzat tömbkövekből épült, tagozott párkány zárja.</p> <p>Megközelítőleg életnagyságú kőszobor, mozgalmos pózban. Jobb lábával előre lép, mindkét keze mozgásban. Baljával kis bödönből vizet önt, jobbájában zászló.</p> <p>Római katona öltözetében, mellvértben, köpennyel, tollas sisakkal, kifejezéstelen arccal ábrázolja a szentet.</p> <p>Kőanyaga pusztul. Hátul vasrúd tartja egyensúlyban</p>				
				128. fénykép: Szent Flórián szobra
				
				Fotó: www.volgyvidek.hu

Helyi védelem alatt álló épített értékek

A község képviselőtestületének 10/2000 sz. Önk. rendelete alapján védett objektumok a község területén:

János-hegyi körpince (Cziráky-körpince)

Téglából falazott, kör alaprajzú, kupolás építmény. A Czirákyak építtették az 1770-80-as években, saját használatra. A föld alá nyúló építmény a konyhát, az étkezőt, a borozót és a jókora borospincét is magába foglalta.

129. fénykép: Cziráky-körpince bejárata

Fotó: www.volgyvidek.hu

Kép nélkül:

Mihályvár

Az elnevezés egy bronzkori földvárat takar, amely a településtől dél-keletre található, maga a Mihályvár nevű szőlőhegy az. Ezen egy kétrészes, szabálytalan ovális formájú bronzkori földvár helyezkedik el. A két várrész között nyugat felől széles bemélyedés található, amely a vár bejárata lehetett. Az északkeleti részen egy árok nyoma figyelhető meg, más erődítésnek ma már nincs nyoma. Az ásatások során mindkét várrészen bronzkori településnyomok kerültek elő.

Alsótelek - Gubadomb: őskori és római kori telepnyomok

Szöszvár (Szűzvár), középkori földvár

R.k. plébánia

Sírkövek a r.k. temetőben 1786-tól kezdve

R.k. temetőkápolna

Feszület a régi r.k. temetőben

Romantikus tűzoltóság épülete tűztoronnyal

Faluház

Lenke Galéria

Népi lakóházak (Bethlen u. 1., 23., Jókai u. 13., 14., 36., 44., Kossuth u. 68., 77., 80., 101., 103., 107., 109., 111., Rákóczi u. 80., 84., 86.)

Erdészeti késő klasszicista épülete (Kossuth u. 81.)

Kőhíd a Nadapra vezető úton

Kereszt a híd mellett népi jellegű korpusszal

V.10. Mány

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I.	Katolikus templom	1787	Szent István utca	Római Katolikus Egyház
<p>Batthyányi Fülöp építtette. 1790-ben szentelték fel a templomot, amely a település főútjának elágazásában, É-D-i tengellyel szabadon áll, homlokzati tornyos, törtvonalú sisakkal, sokszögzáródású szentélyrészsel. A szentély mögötti részéhez négyzet alapú, csonkolt nyeregtetős, alacsonyabb sekrestye kapcsolódik. A homlokzatok sötétebb árnyalatú faltükröit fehér vakolatszalagok keretezik. A kontyolt nyeregtető palafedésű.</p> <p>Déli homlokzatának három tengelye közül a szélsőkben félköríves üresen álló szoborfülkék, a középtengelyben szegmentíves záródású, kőkeretes ajtó, felette kosáríves záródású ablak. A középtengelyt annak két oldalán az egész homlokzat magasságában pilaszterek hangsúlyozzák. Az oromfal íves, volutás. A tetőtér körablakkal nyílik a főhomlokzatra. A harangemeleten négy irányba ablakok nyílnak, felette órapárkány. A tornyot fémlemez fedésű, tört vonalú sisak zárja.</p> <p>Az oldalhomlokzatok négytengelyesek (3+1). A tengelyekben a hajón kosárív záródású ablakok, a sekrestyén álló téglalap alakú ablak nyílik. A szentélyrésznél a hajó szélessége kissé lecsökken.</p>				
130. fénykép: Katolikus templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
2.	Református templom	1820 körül	Béke tér 7.	Református Egyház

A település főútja mellett É-D-i tengellyel szabadon álló, homlokzati tornyos, hagymasisakos, palafedéses, kontyolt nyeregtetős épület. Északi (fő) homlokzata erőteljes övpárkánnyal osztott, alatta pilaszterekkel három mezőre osztott. A tengelyben kökeretezésű, vállköves, záróköves, félköríves záródású ajtó, felette mindhárom tengelyben álló téglalap alakú, szalagkeretes, zsalugáteres ablak nyílik. Az oromzat egyenes záródású, két körablak nyílik rajta, a sarkok felett urnák. A torony tetőszintjén alacsony, szalagkeretes, záróköves, zsalugáteres ablak. A tornyon az oromfal felett osztópárkány. A harangszinten minden irányba félköríves, szalagkeretes, vállköves, záróköves zsalugáteres ablak nyílik, felette óra, órapárkány. A hagymakupola fémlemezfedéses.

Keleti homlokzata az udvar felé néz, hat tengelyben mélyített tükörben félköríves záródású, záróköves ablakok. Délről a harmadik tengelyben előtető alatt félköríves ajtó nyílik, melyhez négy lépcsőfok vezet. Nyugati homlokzatán hat tengelyben mélyített tükörben félköríves záródású, záróköves ablakok.

131. fénykép: Református templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Védelem alatt nem álló, egyéb épített értékek

Sasanoff-Fuchs-kúria (Nándorpuszta)

Az 1900-as évek elején a Bolgár Követség tulajdona volt ez a terület, valószínűsíthető, hogy ők építették birtokigazgatási központnak, a gazdatiszt szálláshelyének.

Az 1920-as években Sasanoff Eduárd bolgár nagykövetet említik a 943 katasztrális holdas birtok tulajdonosaként. A 30-as és a 40-es években a Fuchs család, majd a Ziegler család tulajdona. 1945 után a Nándorpusztai Állami Állattenyésztési Kísérleti Gazdaság kapta meg. 1947-ben itt gyűjtötték össze a háborús lovakat, **itt válogatták össze a később nemzeti kincské nyilvánított lipicai törzsállományt**, amit tenyésztésre vittek tovább Szilvásváradra.

A nándorpusztai területen a mányi kőporból VIM sűrűlőszert gyártottak, volt itt varroda (a Május 1. ruhagyárnak végeztek bér munkát), nyomda, 4 osztályos iskola, könyvtár. Az épület jelenleg magántulajdonban van, üresen áll, leromlott állapotban, benőtte a növényzet, denevérek tanyája.

132. fénykép: Fuchs-kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

Leimen-ház

A községben élő német kisebbség közösségi háza. A mai formáját 1998-ban kapta a bajor stílusú szálláshely, kisebb rendezvények lebonyolítására alkalmas. A háború előtt üzlet volt, az ötvenes években pedig Pártház.

133. fénykép: Leimen-ház

Fotó: www.volgyvidek.hu

I. és II. világháborús Turul emlékmű

A bronz turulmadarat Melocco Miklós szobrászművész készítette. Az emlékművön a II. világháború mányi hősi halottainak neve olvasható. Az oszlop melletti márványtáblák a 125 polgári halott nevét örökítik meg.

A fekvő emléktáblák az itt harcoló és elesett orosz, német és magyar katonáknak állítottak emléket.

134. fénykép: I. és II. világháborús emlékmű

Fotó: www.volgyvidek.hu

Antall József miniszterelnök mellszobra

1996-ban avatták fel Magyarország rendszerváltás utáni első miniszterelnökének, Antall Józsefnek a mellszobrát, amely Domonkos Béla szobrászművész alkotása.

135. fénykép: Antall József mellszobra

Fotó: www.volgyvidek.hu

Kép nélkül:

Késő barokk r.k. **plébánia**

Nepomuki Szent János-szobor: A plébánia mögött áll, az 1860-as évekből származó barokk szobor.

Kőkereszt a r.k. templom előtt

Temetőkápolna

Kereszt a temetőben

Sírkövek a temetőben a 19. sz. végétől kezdve

Kultúrtörténeti értékek:

A település régészeti emlékei közül a legjelentősebb az illír-kelta (eraviszkusz) temető, amit a Kálváriadombon tártak fel. Ezen kívül római kori viseleti és használati tárgyakat, valamint avar kori sírt is találtak a környéken. Bicske és Máty között római kori villagazdaság nyomait találták.

V.11. Martonvásár

Műemlék épületek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1. Brunszvik-kastély	1783-1785	Emlékezés tere 1.	Magyar Állam/MTA
<p>A kastélyban eredetileg 11 helyiség volt az egyik szárnyon, 6–7 helyiség a templom túlsó oldalán. Az 1820-as években Brunszvik Ferenc emeletet építtetett a kastélyra és klasszicista stílusban átépíttette. 1872-75 között fia, Brunszvik Géza neogótikus stílusban építtette át az épületet, majd 1893-ban eladta. Így az egy rövid ideig József Károly Lajos főherceg birtokában volt. Ő renoválást hajtott végre, majd 1897-ben eladta a kastélyt Dreher Antal sörgyárosnak, aki 1945-ig birtokolta. Az épületen az 1920-as években is történtek átalakítások. 1945-ben hadi kórházat rendeztek be az épületben, majd gazdátlan lett. 1953-tól a Magyar Tudományos Akadémia fennhatósága alá tartozik. A háborús károk után pedig az 1970-es években Budai Aurél tervei szerint állították helyre. A kastélyban ma Beethoven emlékmúzeum működik.</p>			
136.-137. fénykép: Brunszvik-kastély			
			
Fotó: www.kastely.blogter.hu			
			
Fotó: www.wikipedia.org			

Műemlék épületek

<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
2. <i>Gyermekkert</i>	1883	Dózsa György utca 13.	

Az egykori gyermekkertet 1883-ban romantikus stílusban építtette gróf Brunszvik Géza. Ma is óvoda működik az 1900-ban újjáépített, azóta többször felújított épületben.

138.-139. fénykép: Gyermekkert

Fotó: www.muemlekiem.hu

Fotó: www.muemlekiem.hu

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Római katolikus templom	1764-77	Emlékezés tere	R. k. Egyház

A Brunszvik-kastély egykori, Szent Anna tiszteletére emelt kápolnája, barokk stílusú templom. A templomkapu felett a Brunszvik-címer, homlokzatán Szent István és Szent László szobra látható. A templom főoltárképe Szent Annát ábrázolja, a főoltárt továbbá két szép XVIII. századi stukkószobor díszíti. Kriptájában nyugszik Brunszvik Teréz. Mellette áll a szintén országos műemléki védetség alatt álló Nepomuki Szent János szobor.

140. fénykép: Katolikus templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék épületek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3.	Magtár	1784	Külterület	
<p>Téglalap alaprajzú, háromszintes, nyeregtetős épület mely a település központjától távol, egy földutakkal szegélyezett, körben beépített, kis dombon áll.</p> <p>Belső terét eredeti faszervezetei öt szintre osztják. A két oromfalon négy szinten két ablak nyílik, az oromzat csúcsán még egy ablaknyílással. A tetőn két szinten síkba illesztett tetőablakok, jobb oldalán kiugró tetőablak van. Az épületen egyszerű lábazat fut körbe. A magtár állapota rossz, a falak nedvesek, a vakolat erősen hullik. Az oromfalakon és az azokhoz közeli homlokzatokon függőlegesen elhelyezett vaspántokat helyeztek el. A vastag falak ellenére az épület süllyed, repedezik.</p> <p>Feltehetően a Brunsvík-Dreher-kastély uradalmához tartozott, országos műemléki védelem alatt álló épület.</p>				
141. fénykép: Magtár				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
4.	<i>Malom</i>	1800-as évek eleje(?)	684. hrsz	
<p>Téglalap alaprajzú, háromszintes, nyeregtetős épület. Feltehetően a Brunsvik-Dreher-kastély uradalmához tartozott.</p> <p>A két ormfalon három szinten két ablak nyílik. A tető felújított. Az épületen egyszerű lábazat fut körbe. Alsó szintjén jelenleg kínai áruház működik.</p>				
142. fénykép: Malom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
4.	Lakóház, asztalosműhely	1800-as évek	Szent László utca 7.	magán

Lakóház, népi.

Utcai homlokzata kváderes kőből, faragványokkal díszítve.

Asztalosműhely eredeti berendezéssel.

142. fénykép: Népi lakóház és asztalosműhely

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék építmények				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
5.	<i>Nepomuki Szent János szobor</i>	1775	Emlékezés tere	R. k. Egyház

A Brunszvik-család állíttatta a rokokó stílusú szobrot, 1775 körül.

143. fénykép: Nepomuki Szent János szobor

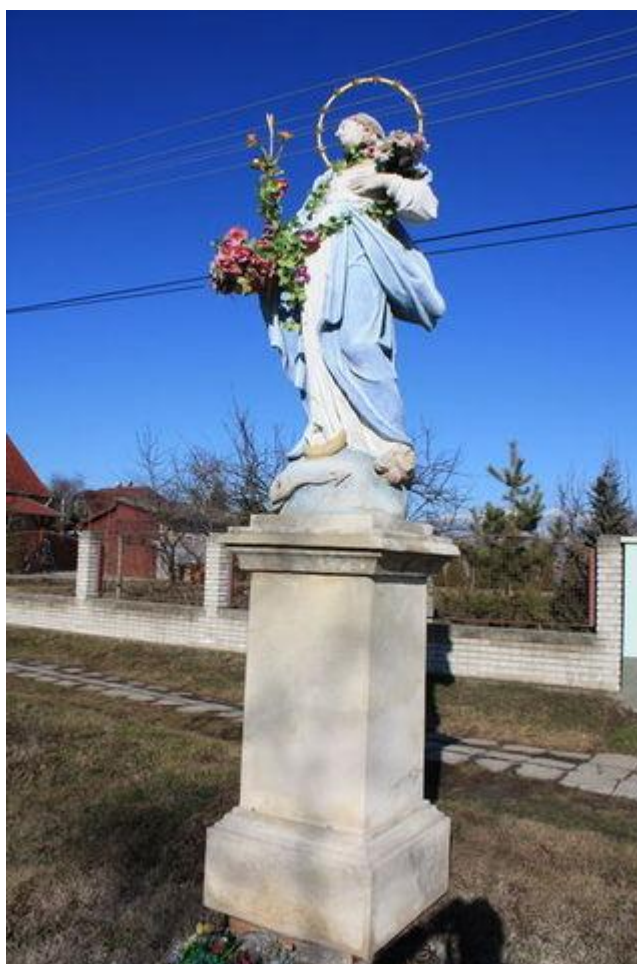

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék építmények				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
6.	<i>Maria Immaculata szobor</i>	1780 körül	Szent László utca mentén	R. k. Egyház

A Brunsvik-család állította a barokkos szobrot, 1780 körül.

144. fénykép: Szeplőtelen Szűz Mária - szobor

Fotó: www.volgyvidek.hu

Egyéb épített értékek

Temető: Neoromán Dreher mauzóleum, Brunsvik mauzóleum előtte kereszttel, XVIII. századi izraelita sírkövek és szovjet hősi emlékmű

Dreher uradalom egykori gazdasági épületei - ma rendezvényudvar

Városháza épülete

Neoreneszánsz volt árvaház (Bajcsy-Zsilinszky út 32.)

Fazekasház (Rákóczi u. 34.)

Baracscai BV Intézet martonvásári alegységének épületegyüttese

V.12. Óbarok

A műemléki adatbázis a község területéről védett épületet, építményt nem jegyez.

Épített értékek

Római katolikus templom

A temetőben áll az 1907-ben épült templom, amely a „Szent Kereszt felmagasztalása” nevet kapta.

145. fénykép: Római katolikus templom -

Fotó: Horváth Judit

Békássy-kúria

Neoromán toronnyal, barokk stílusban épült egykori lakóház.

146. fénykép: Békássy-kúria

Fotó: www.volgyvidek.hu

Óbarok-Nagyegyháza, Hangistálló épülete

2011-ben kezdődött a volt tehénistálló felújítása és kulturális központtá történő átalakítása, ami idén fejeződik be.

147. fénykép: Volt istálló felújított épülete

Fotó: www.hangistallo.hu

Kép nélkül:

Kereszt a r.k. templom előtt

Sírkövek a temetőben a 19. sz. végétől

V.13. Ráckeresztúr

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	1723	Kossuth utca	Római Katolikus egyház

Az országút mentén szabadon álló, egyhajós, téglalap alaprajzú épület a homlokzat előtt álló órapárkányos, de óra nélküli, gúlasisakos toronnyal, szegmentíves záródású szentéllyel. A sárgára festett homlokzatokat vízszintesen az alacsony lábazat és az egyszerű főpárkány, függőlegesen a tengelyeket elválasztó, a széleken megkettőzött, fehérre festett lizénák tagolják. A kőkeretes nyugati kapu felett az építető Fleischmann család címere, felette kör alakú vakablak. A torony órapárkány alatti részén minden oldalon nagyméretű, félköríves záródású ablakok nyílnak, egyszerű vakolatkeretben. A hajó homlokzatai három ablak-tengelyesek, a nagy szegmentíves nyílásokat fehér szalagkeret övezi. A szentély déli oldalán ugyanilyen ablak nyílik, az északról kapcsolódó sekrestyének csak nyugaton van egy modern ajtaja. **Berendezés:** padok, barokk, 18. sz.; oltárszekrény, szószék, kő keresztelőkút, copf, 18. sz. vége.

148.-149. fénykép: Katolikus templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék építmény				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Szentháromság-szobor	1799	Lászlópuszta	Római Katolikus egyház

Országos műemléki védelem alatt álló, barokk szobor.

Az országúttól beljebb, egy kis erdős-ligetes terület szélén szabadon álló emlékmű, volutás, ívelt törzsű piederstáljának középrészében 1779-es dátum, felette Szent László lovagi öltözetben álló alakja, legfelül Szentháromság szoborcsoport.

150.-151. fénykép: Szentháromság szobor

Fotó: www.muemlekem.hu

Helyi védelem alatt álló épített értékek

A község képviselőtestületének 19/1999 sz. Önk. rendelete alapján védett objektumok a község területén:

Polgármesteri Hivatal (Kossuth Lajos utca 37.)

152. fénykép. Polgármesteri Hivatal épülete

Fotó: www.muemlekem.hu

Római katolikus plébánia

153. fénykép: Római katolikus plébánia épülete

Fotó: www.muemlekem.hu

Temetőkápolna

154. fénykép: Temetőkápolna

Fotó: www.volgyvidek.hu

Hősök kertje

I. és II. világháborús emlékmű, szovjet katonai emlékmű, kommunista diktatúra áldozatainak emlékműve, Szent István-szobor

155. fénykép: A II. világháborúban elesettek emlékműve

Fotó: www.volgyvidek.hu

Pázmándy-Petheő-Lyka-Brauch-kastély (Szentmiklóspusztá)

Szabadon álló, földszintes, összetett alaprajzú épület, az 1800-as évek elején épülhetett. Főhomlokzata A+2+2+3+2+2+A osztású, középen 2 korinthuszi fejezetű pilléren és 2 korinthuszi fejezetű oszlopon nyugvó portikusz (kocsialáhajtó) húzódik, felette fogazatos díszítésű timpanon látható. A középrész ablakai felett háromszög alakú szemöldökpárkány húzódik, a hátralépő szárnyrészeken egyenes szemöldökpárkány díszíti az ablakokat.

A hátsó homlokzat 3+3+1+3+A osztású, középen félköríves nyílású, páros pilaszterekkel díszített, timpanonos bejárati középrész lép ki a fal síkjából. Az ablakokat egyenes szemöldök-párkány díszíti.

Az egykori tulajdonos, Brauch Károly a Szentsír Lovagrend tagja volt, 1942-ben kápolnát emeltetett a parkban, mely alatt kripta húzódik. A II. világháború alatt súlyosan megrongálódott a kastély, melynek sorsában akkor következett be változás, amikor az 1949-ben megalakult Lenin Tsz néhány helyiséget kijavított és birtokba vett. 1961-ben csere útján az MTA Martonvásári Kutatóintézetének Erdőháti Gazdasága tulajdonába került át az épület, melyet ezután az eredeti állapotának megfelelően teljesen helyreállítottak, a kastélyt körülvevő 8 hektár területű parkkal együtt. A felújított épület reprezentációs célokat szolgált, társadalmi összejöveteleket, kulturális és gazdasági tanácskozásokat, konferenciákat tartottak falai között, illetve államfői vendégszállás volt. A hagyomány szerint vendégekönvében Fidel Castro és Koszigin neve is szerepelt.

A rendszerváltozás után az épület magántulajdonba került, rövid ideig kastély-klubként működött. Jelenleg magántulajdonban van, nem látogatható. Az épület felújítása 2001-ben fejeződött be. A kastély parkjában áll még a görögkereszt alaprajzú sírkápolna, melyet a Brauch család 1942-ben építtetett eklektikus (neogót) stílusban. Az épülethez tartozik egy magtár, egy istálló, egy cselédház, egy víztorony és egy borospince is.²¹

156. fénykép: Pázmándy-Petheő-Lyka-Brauch-kastély

Fotó: www.brauch-kastely.com

Kép nélkül

Általános Iskola központi épülete

---

²¹ Forrás: www.brauch-kastely.com

V.14. Tabajd

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I.	Református templom	1833	Akácfa utca	Református Egyház
<p>Országos műemléki védelem alatt álló, klasszicista templom.</p> <p>A település fölé magasodó, dombon álló, főhomlokzatával a Váli-víz felé forduló, téglalap alaprajzú, törtvonalú sisakos, egytornyos, hátsó homlokzatán melléktérrel bővített, csonkolt nyeregtetős, vakolatlan kő épület. Főhomlokzatának középtengelyében egyenes zázódású ajtó nyílik, felette íves fém előtető, felette lunetta. A falat a középrészt kifangsúlyozó, az ajtó két oldalán álló pilaszter tagolja, szintén kőből, vakolatlanul. Az oromfal-lezárás egyenes, sarkok felett egy-egy urna, a tetőteret a tengelyben álló téglalap alakú ablak nyitja meg. A harangemelet négy oldalán félköríves szemöldökzárású ablak nyílik, felettük órapárkánnyal keretezett óra látható. A tornyot fémlemez fedésű, törtvonalú sisak zárja.</p> <p>A négytengelyes jobb oldalhomlokzat második tengelyében nyíló ajtó és előtető kialakítása a főhomlokzaton látottal megegyezik. Az első és harmadik tengelyben magas parapettel lunetta nyílik, a negyedik tengelyben alacsony parapetű, sugarában kisebb lunettát látunk. A bal oldalhomlokzaton hasonló módon két nagy és egy kisebb lunetta nyílik. A hátsó homlokzathoz tengelyben négyzet alapú, alacsonyabb épületrész csatlakozik, fedélszéke kontyolt félnyereg.</p>				
157.-158. fénykép: Református templom				
				
Fotó: Horváth Judit, www.muemlekiem.hu				

Műemlék épületek			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
2. Garibaldi-kúria	XIX. sz. első fele	Bélápuszta	magán
<p>Országos műemléki védelem alatt álló, klasszicista lakóház, amely a település külterületén, Bélápusztán található, esztétikus, parkosított környezetben. Körülötte szabálytalan elhelyezésben egyéb épületek (pajta, istálló, gazdasági épületek) állnak.</p> <p>Szabadon álló, földszint+tetőtér beépítéses, kontyolt nyeregtetős, vakolt, téglalap alaprajzú épület. Hátsó homlokzata felől nyílik az épület bejárata. Ez a homlokzat hat, mellvéden álló oszloppal nyitott erkélyes, 9 tengelyes (1+3+1+3+1), a középső hét tengely felett tetőablakok tagolják a tetősíkot. A jobb oldali szélső ajtó pincébe vezet. Telek felé néző hosszú homlokzatán szintén 9 tengelyt számolunk (4+1+4). Középső tengelyében nyíló ajtó előtt terasz, a tetősíkot a hátsó homlokzattal megegyező módon tetőablakok tagolják. A rövidebb homlokzatokon szabálytalanul elrendezett két-két ablak nyílik, a tetőkontyot egy-egy tetőablak nyitja meg.</p>			
159. fénykép: Garibaldi-kúria			
			
Fotó: www.valivolgy.hu			

Műemlék építmények				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
3.	Nepomuki Szent János szobor	XVIII. sz.	Petőfi Sándor utca 2. előtt, köztéren	Önkormányzat

Országos műemléki védelem alatt álló, kő alapzaton álló, kőből faragott barokk szobor. Párkányos, volutás, ívelt vonalú, 110 cm magas, erősen erodált, felirat nélküli kő posztamensen, főpapi ruhában, birétummal, karinggel, palásttal, kissé félrehajtott fejjel kontraposztban álló figura.

160.-161. fénykép: Nepomuki Szent János szobor

Fotó: www.muemlekiem.hu, Horváth Judit

Az 1/2002 Önk. rendelet alapján (HÉSZ) helyi védelem alatt álló épületek, építmények:

Római katolikus plébániatemplom

Magaslaton álló, 1835-36-ban épült kőtemplom. Eredeti fatornya helyett 1932-ben kőtornyot kapott. Félköríves záródású egyhajós, kontyolt tetővel, gúlasisakos toronnyal. Kapualjának fa keretén 1836-os évszám. A főoltár 1880-ból és az alcsúti kastélykápolnából származik, készítője id. Storno Ferenc.

162. fénykép: Katolikus templom

Fotó: Horváth Judit

Rudnyánszky-kúria

A település központjában (Petőfi Sándor utca 1.) álló, magántulajdonú épület. Nevét első tulajdo-nosáról, Rudnyánszky Józsefről kapta. A földszintes, kilenc termes, kéttraktusos épület 1745-ben épült. Udvari homlokzatához későbbi gazdasági épületek is csatlakoztak. Az 1750-es években miséket is tartottak benne. Az 1870-es években a Marosi család, majd a Jakus család, később a Muharos család lakta. Muharos József az 1940-es évektől mozit működtetett az épületben. 1969-től az Aranykalász Mg. Tsz. vásárolta meg, és irodákat alakított ki benne. 1992 óta magántulajdon.

162. fénykép: Rudnyánszky-kúria

Fotó: Horváth Judit

Tájház (Gaszt-ház)

A Váli-völgy legrégebbi, eredeti állapotban fennmaradt parasztháza. A XIX. század elején, közepén építette a Bátori család. Bátori János (sz. 1860), és felesége, Kiss Erzsébet (sz. 1865) lakott az épületben. Az 1930-as években a bicskei Gaszt Béla vásárolta meg a házat, és egy rövid ideig pékséget működtetett benne. Ezt követően a helyi gazdakör használta. A háború alatt az állaga leromlott, a szovjet katonák lóistállónak használták. A háború végeztével visszaköltöztek Gaszték. 1998-ban meghalt a tulajdonos, és az épület az önkormányzat tulajdonába került. 2003-ban teljes körűen felújították.

Az épület oldalhatáron álló, tornác nélküli népi lakóház, fa oromfallal, nádfedéssel. hagyományos, háromosztatú parasztház. Udvarán kerek kút, ami szintén eredeti állapotát kapta vissza a felújítás során. Berendezése helyi gyűjtésből származik.

163.-165. fénykép: Falumúzeum, Tabajd

Fotó: Horváth Judit

Fotók: Jármy Márton

Polgármesteri Hivatal épülete (Dózsa György utca 2.)

1898-ban épült, klasszicista stílusban. Az épületben több mint száz éve végzi munkáját a község vezetése és a képviselő-testület. Helyet kapott benne az orvosi rendelő, a házasságkötő terem és egy szolgálati lakás is. Kertjében világháborús emlékművek, Turul-szoborral.

166. fénykép: Községháza, Tabajd

Fotó: www.volgyvidek.hu

Református parókia

1869-ben épült, 1882-ben kőoszlopos kerítést kapott. 1922-30 között újítták fel a tetőszerkezetet és a belső szobákat. A lelkeszlakban - felépítését követően - a következő lelkészek és családjaik éltek: Mészöly Pál (*Mészöly Gedeon irodalomtudós, műfordító édesapja*), B. Szabó János, Bakó László, Kovács Dezső, Szabó Gábor Ferenc, Németh Péter, Oláhné Karl Melinda, Zsirka László.

Művelődési Ház épülete

1846-ban épült, a református gyülekezet iskolájaként. E funkcióját 1963-ig megőrizte. Az 1930-as évektől az óvoda is itt működött, majd 1948-ban állami tulajdonba került az épület. Az új iskolaépület átadásáig (1963-ig) megőrizte iskola funkcióját. A hatvanas évek közepén átalakították, és kultúrházként működtették. Jelenleg önkormányzati tulajdonban van. Egy Integrált Községi Tér kialakítását célzó pályázat elnyerését követően 2012-ben teljes felújításon és átalakításon esett át az épület. Megújulva, megszépülve továbbra is a kultúrát szolgálja, működtetője „A tabajdi oktatásért és ifjúságért” Közalapítvány.

Tejcsarnok, Millenniumi díszkút és kopjafa

2000-2001-ben alakították ki a településközpontban. A régi tejcsarnok tetejét elbontották, átalakították, az előtte fekvő teret térkővel burkolták. A téren lévő artézi kút fölé egy tordasi márványból készült díszkutat állítottak. A kopjafa István király és Gizella királyné arcképét, valamint Magyarország védőszentjét, Szűz Máriát ábrázolja.

Az épület mellett kis játszótér (hinta, mérleghinta) kapott helyet.

167. fénykép: Millenniumi díszkút, kopjafa és a tejcsarnok

Fotó: www.tabajd.hu

A Völgy Vidék természeti és épített értékei

További helyi védett értékek belterületen:

Sorsz.	Megnevezés	Cím	Hrsz
B-1	Polgármesteri Hivatal	Dózsa Gy. U. 2.	384
B-2	I. világháborús emlékmű	Rákóczi tér, PM. Hiv. előtt	381
B-3	Kereszt	Petőfi Sándor u. 42.	174
B-4	Öntöttvas közkút	Szabadsághegy u. 11.	252
B-5	Tűzoltószertár	Petőfi S. u. 4.	251
B-7	Lakóház	Petőfi S. u.13.	99
B-8	Lakóház	Petőfi S. u. 39.	114
B-9	Róm. Kat. plébániatemplom	Petőfi S. u. 5.	94
B-10	Lakóház	Szabadsághegy u. 46.	179
B-11	Szovjet emlékmű	Temető utca	355
B-12	Református temető	Temető utca	355
B-13	Katolikus temető	Dózsa György utca	321
B-14	Lakóház	Temető u. 1.	373
B-15	Lakóház	Temető u. 5.	369
B-16	Volt Rudnyánszky-kúria	Petőfi S. u. 1.	91-2
B-17	Egykori kovácsműhely	Szabadsághegy u. 2.	255
B-19	Öntöttvas közkút.	Iskola utca	410/1
B-20	Lakóház	Báthori u. 8.	455
B-21	Lakóház	Báthori u. 7.	456
B-22	Lakóház	Báthori u. 6.	460
B-23	Lakóház	Báthori u. 5.	461
B-24	Védendő utcakép	Báthori u. 3-9.	
B-25	Lakóház	Kossuth L. u. 5.	387
B-26	Lakóház	Kossuth L. u. 33.	423
B-27	Lakóház	Kossuth L. u. 52.	54
B-28	Lakóház	Kossuth L. u. 55.	434
B-29	Öntöttvas közkút	Kossuth L. u. 41. előtt	547
B-30	Lakóház	Kossuth L. u. 92.	29

Külterület:

Sorsz.	Megnevezés	Cím	Hrsz
K-1	Fűzma tanya	Mandulai dűlő	0163/7
K-2	Présház	Becse-völgy	2514/3
K-3	Présház	Becse-völgy	2930
K-4	Présház	Badacsonyi-dűlő	1226
K-5	Présház	Badacsonyi-dűlő	1215
K-6	Présház	Badacsonyi-dűlő	1213/2
K-7	Présház	Mandula-hegy	1036
K-8	Présház	Mandula-hegy	1043
K-9	Présház	Alsó Mandula-hegy	910/6
K-10	Présház	Alsó Mandula-hegy	937
K-11	Présház	Alsó Mandula-hegy	1030
K-12	Présház	Öreghegy, Szöllőki-dűlő	1925
K-13	Présház	Öreghegy, Szöllőki-dűlő	2011
K-14	Présház	Öreghegy, Szöllőki-dűlő	2005/2

V.15. Tordas

Műemlék épületek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I. Sajnovics-Batthyány-Dréher-kastély	XVIII. sz.	Sajnovics János tér 5.	Önkormányzat
<p>Országos műemléki védelem alatt álló, barokk stílusban épült, romantikusra átalakított kastély. Beépített területen, a Szt. László-víz partján, volt gazdasági épületei között áll, nagy park szélén. A park egy része a kastély kertje. Szélesen terpeszkedő épületkomplexum, bonyolult, szerteágazó kontúrral. Az átalakítások nyomán homlokzatai egységes romantikus képet mutatnak. Földszintes, helyenként pincével és tetőtér beépítéssel. Az egyes szárnyak egytraktusosak, oldalfolyosóval. Füles ablakkeretek, bástyaszemű falvégek, díszes oromfalak fogsoros, indás párkányok ismétlődő motívumai képezik az épület architektúráját, igényes kőfaragó munkával. Belső udvarában használaton kívüli kő kút áll.</p>			
159.-160. fénykép: Sajnovics-Batthyány-Dréher-kastély			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			
			
Fotó: www.muemlekiem.hu			

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Sajnovics-Batthyány-Dréher-birtok magtára	1870-es évek	Sport utca	

Országos műemléki védelem alatt álló, nemrég felújított, négyszintes, téglalap alaprajzú, külső megjelenésében a kastély architektonikus díszítő elemeit, bástyaszerű fiatornyait, ívsoros oromfalát visszatükröző magtár. A nyeregtetős épület a kastélytól délkeletre, a birtok keleti részében, hosszanti oldalával a fákkal, bokrokkal szegélyezett úttal párhuzamosan, kerítés által nem határolt területen helyezkedik el. Mindkét hosszanti homlokzata héttengelyes. A három szintet egyszerű osztópárkányok választják el egymástól. A tengelyek ablaknyílásai fektetett téglalap alakúak, a falsíkból hangsúlyosan kiemelkedő szalagkeretetéssel. Az ablakokra felfelé nyitható bádoglemez ablaktáblákat helyeztek. A földszint középső, negyedik tengelyében kétszárnyú, szegmensívű ajtó nyílik, amelynek jobb- és baloldalán feltehetően másodlagos nyílások látszanak: a baloldalon már befalazva, a jobb oldalon fémtáblákkal lelakatolva. Az ajtótól jobbra egy beton és fa körítőfallal, kátránypapírral fedett, alacsony toldalék áll. A 3. szint 5. tengelyében gabonaszállítást segítő siló nyúlik ki.

Az udvari homlokzat tagolása megegyezik az utcaival.

A rövid oldalak mindhárom szintje kéttengelyes, faltagolása a hosszanti homlokzatokéval megegyező. Az oromzatban a padlástérbe nyíló, karcsú, profilozott könyöklőpárkányra támaszkodó félköríves ikerablak látható.

161. fénykép: Sajnovics-Batthyány-Dréher-birtok magtára

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
3.	<i>Evangélikus templom</i>	1790	Szabadság utca	Evangélikus Egyház
<p>Országos műemléki védelem alatt álló templom, a főút mellett, utcasorban, a parókiával közös kertben áll. Főhomlokzatából előugró torony. Kőkeretben szépen kivitelezett kapu a XIX sz. végéből. Szegmensíves zsalus kórusablak, fölötté egyszerű 2 tagú párkány fut körül, a torony előrészen díszesebb. Az első toronyemeleten zsalus, szögletes, keretezett padlásablak, a 2. toronyemeleten pilaszteres, íves záródású harangablakok. Markáns órapárkány óra nélkül. Nem barokk formájú, de jó hatású toronysisak, csúcsán kereszt. Íves oromfal tagozott zárópárkánnyal. Az oldalhomlokzatokat sima sávok osztják, a mezőkben alsó- felső ablakok széles, sima, húzott keretben, könyöklővel. A hajó letompított sarkain vízszintes sávozás. Palafedés. Sokszögzáródású szentély. A D-i oldalon bejárati kapu. .</p>				
162.-163. fénykép: Evangélikus templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
4.	Római katolikus templom	1758-60	Sajnovics János tér 6.	Katolikus Egyház

Országos műemléki védelem alatt álló barokk templom. A kastély mellett szabadon álló, ÉK-i tájolású. Főhomlokzata közepén homlokzati torony, sima sávkeretben, törtzáradékú, szép kőkeretben barokk 2 szárnyú fakapu, eredeti vasalással. Előtte új vasrács kőkeretben nagy fa, kórusablak. Cseréppel fedett főpárkány csak a tornyot szegi. Fekvő ovális padlásablak. A 2. toronyemeletet sima sávok keretezik, a mezőkben, kő keretben zsalus, szegmensíves harangablakok. Toronysisak kispalával fedve, csúcsán kereszt. Íves, dísztelen oromfal. Az oldalhomlokzatokon egytagú íves barokk párkány. Palafedés. A hajó falán 1-1 szegmensíves kőkeretben eredeti osztású ablak.

164.-165. fénykép: Katolikus templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Műemlék építmények				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
5.	Szent Anna szobor	1759	Sajnovics János tér 6.	Katolikus Egyház
<p>Országos műemléki védelem alatt álló, fehér homokkőből készült barokk szobor. A római katolikus templom előtt áll. Barokk talapzaton címer és 1759 évszám. Életnagyságnál kissé nagyobb álló alak a gyermek Máriával.</p> <p style="text-align: right;">166. fénykép: Szent Anna szobor</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotó: www.volgyvidek.hu</p>				

Műemlék építmények				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
6.	Nepomuki Szent János szobor	1725	Sajnovics János tér 6.	Katolikus Egyház
<p>Országos műemléki védelem alatt áll a homokkőből faragott szobor. A római katolikus templom előtt emelték. Kő talapzatán angyal és 1725 évszám. Életnagyságnál valamivel nagyobb. Papi ornátusban álló alak, kezében feszület.</p> <p style="text-align: right;">167. fénykép: Nepomuki Szent János szobor</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotó: www.volgyvidek.hu</p>				

A 10/2000 Önk. rendelet alapján helyi védelem alatt álló épületek, építmények:
 Öreg-temető, sírkövek 1816-tól

168. fénykép: Öreg-temető

Fotó: www.volgyvidek.hu

Cifra-pince

169. fénykép: Cifra-pince

Fotó: www.muemlekem.hu

Kultúrház, vendéglő épülete

170. fénykép: Kultúrház, vendéglő épülete

Fotó: www.muemlekem.hu

Kép nélkül:

- Lakóépület (Szabadság út 47.)
- Óvoda épülete (Köztársaság út 2.)
- Petőfi-szobor (Szabadság út 55.)
- Sajnovics-szobor (Szabadság-út)

V.16. Vál

Védett építmények			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
I. Pogányvár ²²	őskor	Vál, Pogányvár	Önkormányzat
<p>Az 1996. évi LIII. tv miatt ex lege védelem alatt álló földvár. Területe a község belterületétől északra, a legutolsó házak fölött emelkedik, a Váltól ÉNy-ra fekvő fennsík utolsó nyúlványaként. A lesüllyedt gránit és mészkőzónára vastag harmadidőszaki üledékek és pleisztocén lösz rakódott. Ebben a külső erők széles dombhátaikat és eróziós partfalakat hoztak létre, a mélyedésekben vízenyős, lápos allúviumok keletkeztek, a hátaikat pedig egykor zárt tölgyesek foglalták el. Az egész vidék Ény-DK-i irányú dombok és völgyek rendszeréből áll.</p> <p>A hegyet DNy felé természetes úton keletkezett, mély vízmosás választja el a fennsíktól, az ÉK-i oldalon pedig meredeken ereszkedik le a mocsaras rétre. Az oldalait több helyen is erős vízmosások szaggatják, különösen az északi oldalon. A vár hossza 347 m, a legnagyobb szélessége 120 m.</p> <p>A területét közepén mély árok két kb. egyenlő részre osztja, az I. rész 2-3 méterrel magasabban fekszik. Az erődítésnek a legtöbb helyen nyoma van. Az I. rész déli oldalán közel 200 m hosszúságban van sánc, amelynek belső magassága 50 cm és 1 m között változik. Ennek folytatásaként az ÉK-i oldalon, a belső területen egy terasz látható, amely által egy 30 m széles sáv 2 m-rel mélyebben különválik s csak a vár északi végében éri el ismét a nagyobbik rész szintjét. Az északi és ÉK-i oldalon az erődítmény egykori vonulatát ma már csak a meredek széle mutatja. Lehetséges, hogy ezen az oldalon eredetileg volt még egy, lejjebb eső terasz, de a vízmosások annyira megváltoztatták a felszínt, hogy ezt határozottan felismerni már nem lehet. A II., valamivel alacsonyabban fekvő rész oldalain végig kivehetők a sáncok, magasságuk 50 cm és 1 m között váltakozik. Ennek a résznek a Ny-i sarka lankásan lejt lefelé az árokba, itt erődítménynek nyoma nincs, ez lehetett az egykori feljárata. A DK-i végében a hegy elkeskenyedik, s ugyanabban a magasságban kis földnyelvben végződik, ez a rész azonban már el van különítve a sánc által a vár területétől. A belső terület mindkét részen egyenletes, jelenleg legelőnek használják. Az I. rész Ny-i oldalában van egy nagy vízmosás, ennek meredek oldalában található néhány jellegtelen, díszítetlen őskori cserép. A Pogányvár lejtőjén homokkitermelés során koravaskori urnasírokat (8 db) tártak fel, melyek a váli kultúra időszakába tartoznak. 1958-ban Fízt J. végzett területén szondázó ásatást, annak során a vár alsó teraszain a névadó váli kultúra 16 urnasírját találta. Fenn a platón 3 szelvényt nyitott. A földvár közepén húzódó kiemelkedő részen égett felület (ház?) került kibontásra. A földvárat a vatyai kultúra 2. periódusában létesítették. A földvár tetején és két alsóbb platóján húzott kutatóárkok egyöntetűen bizonyítják, hogy a földvárat csak a vatyai kultúra használta.</p> <p>A várhoz tartozó urnatemető a Szabadhegyen fekszik.</p>			

²² Forrás: Horváth Tünde: A vatyai kultúra településeinek kőanyaga komplex régészeti és petrográfiai feldolgozás, PhD disszertáció, II. kötet, Budapest, 2004

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2.	Ürményi-kastély és parkja	1780-1800	Vajda János utca 13.	
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő kastély.</p> <p>Alsó szintje, a jelenlegi épület alsó szintje a török kiűzése után a jezsuiták rendháza volt. Ürményi József országbíró, a község földesura építtetett rá még egy szintet, s az épület így nyerte el máig is látható formáját. A fő építőmester valószínűleg Kasselik Fidél volt. Itt kell megemlíteni azt is, hogy Ürményi a kastély körül telepítette le a többnyire német mesterembereket, s ez volt az alapja a később kialakult faluközpontnak. A főutca egyes részeit még ma is gyakran Kismémet és Nagymémet utcának hívják a helyiek. Az épület hangsúlyozottan tömszerű, U-alakú alaprajzával, a középrizaliton lévő klasszicista rácsozatú erkélyével meghatározza a főutca képét. Eredeti tetőszerkezete nem ismert. A századelőn magas, osztott francia tetőt kapott, majd az ötvenes évek restaurálása során kapta meg mai, laposabb hajlásszögű formáját.</p>				
171. fénykép: Ürményi-kastély				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek			
<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
3. Ürményi-mauzóleum	1834	153 hrsz.	Egyház
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő épület.</p> <p>A temetőben húzódó út kiszélesedő területén, szabadon álló, magas lábazatra épített centrális, kupolás épület, magas lépcsője támfalának két végét pelikánszobor és sírkő díszíti. A mintegy két méter magas, centrális lábazaton kisebb sugarú centrális tömb áll. A lábazati szintre a bejáráshoz hosszú lépcsősor vezet. A bejárat pilaszterek tartotta timpínonnal keretezett. Az erőteljes kiülésű koronázópárkány alatti képszékben virágfüzér és koszorú motívumok váltakoznak. A tömeget cserépfedésű, felülvilágító kupola zárja. Az épület vakolt, fehérre festett. A bejárattal ellenkező irányból a lábazatban kripta fémajtaja nyílik.</p>			
172. fénykép: Ürményi-mauzóleum			
			
Fotó: www.volgyvidek.hu			

Műemlék épületek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
4. Római katolikus templom	1821-24	Szent István tér 1.	Római Katolikus Egyház

Országos műemléki jegyzékben szereplő épület. Út mentén, dombon, a temető előtt szabadon álló, monumentális hatású, nyeregtetős épület, két félköríves térbövével és timpanonos portikusszal. Főhomlokzatán négy jón oszlop által tartott lépcsős portikusz, timpanonjában domborműves jelenet, felette lunetta, az oromfal dísztelen. Az oldalhomlokzatok jellegét a félköríves, kereszthajószerű térbövélet határozza meg. Az oldalakon három tengelyben lunetták, a bejárati oldalon a karzatot befoglaló tömeg földszinti részén álló téglalap alakú, emeleti részén félköríves záródású ablak nyílik. A szentélyrészhez alacsonyabb tömegű, kontyolt félnyeregtetős épületrészek csatlakoznak. A szentélyzáródás egyenes, itt a nyeregtető kontyolt. Az épületen erőteljes övpárkány fut körbe, a homlokzatokat egyszerűbb koronázópárkány zárja le. **Belső tér:** klasszicista freskók 1845-ből, Wagner József és Ferdinánd alkotása. Ürményi József márvány szobra, Ferenczy István műve, 1828. Berendezés: padok, népies copf, 18.

173.-174. fénykép: Katolikus templom

Fotók: www.volgyvidek.hu

Műemlék épületek				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
5.	Csonkatorony és plébániaház	XV. sz.	Szent István tér 4.	Római Katolikus Egyház

Országos műemléki jegyzékben szereplő épületek.

A torony gótikus, a katolikus templom és a plébániaház épületegyütteséhez tartozik.

Több emelet magas, palával fedett, sátoztetős épület, tetején kereszttel. Bejárata a Szent István tér felőli oldaláról nyílik. Ezen a homlokzaton álló téglalap alakú, felette kisméretű, négyzetes, felette kávas kőkeretezésű, csúcsíves nagyméretű ablak nyílik. A tető vonala alatt óra helye látható.

A templom felé néző homlokzaton fekvő ovál alakú, felette kisméretű csúcsíves, felette nagyméretű, kávas kőkeretezésű csúcsíves ablak nyílik. A tető vonala alatt óra helye. A hátsó, és a plébániaház felőli homlokzaton a fekvő ovál ablak hiánya mellett az előzővel azonos kialakítást láthatunk.

175. fénykép: Csonkatorony

176. fénykép: Barokk plébániaépület

Fotók: www.muemlekem.hu, www.volgyvidek.hu

Műemlék építmények				
	<i>Név</i>	<i>Keletkezés, építés éve</i>	<i>Elhelyezkedés</i>	<i>Tulajdonos/kezelő</i>
6.	Szentháromság-szobor	1887	Szent István tér	Önkormányzat
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő szobor.</p> <p>A római katolikus templom, a plébániaház és a csonkatorony épületegyüttese által közrefogva, a csonkatorony előtt, az utcához közel, mintegy 2 m magas kő alapzaton álló, faragott kő szoborcsoport.</p> <p>A talapzat legalsó része kocka alakú, elülső felén feliratos tábla örökíti meg a szobor állítóját és az állítás dátumát. A talapzaton álló négyzet alapú hasáb négy oldalán gótikus mívű faragással keretezett mélyített tükör, felette párkány. A homlokoldalon a talapzat felett szárnyas angyalfej. A szoborcsoport glóbuszon ülő Atya, Fiú alakjából, keresztből és galambból áll.</p>				
177. fénykép: Szentháromság-szobor				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék építmények				
	Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
7.	Nepomuki Szent János-szobor	XIX. sz. közepe	Széchenyi tér 1.	Önkormányzat
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő szobor.</p> <p>A váli víz hídja mellett, lépcsős alapon áll az aprócska, öntöttvas szobor. A lépcsős alap anyaga műkő, a kubus mélyített tükörrel, felirat nélküli. Az oszlop fejezete dór. A szobor jobb keze hiányzik. Az alak biréttummal, palásttal, karinggel, jobb vállánál pálmaággal, bal kezével előre nyúl (a valamikori keresztet tartotta vele), enyhe kontrasztban áll.</p> <p style="text-align: right;">178. fénykép: Nepomuki Szent János-szobor</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: right;">Fotó: www.muemlekem.hu</p>				

Egyéb, a HÉSZ alapján helyi védett építmények:

ÉPÍTMÉNYEK:	hrsz.	megnevezés
		hidak, keresztek
	0129	Marianna pusztai régi iskola
	131	régi óvoda - Arany János u. 9.
	131	római útjelző kő
		Szentháromság szobor
	153	Kálvária
	153	Ravaralozó - katolikus temetőben
	023	Gyűrűs pusztán lévő két épület

V.17. Vértesacsza

Műemlék épületek				
Név		Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
1.	Római katolikus templom	XVIII. sz.	József Attila utca	Katolikus Egyház
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő templom. Az utcával párhuzamos, szabadon álló, többszöri átépítés nyomait viselő, cserépfedéses, kontyolt nyeregtetős, homlokzati gúlasisakos tornyos, vakolt épület. Északi oldalán mellékhajóval bővítve, a hajónál jóval keskenyebb szentélye 5/8-os záródású, déli oldalán sekrestyével bővítve.</p> <p>Főhomlokzatát (NY-i) dór pilaszterek három tengelyre osztják. A középső tengelyben egyenes záródású bejárat felett álló téglalap alakú ablak nyílik, ebben a magasságban a szélső tengelyben egyenes záródású szoborfülkében Szt. Sebestyén és Nepomuki Szent János 18. századi szobra. Jobb tengelyben befalazva vörösmész-kő pálos címer, 1780 és címeres téglák. A homlokzat felett magas attika takarja az oromfalat, felette négy oldalra félköríves záródású ablakok felett órapárkánnyal zárt óra. A tornyot fémborítású gúlasisak fedi.</p> <p>A sekrestye fedélszéke kontyolt félnyereg. Szentélye sokszögzáródású, sugárirányú támfalakkal. Északi oldalán ablak nyílik. Északi homlokzatának képét a mellékhajó tömbje határozza meg, a hosszanti téglalap alapú tömb két tengelyes, földszinti és emeleti részén két-két álló téglalap ablak nyílik. Hátsó, keleti oldalán középtengelyben ajtó, felette ablak, nyugati oldalán befalazott ablak felett ablak nyílik.</p>				
179. fénykép: Katolikus templom				
				
Fotó: www.volgyvidek.hu				

Műemlék épületek			
Név	Keletkezés, építés éve	Elhelyezkedés	Tulajdonos/kezelő
2. Vasútállomás felvételi épülete	XIX. sz.	985/12 hrsz.	Magyar Állam
<p>Országos műemléki jegyzékben szereplő épület. Típussterv alapján épült, ún. III. osztályú vasúti felvételi épület. A Bicske-Székesfehérvár vasútvonal egykor fontos megállója volt, felújítása a közeljövőben várható, a Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány kezdeményezésére.</p>			
<p>180. fénykép: Vasútállomás felvételi épülete</p>			
			
<p>Fotó: www.muemlekem.hu</p>			

Egyéb, helyi védelem alatt álló értékek:

Református templom

181. fénykép: Református templom

Fotó: www.volgyvidek.hu

Takács-kúria

Patika

Park

Szovjet katonai emlékmű

Bástyafal-maradvány

Késő barokk Szent Vendel-szobor töredéke a templomkertben

Kálvária stációkkal, kereszt öntöttvas korpusszal

Egykori pálos kúria maradvány pincéje a Kálvária alatt

Késő barokk kocsmáépület (Vendel tér)

Tornácos népi lakóház (Vörösmarty u. 19.)

Pincesor, 19. sz.-i présházak a falu keleti határán

Feszület az alsúti úton

Szent Flórián-, Jó Pásztor-, Szűz Mária-szobrok töredékei az iskola udvarán

Sírkövek a r.k. és a ref. temetőben 1799-től, ill. 1873-tól kezdve

Kereszt a r.k. temetőben

Izraelita temető 19. sz. végi sírkövekkel

VI. Összegzés, következtetések és javaslatok

A 17 településből álló Völgy Vidék Leader térség települései bővelkednek természeti és épített értékekben, bár az országos jelentőségű, és idegenforgalmi szempontból is **nagyobb érdeklődést vonzani képes, megfelelő állapotú helyi értékek száma arányaiban kevés.** Számos olyan épített érték van a térségben, amelyek állaga folyamatosan, évtizedek óta romlik. Ez egyrészt a rendezetlen tulajdoni viszonyok, másrészt az ingatlanspekulációs törekvések, harmadrészt a megfelelő új funkció hiányának, továbbá az erre a célra fordítható állami támogatások hiányának a következménye.

A kastélyok és kúriák állapota – a leghíresebbeket kivéve – lehangoló. Templomainkat a tulajdonos egyházak igyekeznek jó karban tartani, az utóbbi években számos templom újult meg pályázati támogatásból.

A régi mezőgazdasági és ipari létesítmények funkcióváltása, felújítása, átalakítása is elkezdődött, a mai igényeknek, kulturális és gazdasági környezetnek megfelelően (l. Hangistálló, Óbarok).

Megfontolandó volna a műemlékek, épített értékek védelmére egy kiemelt programot indítani a térségben. Ennek sikeréhez azonban az is szükséges, hogy a felújításokhoz hiányzó önerőt kedvező kamatozású hitellel lehessen kiváltani, illetve az utófinanszírozású pályázati források helyett megfontolandó volna az előfinanszírozás lehetőségét bevezetni.

A természeti értékek kezelése a természetvédelem viszonylagos erőssége (Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság) és az országos szintű programok (Natura 2000, agrár környezetvédelem stb.) folytán eddig megfelelő volt, azonban ezentúl kiemelt figyelemmel kell követni a térségben tervezett nagyberuházások természeti értékekre gyakorolt hatását.

Mindenképpen szükségesnek tartjuk, hogy a térség területére – ahol ez eddig még nem történt meg – készüljön részletes természetvédelmi botanikai és zoológiai állapotfelmérés. Számos értékes növény- és állatfaj fellelhető a térségben, amit - mint itt élők -, érzékelünk, de ezek jelenléte a legtöbb esetben nincs ledokumentálva, ezért a térséget érintő tervezett fejlesztések során ezen értékek veszélybe kerülhetnek.

VIII. Felhasznált források

Horváth Tünde: A vatyai kultúra településeinek kőanyaga komplex régészeti és petrográfiai feldolgozás, PhD disszertáció, II. kötet, Budapest, 2004

Horváth Judit: Csabdi község környezetvédelmi programja, DHV Magyarország Kft., Budapest, 2005

Horváth Judit: Gyúró község környezetvédelmi programja, DHV Magyarország Kft., Budapest, 2005

Horváth Judit: Tabajd község agrár-környezetgazdálkodási terve, Gödöllő, 2001

Mjazovszky Ákos, Tamás Júlia, Csontos Péter: A Váli-víz völgyének jellegzetes üde fátlan élőhelyei, Tájökológiai Lapok, Gödöllő, 2003

Révai Ágnes (szerk.): Tabajd. Horváth Judit, 2006, Tabajd

www.termeszetvedelem.hu

www.teka.hu

www.many.hu

www.muemlekem.hu

www.volgyvidek.hu

www.wikipedia.org